

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iii
GİRİŞ.....	1
I. ALMAN DIŞ POLİTİKA GELENEĞİ ÜZERİNE	6
A. BISMARCK'TAN HITLER'E.....	6
1. Almanya'nın Kuruluşu ve 1. Dünya Savaşı'nı Kapsayan Dönem	6
2. Nasyonal Sosyalist Akım (Nazizm) ve Alman Dış Politikası.....	14
B. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ	21
1. Batı'yla Bütünleşme: NATO üyeliği	22
2. 1970'ler: Doğu Bloku'yla Yakınlaşma ve Fransa'yla İlişkiler	26
3. 1980'ler: Berlin Duvarı'nın Yıkılışı ve Dönemin Beklentileri	30
C. 1990'LAR ve 2000'LER: YENİ DÜNYA DÜZENİNDE ALMANYA	36
1. Birleşmenin Getirdiği Sancılar: Siyasî, Ekonomik ve Sosyokültürel Yaklaşım	37
2. Genel Bir Değerlendirme: İstikrar mı? Değişim mi?.....	43
II. AVRUPA GÜVENLİK ve SAVUNMA POLİTİKASI.....	52
A. AVRUPA GÜVENLİĞİ: GERÇEKLEŞEBİLİRLİĞİ ÜZERİNE.....	52
1. ODGP / AGSP Fikri Nedir? Ne Değildir?: Düşüncenin İtici Güçleri	52
2. Birlik İçi Kurumsal ve İdarî Kapasite	55
a. Temel Kurumlar, İşleyiş, Yapılan Düzenlemeler	56
b. İcraatlar, Eksiklikler ve Yapılması Gerekenler	58
B. AB ÜYELERİNİN GÖZÜNDEN ODGP /AGSP: ULUSAL ÇIKARLAR BİRLİĞİN DEĞERLERİNE KARŞI	64
1. ODGP / AGSP Yanlıları ve Karşıtları	64
2. Üyelerarası Güç Dengesinin Sağlanması.....	67
a. Yugoslavya Savaşları	67
i. Yugoslavya'nın Dağılma Süreci.....	67
ii. Bosna Savaşı.....	69
iii. Kosova ve Makedonya Krizi	70
b. NATO ve Transatlantik İlişkiler	72
i. MDAÜ'nün NATO Üyeliği ve Hadiseye Bakışı.....	74
ii. 11 Eylül Sonrası Dönem ve AB İçinde Oluşan Çatlaklar	77
iii. AGSP'nin Askerî Boyutu	81

c. AB Genişleme Süreci: OGSP Boyutu	87
i. Romanya ve Bulgaristan.....	88
ii. Türkiye	89
iii.Batı Balkanlar	90
III. AGSP ve ALMANYA: ALMAN DIŞ POLİTİKASI İÇİN BİR ARAÇ MI?	93
A. ALMANYA ve AVRUPA POLİTİKASI	93
1.Birleşme Sürecinde Avrupa'nın Yeri.....	93
2.Ulusal Politikaların AB'ye Uyumlaştırılma Süreci	101
B. ALMANYA SİVİL BİR AKTÖR MÜ, YÜKSELEN ASKERİ BİR GÜÇ MÜ?	109
1. Malî Yardım Devi Almanya.....	109
2. AB'nin İnsan Hakları Politikası ve Almanya	113
3. AB'nin Askerî Faaliyetlerinde Almanya'nın Rolü	114
C. BATI BALKANLAR: AGSP ve ALMAN ULUSAL ÇIKARININ ÖRTÜŞTÜĞÜ NOKTA.....	121
1. Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde Almanya'nın Rolü.....	122
2. Bosna, Kosova, Makedonya Krizi'nde Almanya	124
3. Batı Balkanlar'a Yönelik Genişleme Faaliyetlerinde Almanya	127
D. AGSP'NİN GELECEĞİ ve ALMANYA: BEKLENTİLER	130
SONUÇ	135
KAYNAKÇA	139
ÖZET	
ABSTRACT	

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AET:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSK:	Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP:	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT:	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
APS:	Avrupa Para Sistemi
ASİ:	Avrupa Siyasî İşbirliği
AST:	Avrupa Savunma Topluluğu
AT:	Avrupa Toplulukları
BAB:	Batı Avrupa Birliği
BM:	Birleşmiş Milletler
çev.:	çeviren
der.:	derleyen
EURATOM:	European Atomic Energy Community (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu)
EPB:	Ekonomik ve Parasal Birlik
GATT:	General Agreement on Tariffs & Trade (Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması)
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
MDAÜ:	Merkezî ve Doğu Avrupa Ülkeleri
NATO:	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Paktı Örgütü)
OEEC:	Organization for European Economic Cooperation (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü)
ODGP:	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Avrupa bütünleşmesinin ivme kazanması, meselenin ekonomik boyutunun yanı sıra, savunma boyutunu da gündeme getirmiştir. Maastricht Antlaşması'yla temelleri atılan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın önündeki en büyük düşünsel engel, bir bakıma İngiltere başbakanı Tony Blair'in 1998 yılının Ekim ayında Pörschah'ta yaptığı konuşmayla aşılmıştır: “Avrupa Birliği'nin (AB) savunma politikasının oluşumunda, söz konusu politika hükümetler arası nitelikte , Kuzey Atlantik Paketi Örgütü ile (NATO) uyumlu ve askerî kredibiliteye sahip olduğu müddetçe bir sakınca görmüyorum”.¹ Bununla birlikte, ABD'nin Avrupa savunma politikasına olumlu yaklaşımı ve Kosova Krizi'ndeki AB müdahalesi günümüz Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) kapsamına katkıda bulunan diğer etmenlerdir.²

AB'nin alışlagelmiş dış politikası tavsiye niteliğinde kararlar çıkarmak ve ekonomik yardımlarla bir bölgedeki sorunları çözmeye dayanırken; diplomatik tutarsızlık, askeri zayıflık ve eksik dış itibar AB'nin dış politikadaki etkinliğini engelleyen hususlar olarak göze çarpmaktadır. Bununla beraber AB yakın zamana kadar “*ekonomik dev, siyasi cüce*” imajını silmek için hiçbir gayret sarf etmemiş, dünya siyasetinde Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) tek lider olarak bırakmıştır.

¹ Tony Blair, **Pörschah'daki Basın Toplantısı**, 24-25 Ekim 1998,

<<http://www.iss-eu.org/chaillot/chai47e.pdf>>, s. 3, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

² ODGP, 1991 yılında imzalanan AB'yi Kuran Antlaşma (Maastricht Antlaşması) ile yaratılmıştır ve 1970 yılında yürürlüğe giren Avrupa Siyasî İşbirliği'nin (ASİ) en önemli adımı olarak addedilmiştir. ASİ bir fikir alışverişi platformu olarak kalmıştı ve tavsiye niteliğindeydi; ancak Tek Avrupa Senedi ile ağırlık kazanmıştır. Yine de ASİ dış politikada son derece zayıf kalmıştır. İşte, ODGP, bu açığı kapatmak için yaratılmıştır. Bununla beraber Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Almanya'nın birleşmesi bu politikayı tetikleyen başka etkenlerdir.

Buna ek olarak, AB içerisinde üye ülkelerin ulusal dış politika çıkarlarından vazgeçmek istememeleri AGSP'nin işlerliğini olumsuz etkilemektedir. Bu durumun en belirgin şekilde gözlemlendiği olay, ABD'nin Irak'a müdahalesi esnasında İtalya, İspanya ve İngiltere gibi üyelerin ABD'yi desteklerken, Almanya ve Fransa'nın ise söz konusu müdahalenin "AB'nin amaçlarına ters düştüğü" yönündeki yorumu olmuştur.

Almanya, AB içinde her zaman için iddialı bir yere sahiptir ve AB içerisinde bütünleşme ve derinleşme aşamalarının öncüsü olmuştur. Sosyal ve Çevre Politikası ile Avrupa Para Sistemi'nin (APS) tasarımı, Tek Avrupa Senedi'nin hazırlanışı ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ile Polis İşbirliği'nin oluşturulmasının teklifleri, hep Almanya'dan gelmiştir. Böyle bir ortamda Almanya'nın, AGSP'nin kapsamını da yönlendirmek arzusunda olduğu ve kendi dış politika emellerini bu şekilde gerçekleştirerek AB'nin lideri olmak istediği yönünde görüş bildirilebilir.

Bu çerçevede, AB üyesi devletlerin AGSP politikalarındaki fikir ayrılıklarını da göz önünde bulundurmak suretiyle, AGSP ve Alman dış politikasının birbirlerini ne yönde etkiledikleri, bu tez projesinin konusunu teşkil etmektedir. Tezin amacı, Almanya'nın dış politika nosyonunda değişimin olup olmadığını irdeleyerek Almanya'nın AB'nin lider ülkesi konumuna gelip gelemeyeceğini tartışmaktır. Bununla beraber, AGSP'nin oluşumuna yön veren ülkeler arasındaki fikir ayrılıklarını göz önüne sererken; AB'de ekonomik, hukukî ve siyasî açıdan söz sahibi olan ancak askerî kapasitesi İngiltere, Fransa gibi ülkelere oranla zayıf durumda bulunan Almanya'nın adı geçen politikaya yaptığı katkıları irdelemektir.

Çalışmada, aşağıda sıralanan sorulara ışık tutulmaya çalışılacaktır:

- Alman dış politikası süreklilik mi göstermektedir yoksa bir değişim mi söz konusudur?
- Almanya, dış politikasında askerî bir güç olarak ortaya çıkabilir mi yoksa sivil bir aktör olarak mı kalacaktır?
- Avrupa güvenliğinin geleceğinde Almanya nasıl bir rol oynayacaktır?
- NATO - AB ilişkilerinde Almanya'nın yeri ve önemi nedir?
- AB'nin dış politikasıyla Almanya'nın ulusal çıkarları arasında örtüşen ve ayrılan hususlar nelerdir?
- AGSP, Almanya'nın ulusal çıkarlarını gerçekleştirmesi için bir araç olabilir mi?
- AB içerisinde dış politika hususunda üye ülkeler arasında ne gibi fikir ayrılıkları mevcuttur?
- Almanya, AB'nin lider ülkesi olarak yükselebilir ve ABD'ye karşı bir güç olarak ortaya çıkabilir mi?
- AB içerisinde AGSP'nin gerçekleşmediği ve üyelerin ulusal çıkarları uğruna AGSP'yi lağvettiği bir senaryoda Almanya nasıl bir çıkış noktası bulabilir?

Bu soruların cevaplarına ulaşabilmek adına, çalışma üç bölümden oluşacaktır.

İlk bölümde, Alman siyasî birliğinin sağlandığı 1871 yılından günümüze kadar gelen süreçte Alman dış politikasının temel ilkeleri tarihsel bir bakış açısıyla ele alınacaktır.

İkinci bölümde, Alman dış politikası bir tarafa bırakılarak AB'nin dış politikasına ilişkin temel bilgiler verilecektir. Maastricht Antlaşması ile başlayan ODGP ve temelleri 1998 yılında atılan AGSP kapsamında AB üyelerinin meseleye bakış açıları karşılaştırmalı olarak verilecektir. Öneme haiz başka bir konu da AB-NATO ilişkileridir. Özellikle, son genişlemenin ardından NATO'nun yeni üyelerinin AGSP'ye uyumuna ilişkin yaşanan sıkıntılar bu bölümün ilgi çekici alt başlıklarından biridir.

Son bölüm ise yukarıda içerikleri açıklanan ilk iki bölümün ışığında Almanya üzerine yapılan bir tahlil olarak nitelendirilebilir. Bu çerçevede, ilk bölümden farklı olarak, Almanya dış politikasının Avrupa'yı ilgilendiren boyutuna, yani Avrupa politikasına odaklanılacaktır.

Mülteci sorunu, komşuluk politikası, ticaret, çevre, kalkınma ve işbirliği, enerji gibi konuların tamamı AB'nin dış ilişkileri içinde değerlendirilebilir. Çalışmada gözler önüne serilmeye çalışılacak alanlar savunma ve güvenlidir. Bu itibarla, bu analizde ele alınacak meseleler NATO, diplomasi, askerî ve ilgili kurumsal kapasite ile sınırlı olacaktır. Bu konuları ilgilendiren meseleler ve araç olarak kullanılan stratejiler “yüksek politika” olarak nitelendirilmektedir. Dünya sahnesinde yer edinebilmenin yolu bu araçların etkin kullanımından geçtiği için olaya bu çerçeveden bakılacaktır. AB'nin olaylar karşısında takındığı tavır anlatılırken üye devletlerin aynı olaya farklı bakış açılarıyla AB'yi kararlarında ne şekilde etkilediği de gözler önüne serilecektir.

Çalışmada Avrupa'nın "barut fıçısı" olarak nitelendirilebilecek Balkanlar bölgesinin, hem AGSP politikalarının irdelenmesi hem de Alman dış politika etkinliklerinin anlaşılması açısından örnek olarak alındığını belirtmekte fayda vardır.

I. ALMAN DIŞ POLİTİKA GELENEĞİ ÜZERİNE

A. BISMARCK'TAN HİTLER'E

1. Almanya'nın Kuruluşu ve 1. Dünya Savaşı'nı Kapsayan Dönem

Kırım Savaşı sonucunda, Metternich'in yarattığı Avrupa Uyumu Sistemi çökmüş ve bu da beraberinde yirmi yıl kadar sürecek bir karışıklık sürecini getirmiştir. 1864'te Schleswig-Holstein üzerine savaş; 1866'da Avusturya-Prusya Savaşı ve 1870'deki Fransa-Prusya Savaşı ile Avrupa'da, Kissinger'in tabiriyle “kısıtlanmamış yeni bir güç dengesi” doğmuştur.¹ Metternich'in sisteminin esasını teşkil eden *istikrarın sağlanması için Avrupa devletlerinin toprak bütünlüğünün korunması, imparatorluklar içindeki liberal ve ulusal hareketlerin bastırılması ve devletlerarası ilişkilerin aynı kafa yapısına sahip devlet adamlarınca yürütülmesi* prensiplerinin aksine, yeni güç dengesinin kuralı güç hesapları ve ulusal çıkar üzerine kurulmuş; sorunların çözümü için de kaba kuvvete başvurulması savunulmuştur. On yedinci yüzyılda Kardinal Richelieu'nun yarattığı “*raison d'etat*” kavramı böylece **Realpolitik** adı altında yeniden sahne almıştır. Adından da anlaşılacağı üzere bu kavramı yaratan ülke 1871'de birleşmesini tamamlamış ve Avrupa'nın giderek en güçlü devleti konumuna gelecek olan İkinci Reich ya da Almanya'dır. Burada dikkati çeken nokta ise temelleri 1833 yılında Zollverein (Alman Gümrük Birliği) ile atılan Alman bütünleşmesinin nihaî aşamasının

¹ Henry Kissinger, **Diplomasi**, çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002, s.95.

Prusya'nın askerî gücünü diğer Alman devletlerinin üzerinde hissettirmesi suretiyle tamamlanmış olmasıdır. Bu da *Realpolitik* kavramının uygulama alanı olarak örnek gösterilebilir. Bu sistemin yaratıcısı ise “*Demir Şövalye*”, “*Kan ve Çelik Adamı*” gibi sıfatlarla anılan Prusya Başbakanı (Şansölye) **Otto von Bismarck**'tır.

Her şeyden önce, Bismarck, Prusya'nın Almanya'daki en güçlü devlet olduğuna ve Rusya ile ilişki için Kutsal İttifak'a ihtiyacı olmadığına inanmıştır. Bismarck'a göre, paylaşılan ulusal çıkarlar gerekli bağı sağlamak için yeterlidir ve Prusya'nın *Realpolitik*'i, muhafazakar birliğin yerini alabilirdi. Bismarck, Prusya'nın, tercihlerini tek taraflı olarak empoze edebileceğini, Prusya'nın dış politikada Avusturya veya herhangi başka bir devlet olmaksızın ayakta durabileceğini, iç ayaklanmalarla baş edebilmek için de ittifaklara gerek olmadığını öne sürmüştür. Bu meyanda, Bismarck'ın dış politikası süregelen ittifaklara bağlılıktan ziyade, bütün yönlerde anlaşmalar yapmak ve ilişki kurmak olmuştur. Bu ikili oyun neticesinde Prusya ayakta kalacak ve anlaşmazlık içinde olan devletleri istediği gibi yönlendirebilecektir. Diğer bir deyişle, yeni kurulan Alman İmparatorluğu'nu bir hazır ortamda yaratmak ve hiçbir devletle anlaşmazlık içine düşmemek Bismarck'ın ustaca uyguladığı bir politika olmuştur.

Bismarck'ın bu politikasının altında yatan güdü ise, Almanya'nın birleşmesinden sonra İkinci Reich'in doymuş bir güç haline geldiğini ve yeni toprak arayışlarının bu gücün zayıflamasına neden olacağı düşüncesidir. Aksine,

dengeleyici ve barışçı bir güç konumunda bulunmak yeni Alman devletinin yerini ve Realpolitik'in temelini sağlamlaştıracaktır.²

Bismarck'ın bu fikirlerinin siyasî uygulama sahası ise özellikle üç devleti kontrol altında tutmak şeklinde cereyan etmiştir: Avusturya, Rusya ve Fransa. Rusya ve önceleri başarılı bir ittifak içinde olduğu Avusturya ile aralarındaki ilişkiler, 1860'larda Realpolitik uygulamaları ile zedelenmiştir. Bu durum da birleşmeden sonra Avusturya ve Rusya'nın Almanya'ya karşı cephe almasını ya da söz konusu iki devletin arasında meydana gelebilecek bir savaşta Almanya'nın taraf olmasını beraberinde getirebilirdi. İkinci tehlike ise, Bismarck'ın ezeli düşman olarak gördüğü, Avrupa barışı için güç dengelerini bozacağına inandığı Fransa'nın Alsace-Lorraine bölgesinin intikamını alabileceği varsayımına dayalı *revanche* politikasıdır.³ Bismarck, bu iki tehlikeye karşı tek bir ittifak kurarak hem olası bir Fransız saldırganlığını önlemiş hem de Avusturya ve Rusya arasındaki olan anlaşmazlıkları tıkamıştır. Böylece, zedelenen Almanya-Avusturya ve Rusya üçlü ilişkilerini düzenlemek ve Fransa'ya karşı güçlü bir cephe kurmak amacıyla, sosyalizm ve radikal akımlara karşı işbirliğini öne sürerek Üç İmparator İttifakı (Dreikaiserbund)'nı kurmuştur.

Rusya'nın Balkanlar'a nüfuz ederek Avrupa güçlerini tehdit etmesi tehlikesini ortadan kaldıran Berlin Kongresi'nin sonuçları karşısında, Rusya, kaybettiği nüfuzdan ötürü Almanya'yı suçlamıştır. Bu da beraberinde Bismarck'ın

² Stephen Lee, **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980**, çev. Savaş Aktur, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2002, s.154.

³ Bismarck'ın bu konudaki görüşleri şöyledir: "Fransa, Avrupa'nın savaşa en istekli devletidir ve Avrupa barışı ancak ve ancak Fransa'nın tecrit edilmesiyle temin edilebilir." Bkz. **Ibid.**

dış politikaya olan eski yaklaşımını tamamen tersine çevirmesini getirmiştir. Böylece, Bismarck her yöne hareket serbestliğinden vazgeçerek bir taraftan Almanya'nın olası düşmanlarının birleşmesini önlemek, diğer taraftan da Almanya'nın ortaklarının hareketlerini sınırlamak için esnek ittifaklar sistemi kurmaya başlamıştır. Kissinger'a göre bunun altında yatan etken Almanya'nın Berlin Kongresi'yle birlikte yalnız bir devlet olamayacağını anlayacak kadar güçlü bir devlet konumuna gelmesi ve diğer büyük güçlerin Almanya'ya karşı birleşebileceği düşüncesidir.⁴ Avusturya ile kurulan *İkili İttifak*, Rusya'ya tekrar teklif edilen Dreikaiserbund ve Rusya'ya karşı olası bir saldırıda Almanya'nın tarafsızlığını taahhüt eden Garanti Antlaşması (Reinsurance Treaty) ile Bismarck hem kendi ülkesini güvence altına almayı, hem de büyük güçler arasındaki rekabeti körükleyerek onları kendi devletinden uzak tutmayı amaçlamıştır. Kurulan bu ittifakların yaklaşık on yıl boyunca amacına ulaştığı söylenebilir. Ne var ki, değişen dünya koşulları, devletlerin hammadde arayışları ve yayılmacı politikaları tansiyonu yükseltmiş ve Bismarck'ın Realpolitik nosyonunun işlerliğini kaybetmesine neden olmuştur. Nihayet, 1890 yılında, hırslı genç Kayzer II. Wilhelm ile anlaşmazlığa düşen Bismarck görevinden azledilmiştir. Bu da Alman dış politikasında yeni yöntemlere kapı açmıştır.

1890 yılından başlayıp 1918'e kadar süren bu yeni dönemde Alman dış politikasında ittifaklar sisteminin terk edildiği keskin bir dönüşüm görülmektedir. Bunun üç nedeni olduğu söylenebilir: Ekonomik ihtiyaçlar, Kayzer II. Wilhelm'in hırslı bir lider olması ve Almanya içindeki toplumsal gelişmeler.

⁴ Kissinger, **op. cit.**, s.150.

Öncelikle tahlil edilmesi gereken neden, gelişen ve Avrupa'nın en büyük sanayisiyle ekonomisi konumuna gelen Almanya'nın hammadde elde edeceği ve işlenmiş mallarını ihraç edebileceği bir ülke arayışıdır. Bismarck'ın görevden alınmasının ardından Almanya milliyetçi ve ittifaklara dayalı olmayan bir devlet politikası izlemeye başlamıştır. Alman kamuoyu bir dünya imparatorluğu kurmak idealinde şekillendirilmiştir. “*Almanya güneşteki yerini almaya karardır*” sloganıyla çeşitli sömürgeler elde edilme çabasına girilmiştir. Ancak geleneksel yöntemler ile sömürgeler kazanılmayınca başka politikalar izlenmiştir.⁵ Bu bağlamda, Almanya'nın uyguladığı strateji **yeni sömürgecilik (neokolonialismus)**; yani, İngiltere ve Fransa gibi devletlerin uyguladığı stratejiden farklı olarak “*geleneksel dostluk misyonu*” ve “*anti-sömürgecilik*” söylemi ışığında Yakın Doğu'da gücünü kaybetmiş imparatorluklara nüfuz ederek burada Alman sermayesini tesis etmek olarak nitelendirilebilir.⁶

Bu dönemde Almanya'nın geleneksel düşmanı Fransa'yı kontrol altında tutmaya yönelik planı devam etmiştir. Almanya'nın tüm stratejileri öncelikle Fransa'nın safdışı bırakılmasına göre hazırlanmış; Fransa askerî önlemlerle baskı altına alınmıştır. İngiltere'yle de ekonomik ve ticarî alanda rekabet etmeye çalışmış ancak rakibinin donanma ve sömürge gücüne karşı koyamamıştır. Bismarck'ın politikalarının aksine büyük güçlerle iplerini tamamen koparan II. Wilhelm Almanyası, yüzünü İtalya ve Avusturya gibi devletlere dönmüştür. Ancak, Güney Tirol'daki gerginlikler ve Avusturya'daki etnik meseleler Almanya'nın önceden

⁵ İlber Ortaylı, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 5. Baskı, 2003, s.19.

⁶ Lothar Rathmann, **Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi**, çev. Ragıp Zarakolu, İstanbul, Belge Yayınları, 2001, s.19.

kurduğu ve yeniden geliştirmek istediği Üçlü İttifak'ın önünü kesmiştir. Bu siyasal sebepler, aynı zamanda ticarî ittifak arayışlarını da belirginleştirmesi açısından önem arz etmektedir.⁷ Başka bir deyişle, arayış Almanya'nın ticaret amacıyla Yakın Doğu devletleri Rusya, Osmanlı Devleti ve İran'a yönelmesine neden olmuştur.

Almanya'nın bu ülkeler arasından Osmanlı Devleti'ne nüfuz ettiği görölmektedir. Prusya ordusu subaylarının Osmanlı ordusunu eğitmesi, Krupp Şirketi'nin başını çektiği Alman silah sanayisinin Osmanlı topraklarında ticaret imtiyazı alması ve Deutsche Bank (Alman Bankası)'ın Berlin-Bağdat hattı başta olmak üzere Anadolu demiryollarının yapımını üstlenmesiyle Almanya'nın Yakındoğu'ya nüfuz etmesi mümkün olmuştur.⁸

İkinci neden olarak Kayzer II. Wilhelm'in hırslı bir karaktere sahip olduğu ve bunun yönetimini, dolayısıyla dış politika tercihlerini belirlediği de söylenebilir. Kayzer'in aile bağları incelendiğinde, büyükannesinin İngiltere Kraliçesi Victoria olduğu görülür. Liberal İngiliz sarayında yetişen Kayzer'in annesi, Prusya gibi otoriter ve disiplinli bir saraya gelmesinin etkisiyle mutsuz bir yaşantı sürmüş; Wilhelm ise annesinin bu mutsuzluğundan esinlenerek İngilizlerin hüküm sürdüğu imparatorluğu kıskanmıştır. Bu çerçevede, önceden de belirtildiği üzere donanmanın güçlendirilmesi ve sömürge arayışına girişerek Alman-İngiliz rekabetini başlatmıştır.⁹

⁷ İbrahim S. Canbolat, **Almanya ve Dış Politikası: Ulusal Çıkar, Ulusal Birlik, Kamuoyu Tercih** **Açısından İnceleme**, Bursa, ALFA Yayınları, 2003, s. 80.

⁸ Rathmann, **op. cit.**, s. 25.

⁹ Oral Sander, **Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 13. Baskı, 2005, s. 255.

Bununla beraber, II. Wilhelm, Bismarck'ın aksine sorunların çözümünün diplomasiyle değil, askerî yöntemlerle olması gerektiğini savunmuştur. Böylece parlamenterler ve bakanlardan ziyade askerlerin ve ordunun tavsiyeleri doğrultusunda hareket etmiştir. Caprivi (1890-94), Chlodwig-Hohenlohe (1894-1900), Bülow (1900-09) ve Bethmann Hollweg gibi dönemin dışişleri bakanları Kayzer'in ve ordunun istekleri doğrultusunda dış politika izlemişlerdir. Prusya monarşisi ve elit tabaka geleneklerine sadık Kayzer'in amacı bir sanayi devi olan Almanya'yı uluslararası arenanın en güçlü devleti yapabilmektir. Bu doğrultuda uyguladığı politika ise *Weltpolitik (Dünya politikası)* olarak bilinmektedir.

Dünya politikasının bir ayağı, ticarî imtiyazlar kazanmaya ve güçsüz imparatorluklar üzerinde nüfuz sahibi olmaya (yukarıda açıklanan yeni sömürgecilik stratejileri) dayanırken, diğer bir ayağı da dünya çapında itibar elde etmeye yöneliktir. 1905 ve 1911 yıllarında ortaya çıkan Fas Krizi¹⁰ esnasında Almanya, Fransa'nın nüfuz politikasını çöktürmek istemiş; Fas'a asker sevkıyatı yerine Kayzer II. Wilhelm bizzat bu ülkeye giderek olaya duyarlılığını göstermek istemiştir.¹¹ Benzer bir şekilde, II. Wilhelm'in 1888 tarihindeki Doğu Seferi de Osmanlı padişahı II. Abdülhamit üzerindeki Alman hakimiyetini pekiştirme ve Yakın Doğu'da planlı bir Alman yayılması için uygun zemini hazırlama amaçlı olarak yorumlanmıştır.¹²

¹⁰ 1904 tarihinde İngiltere'yle Fransa arasında imzalanan **İçten Misak (Entente Cordiale)** ile Fransa, Fas'ı topraklarına katmayacağını taahhüt etmiş; İngiltere de Fransa'nın Fas'taki ekonomik, malî ve askerî etkinliklerine karışmayacağını beyan etmiştir. Bu durum, Almanya'nın Fransa politikasındaki çıkarlarına karşı bir tehdittir.

¹¹ Canbolat, **op. cit.**, s. 81.

¹² Rathmann, **op. cit.**, s.68.

Dünya politikası dahilinde öne sürülen stratejilerden biri de mal ihracının yanı sıra insan ihracatı düşüncesidir. Bu düşünce de o dönem Yakın Doğu politikalarında etkin bir rolü olan ve ikisi de 1887 yılında kurulan Pancermen Birliği (Alldeutsche Verband) ve Alman Sömürge Cemiyeti (Deutsche Kolonial Gesellschaft) faaliyetleriyle ilişkilendirilebilir. Doğu Avrupa, Ukrayna, Orta Avrupa, Balkanlar ve Yakındoğu’da Almanları yerleştirerek Alman İmparatorluğu kurmayı hedefleyen bu ırkçı cemiyetler Alman hükümeti için sıkıntı oluşturmuşlardır. **Doğu’ya Göç Politikası (Drang nach Osten)** ile Osmanlı topraklarına mal ihracına ek olarak insan da ihraç etmeye çalışılmış; bunda başarı sağlanamamıştır.¹³

Üçüncü neden ise, ekonomik nedenin Almanya içerisindeki sosyal bir dışavurumu olarak yorumlanabilir. Sanayi Devrimi’nin beraberinde yarattığı büyük işçi sınıfı, Prusya monarşisine ve *yunker* olarak adlandırılan toprak sahibi elit tabakanın devlet yönetimindeki etkinliğine karşı seslerini yükseltmişlerdir. İşçi sınıfının ve rejim değişikliği yanlılarının *Alman Meclisi (Reichstag)*’nde söz sahibi olmalarını istemeyen Kayzer ve devletin elit tabakası *yurtseverlik* ve *imparatorluk övüncü* gibi kavramları gündeme getirerek bu “çatlak sesleri” bastırmak istemişlerdir. Böylece Almanya’da eskiden beri kullanılan *dış politikanın önceliği (Primat der Aussenpolitik)* ile yayılmacı politikalar desteklenmiş; ülke içi bütünlük sağlanmıştır.¹⁴ Dönemin başbakanlarından Bülow’un şu sözleri bu konuda kanıt olarak öne sürülebilir: “Esas mesele dış siyasettir. Sadece başarılı bir dış siyaset uzlaşmaya, güvenliğin sağlanmasına, belli bir amaç için bir araya gelmeye ve

¹³ **Ibid.**, s. 55.

¹⁴ Burada **dış politikanın önceliği** kavramının temellerine bakmakta fayda vardır. Kavram, özellikle 1848 İhtilali ve 1870 yılında Almanya’nın birleşmesinde ve “ulus” bilincinin yerleştirilmesinde kullanılan bir araç olmuştur. Aynı şekilde, Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve Nazi Almanyası’nın propagandasında da aynı yöntem başvurulmuştur. Bkz. Canbolat, **op. cit.**, s. 68.

beraberliğe yardımcı olabilir.”¹⁵ Ne var ki, uygulanan bu strateji Bismarck’ın endişelerini haklı çıkarmış ve tüm dünyayı bir felakete sürüklemiştir.

2. Nasyonal Sosyalist Akım (Nazizm) ve Alman Dış Politikası

Nasyonal sosyalist iktidar Alman dış politikasının dünyadaki “yayılmacı” imajının en yüksek raddeye eriştiği dönemdir. Böyle bir algılamaya neden olan akımın Alman devletinin başına gelmesinde ve dünya tarihinde olumsuz bir kilometre taşı olarak yer almasının altında yatan unsur olarak Almanya için Birinci Dünya Savaşı’nı sona erdiren **Versay (Versailles) Antlaşması**’nın içerdiği ağır koşullara atıfta bulunmaktadır.¹⁶

Versay Antlaşması’nın hükümlerini savunanların parmak bastığı üç nokta vardır: Birincisi, Almanya’nın olası bir galibiyeti durumunda Avrupa’ya vereceği zararın antlaşma hükümlerinden daha yüklü olabileceği düşüncesidir. İkinci olarak, Fransa’nın savaşın yıkıcı etkilerinden ötürü yaşadığı olumsuzlukların giderilmesinde ekonomik tazminatın yetersiz kalacağı inancıyken son olarak da Almanya’nın gerekli ekonomik önlemleri alarak bu ağır şartların altından kalkabileceği beklentisidir.¹⁷

Mamafih Almanya bu maddelerin üstesinden gelememiş; zamanla savaş tazminatının

¹⁵ Lee, **op. cit.**, s.161.

¹⁶ Söz konusu antlaşma 231. maddesi ile “Almanya ve müttefiklerinin” Birinci Dünya Savaşı’nın çıkmasından sorumlu olduklarını beyan etmiş ve buna istinaden galip devletlerin uğradıkları kayıplara karşılık sınır düzenlemelerini, asker sayısının azaltulmasını ve savaş tazminatını şart koşmuştur. Almanya, Alsace-Lorraine, Kuzey Schleswig, Batı Prusya ve Güney Silezya gibi bölgelerinin bir kısmını terk etmiş; ordusundaki asker sayısı belirli bir miktar ile sınırlandırılmış; lokomotif, vagon ve ticarî gemilerinin büyük bir kısmı imha edilmiş ve Fransa’ya Saar bölgesindeki kömür madenlerine ilişkin imtiyazlar tanınmıştır. Böylece, Almanya topraklarının yüzde on üçünü, nüfusunun yüzde on ikisini, kömür rezervlerinin yüzde on altısını, demir kaynaklarının yüzde kırk sekizini, tarım alanlarının yüzde on beşini ve fabrikalarının da yüzde onunu kaybetmiştir. Bkz. **Ibid.**, s.204.

¹⁷ **Ibid.**, s. 208.

ödenmesinde kolaylıklar sağlayan Dawes Planı (1924) ve Young Planı (1930) gibi malî şemalar hazırlansa da ekonomik açıdan beli bükülen Alman halkı çareyi aşırı milliyetçi nasyonal sosyalistlerde bulmuştur.

Bu bilgiler ışığında, Weimar Cumhuriyeti, Alman dış politikasının yeniden ele alındığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde tehdit algılamaları gözden geçirilmiş, Bismarck'tan beri ülkenin bir dış politikası olmadığı yönünde düşünceler öne sürülmüştür. Yine de bu döneme bakıldığında Cumhuriyet'in Versay Antlaşması'nın altından nasıl kalkılabileceğine yönelik seçenekleri araştırdığı ve barış kavramının ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında görüşleri farklı olsa da Dışişleri Bakanı Rantzau ve Yüksek Ordu Komutanı General Gröner'in dış politikayı etkiledikleri söylenebilir. Gröner, Milletler Cemiyeti'ne Almanya'nın kabul edilmesi gerektiğini, aksi takdirde sistemin işlemeyeceğini savunurken, Batılı devletler ve ABD ile Bolşevizme karşı işbirliğine girilmesini savunmuştur. Ne var ki, olası bir Rus-Batı çatışmasında savaş alanı olmak istemeyen Almanya, 1922 yılında Rusya ile Rapollo Antlaşması'nı imzalayarak özellikle ekonomik alanda yoğun bir işbirliğine gitmiştir. Bu antlaşmanın mimarı ise, Gröner'in aksine, uluslararası barış ortamının Rusya'yı da içine alacak bir düzenle korunabileceğini savunan Dışişleri Bakanı Rantzau'dur. Bolşevizm'in yayılmasını engellemenin Rusya'yı da kapsayacak bir sistemle mümkün olacağını savunan başka bir isim ise Başbakan Friedrich Ebert'tir.¹⁸

¹⁸ Otto-Ernst Schüddenkopf, "German Foreign Policy Between Compiègne And Versailles", **Journal of Contemporary History**, C. IV, Sayı. 22 (Nisan 1969), s 181-193.

Rantzau'nun temelini attığı bu on yıllık barış dönemine damgasını vuran ise 1923-29 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten **Gustav Stresemann** olmuştur. Almanya'yı dünya devletleri içinde bir konuma yerleştirmek isteyen Stresemann, Rapallo Antlaşması'nın ardından Fransa ile Lokarno Antlaşması'nı imzalayarak sınır ihtilaflarına bir çözüm getirmiştir. Buna ek olarak Almanya, 1926'da Milletler Cemiyeti'ne üye olmuş; Rusya'yla da ilişkilerini ilerletmiştir.

Görüldüğü üzere, tüm zayıflığına rağmen, Weimar Cumhuriyeti döneminde, Almanlar etkin bir dış politika izlemişlerdir. Batı ile Doğu'yu birleştiren, Milletler Cemiyeti'nin öngördüğü uluslararası sistemi savunan, ABD ile ilişkilere öncelik veren, dünya barışına katkıda bulunan bir Almanya'dan söz edilebilir. Buna karşılık, Henry Kissinger ise, Stresemann'ın bu politikasının altında Realpolitik güdüsünün yattığını, Almanya'nın 1914'ten önceki güçlü konumunu yeniden yakalayarak Fransa ve Britanya ordularının gücünü aşmak, Avusturya ve Almanya'nın birleşmesine zemin hazırlamak gibi amaçları olduğunu iddia etmekte ve buna kanıt olarak da Stresemann'ın kendi elyazısından çalışma notlarını ve kurmaylarının demeçlerini öne sürmektedir.¹⁹

İleride detaylarıyla üzerinde durulacağı ve yukarıda kısaca görüldüğü gibi, Alman dış politikasına yön verenlerin amaçlarının ne olduğu yönünde tartışmalar süregelmiştir. Bu bakımdan, ilgili devlet adamları ve politikaları üzerine farklı görüşler öne sürülmektedir. Ancak, bu devlet adamları arasından, araştırmacılar tarafından mutlak bir yayılma politikası izlediği hususunda üzerinde hemfikir olunan

¹⁹ Kissinger, **op. cit**, s.278.

ismin “**Führer**” **Adolf Hitler** olduğu söylenebilir. 1925 tarihli **Kavgam** ve 1928 tarihli **Sır Kitabı** isimli eserlerinde Arî ırkın çocuklarını ortak bir devlet altında toplama arzusunda olduğunu söylemektedir.²⁰ Bu düşüncelere paralel olarak Hitler, 1933 yılında Yüksek Ordu Temsilcileri huzurunda politika hedeflerini içeren programını sıralamıştır: Versay Antlaşması’nı feshederek Almanya’nın askerî gücünü yeniden canlandırmak; Almanya’nın komşularını parçalayarak tüm Almanları tek çatı altında toplayacak bir Reich kurmak; gelecekte yüz milyon Almanın yerleşimini sağlayacak, sınırları Ural Dağları’na kadar uzanan bir *yaşam sahası (Lebensraum)* tesis etmek.²¹

1930’lu yılların başından itibaren dünyaya hakim olan ekonomik ve siyasî kriz Almanya’nın iç ve dış politikasında da birtakım değişikliklere neden olmuştur. Bu bağlamda, dünya barışına katkıda bulunan ve mevcut statükoda kendine bir yer edinmeye çalışan Stresemann’ın yerini değişim yanlısı bir dünya gücü olma çabası içinde olan Hitler almıştır. Tıpkı II. Wilhelm’in düşündüğü gibi, bu da ancak askerî bir güce sahip olmakla mümkün olabilirdi. Bu değişim, diğer bir ifadeyle Nazi dış politika yöntemleri iki ayrı dönem halinde incelenebilir: 1933’ten 1937’ye kadar süren dönemde Almanya’nın Versay öncesi konumunu yakalama çabasına yönelik yöntemler ve 1938’den itibaren bir dünya devleti olmaya yönelik safha, veya, ilk

²⁰ Adolf Hitler, **Kavgam**, İstanbul, Emre Yayınları, 2005, s.1.

²¹ Oral Sander, bu politika hedeflerinden ilk ikisinin somut politikalar olduğunu, sınırlarının çizilebildiğini; üçüncü politikanın ise kestirilemeyecek nitelikte olduğunu savunmaktadır. Bu itibarla, ilk iki dış politika amacının gerçekleştirilmesinde herhangi bir engelle karşılaşmamasına rağmen, dünya devletlerinin yaşam sahası idealine karşı önlemler alma gereği duyduklarını belirtmektedir. Bkz. Sander, **op. cit.**, s.47.

İbrahim Canbolat ise Hitler’in dış politikada teamüllerin dışına çıkarak bir devletin verdiği taahhütlerden farklı tutumlar sergileyerek muhataplarını yanılttığını; bunun da karşısındaki devletlerin Alman dış politikasındaki gelecek hamleleri kestirememelerine neden olduğunu ileri sürmektedir. Bu politikayı alışılmışın dışında bir yöntem olarak nitelendiren Canbolat, Hitler’i ise “**ne yapacağı belli olmayan adam**” olarak tasvir etmiştir. Bkz. Canbolat, **op. cit.**, s.88.

dönem Hitler'in programı için uygun ortamın hazırlanması (**Revisionspolitik**) ve ikinci dönem de söz konusu programın gerçekleştirilmesi (**Expansionspolitik**) olarak adlandırılabilir.

İlk dönemde, Nazi iktidarı, Weimar döneminin komşularıyla iyi geçinen ve barışın korunmasını amaçlayan Alman devleti imajını korumaya özen göstermiştir. Bu duruma 1934 yılında Polonya ile imzaladığı saldırmazlık paktı ve İngiltere'yle 1935 yılında Almanya'nın yeniden donanma gücü oluşturabilmesine yönelik imzaladığı antlaşma örnek olarak gösterilebilir. Ne var ki, özellikle saldırmazlık paktının Almanya açısından ele alındığında yayılmacı stratejinin ilk aşaması olduğu gözlemlenebilir. Şöyle ki, bu pakt Fransa'nın *cordon sanitaire* diye bilinen savunma hattını yararak Almanya'nın Versay sonrası izolasyonundan kurtulmasını sağlamıştır. Yine bu dönemde Almanya'nın Londra'da düzenlenen Silahsızlanma Konferansı'ndan çekilmesi de başta İngiltere olmak üzere statüko yanlısı devletlerin Almanya'nın politikalarını gözde geçirmelerine vesile olmuştur.

Almanya, dış politikasının önündeki en büyük engel olarak İngiltere'yi görmüştür. 1930'ların başından itibaren Fransa, Versay Antlaşması'nın hükümlerini uygulatma gücünden yoksun kalmıştır. Bu durumda Almanya, hükümlerin yumuşatılması hususunda imtiyazlar koparabilmek için İngiltere'yle iyi ilişkiler yürütmek durumunda kalmıştır. Öte yandan, Hitler, İngiltere'nin potansiyel denizaşırı gücünü kullanmasını istememiş, bu nedenden ötürü Hitler'in dış politika programı sonucunda ele geçirilecek olan Avrupa topraklarının çıkar alanları uyarınca

bölünmesi kapsamında İngiltere'ye de belirli birtakım yerleri bırakmayı öngörmüştür.

1936 yılında cereyan eden iki gelişme Avrupa'daki statükonun bozulmasına ve İtalya'nın Almanya tarafına kaymasına neden olmuştur: Habeşistan Savaşı ve İspanya İç Savaşı. Habeş halkının bağımsızlık mücadelesini kendi güvenliğine bir tehdit olarak algılayan İtalya, 1935 yılında imzalanan Stresa Paktı'na dayanarak Batılı müttefiklerinden yardım talep etmiş; fakat yalnız kalmıştır. Almanya bu durumu lehine kullanarak İtalya'yı kendi safına çekmeyi başarmıştır. Bunun yanı sıra, İspanya'daki karışıklıklara müdahale eden Sovyetler Birliği'nin bölgeyi nüfuzu altına almasını istemeyen Almanların ve İtalyanların General Franco safındaki milliyetçilere yardımda bulunması da Roma ve Berlin arasındaki iyi ilişkileri geliştirmiştir.

Hitler'in dış politikasının ilk dönemi olarak nitelendirilebilecek değişim politikasının **(Revisionspolitik)** başarıya ulaşmasında statüko yanlısı güçlerin Almanya'ya karşı tavizkar politikaları **(Appeasement policy)** etkili olmuştur. Hitler'in Rheinland bölgesini işgal ederek burayı silahlandırması karşısında Milletler Cemiyeti olayı yalnızca kınamıştır. Bu da Hitler'in başta İngiltere olmak üzere Batılı güçlerin kendisine karşı koyacak imkana sahip olmadığını anlamasını sağlamış ve Almanya'nın değişimden yayılmacılığa geçişi için uygun ortamı hazırlamıştır.

Almanya'nın bu dönemdeki dış politikasındaki ikinci dönem ise Hitler'in programının hayata geçirilmesi süreci olan yayılma politikasıdır

(**Expansionspolitik**). Bu aşamanın ilk ayağında Almanya, İtalya ve Japonya, ülkelerindeki komünist propagandayı önlemek bahanesini öne sürerek başka bir ülkenin Sovyet Rusya ile düşmesi olası bir ihtilafta tarafsızlığını taahhüt eden anti-komintern Üçlü Mihver Paktı'nı (**Dreimächtepakt**) oluşturmuştur. Bu pakta daha sonra Macaristan, Romanya, Slovakya, Bulgaristan ve Hırvatistan da dahil edilmiştir. Almanya, 1941 yılına kadar Sovyetler Birliği ile bir meydan savaşına girmek istememiş, böyle bir pakt aracılığıyla kendisini güvence altına almak niyetinde olmuştur. Ayrıca, bu paktın oluşturulmasının altında güçlü bir ABD muhalefетinin engellenmek istenmesi de yatmaktadır. Bu girişim **Kıtalararası blok algısı** olarak nitelendirilmektedir.

Tüm bu gelişmelerin ardından iyice güçlenen Almanya 1938 yılında Avusturya'yı ilhak etmiştir (**Anschluss**). Bunun Çek topraklarında yaşayan Alman halkının Üçüncü Reich'a katılmak istenmesi izlemiş; Südeten halkının self determinasyon hakkını savunan Nazi yanlısı bir partinin faaliyetleri vasıtasıyla Çekoslovakya iç karışıklığa sürüklenmiş ve ilhak için gerekli ortam hazırlanmıştır. Her ne kadar Hitler, İngiltere Başbakanı Chamberlain'e 1938 tarihli Münih Konferansı'nda bu konuda güvence vermişse de kısa vadede kendisine karşı koyacak bir gücün olmamasını da göz önünde bulundurarak Çekoslovakya'ya girmiştir. Bu durumun Batılı güçlerin artık Almanya'nın gerçek niyeti üzerine şüphelerinin haklılığını ortaya koyması açısından önemlidir.²² Buna karşılık, Batılı güçler Polonya'nın, Romanya'nın ve Yunanistan'ın bağımsızlığını garanti ederlerken Türkiye'ye de karşılıklı yardım taahhütlerine riayet edeceklerini bildirmişlerdir.

²² Marie Luise Recker, **Die Aussenpolitik Des Dritten Reiches**, München, Oldenbourg Verlag, 1990, s.25.

Almanya da cevap olarak Polonya'dan Doğu Prusya koridoru ve Danzig'i talep etmiştir. Bu karışık vaziyet ilk başta Sovyet yaklaşmasını gündeme getirmiş; kendi Batı sınırlarının Batılı güçlerce belirlenmesini istemeyen Sovyet lider Stalin, Hitler ile 1939 yılında on yıl süreli bir saldırmazlık paktı imzalamıştır. Ne var ki Almanya bu paktı iki sene sonra delmiş, Rusya seferi Almanya'nın sonunu hazırlamıştır.

Almanya'nın 1939 yılında Polonya'yı işgaliyle başlayan İkinci Dünya Savaşı esnasında Almanya önce Norveç ve Danimarka'yı işgal etmiş, Fransa'da Nazi yanlısı bir hükümet kurmuş, Akdeniz'e kadar ilerleyerek İngiltere'nin Ortadoğu'daki gücünü engellemek için İtalya'yı Kuzey Afrika'da desteklemiştir. Buna ek olarak, sistematik Yahudi soykırımı, Rusya'nın işgali gibi hadiseler neticesinde bir araya gelen Birinci Dünya Savaşı galipleri, ABD'nin de savaşa girmesi ve Rusya'nın da aralarına katılmasıyla Almanya'ya karşı ittifak güçlerini oluşturmuşlar; çeşitli konferanslar ve görüşmelerin ardından başarılı askerî operasyonlarla Almanya'yı mağlup etmişlerdir. Nihayet, Naziler işgal ettikleri topraklardan çıkarılarak ittifak güçleri Berlin'e kadar girmiş, Almanya kayıtsız şartsız silah bırakarak teslim olmuştur.

B. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ

İkinci Dünya Savaşı sonunda dünyanın iki kutba ayrıldığı yaklaşık kırk beş yıl süren bir Soğuk Savaş dönemi yaşanmıştır. Almanya'ya karşı birlikte savaşan Sovyetler Birliği ve ABD kendilerini askerî açıdan dünyaya hissettirerek dünya meselelerinde daha etkin bir rol almaya başlamışlardır. Esasen, böyle bir

kutuplaşmanın temellerinin Almanya topraklarının bölgelere ayrılması vesilesiyle atıldığı iddia edilmektedir. Batılı devletler için Almanya kendileriyle Sovyet nüfuzu altındaki topraklar arasında tampon işlevi görürken, Sovyet tarafı ise bölgede kurulan Federal Alman Cumhuriyeti'nin "saldırgan Alman amaçlarının" bir devamı olduğunu ve yeni bir tehdit unsurunun yaratıldığını iddia etmiştir.²³ Aslında, her iki tarafın ortak düşüncesinin de taraflardan birine tümüyle kayacak bir Almanya'nın güç dengelerini bozacağı olduğu söylenebilir. Bu da Almanya'nın ikiye bölünmesini beraberinde getirmiştir. 1949 yılında birbirlerinin peşi sıra batılı değerler eksenindeki **Federal Almanya Cumhuriyeti**'nin ve Sovyet nüfuzu altındaki **Demokratik Almanya Cumhuriyeti**'nin kurulmasıyla Soğuk Savaş'ın en büyük anlaşmazlık konularından biri de ortaya çıkmıştır. Burada mesele Federal Almanya Cumhuriyeti açısından ele alınacaktır.

1. Batı'yla Bütünleşme: NATO üyeliği

İbrahim Canbolat, Almanya'nın bu dönemdeki dış politika hedeflerini Nazi Almanyası'nın karanlık imajından kurtulmak, Berlin'in güvenliğini sağlamak, işbirliği ve ticarî ilişkiler temeline dayalı olarak ekonomisini güçlendirmek ve yurtdışı kültür politikaları vasıtasıyla Alman sempatanlığını yaymak olarak nitelendirmektedir.²⁴ Buna paralel olarak, Max Otte de Alman dış politikasını üç sütunlu bir yapıya benzeterek bu sütunları Amerikan nükleer gücü ve NATO'ya dayalı savunma; Avrupa bütünleşmesi ve Doğu'yla yakınlaşma politikası

²³ Lee, **op. cit.**, s.315.

²⁴ Canbolat, **op. cit.**, s.95.

(**Ostpolitik**) olarak tahlil etmiştir.²⁵ Bu bilgiler ışığında ilk iki sütunun **Batı politikası (Westpolitik)** olarak nitelendirilmesi yanlış olmaz. Üçüncü sütun Doğu politikasının ise Almanya'nın nihaî hedefi olan Almanya'nın birleşmesine yönelik **Almanya politikasına (Deutschlandpolitik)** hizmet ettiği söylenebilir.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin ilk şansölyesi Konrad Adenauer Batı politikası düşüncesini benimseyerek, dünyada saygın bir yer edinmenin yolunun başka hiçbir eksene kaymaksızın Batı ile bütünleşmeden geçtiğini düşünmüş, buna uygun hareket etmiştir. Adenauer, Bismarck'ın hatasının Batı ile Doğu'nun hatalarından istifade ederek manevralar yapmak suretiyle her iki taraf için de bir tehdit algısı olarak vücut bulması olduğuna inanmış²⁶, aynı zamanda Stresemann'ın **Sarkaç Politikası (Schaukelpolitik)** gibi Batı ile Doğu arasında gidip gelen bir politikayı benimsememiştir. Bu dönemde tam bağımsız bir karaktere sahip olmayan Alman devletinin egemenliğini ve eşit hakkını elde etmesinin Batı ile işbirliği sonucu olacağını düşünmüş, söylemini ise antikomünizm, antitotalitarizm gibi kavramlar üstüne inşa etmiştir. Bir kesim ise, bunun Alman bütünleşmesinin ruhuna aykırı olduğunu öne sürmüş ve iki Alman devletini yeniden birleştirmek için Stresemann'ın politikalarının uygulanmasını teklif etmiştir. Başka bir kesim ise sosyalist bir düşünceyle Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne yaklaşması gerektiğini savunmuştur.

Adenauer Sovyetler Birliği'nden gelecek olası tehditlere karşı caydırıcı olması ve Batı dünyası örgütlenmesinde aktif rol alarak kötü imajından kurtulabilmesi amacıyla silahlanma çalışmalarında bulunmuştur. Bu girişim diğer

²⁵ Max Otte ve Jürgen Greve, **A Rising Middle Power?: German Foreign Policy in Transformation**, 1989-1999, New York, St. Martin's Press, 1999, s. 15.

²⁶ Kissinger, **op. cit.**, s.483.

güçler tarafından tereddütle karşılanmasına rağmen Almanya'nın silahlanması Petersberg Antlaşması, Kore Savaşı, İşgal Statüsünü Belirleyen Antlaşma, Federal Hükümet ile Müttefikler Arasındaki Antlaşma (Almanya Antlaşması²⁷, Avrupa Savunma Topluluğu'nun (AST) Oluşturulmasına Yönelik Antlaşma teklifi, Fransa'nın bu teklifi reddetmesi²⁸ ve nihayet Almanya'nın NATO üyeliği ile mümkün olmuştur. Almanya nükleer, biyolojik ve kimyasal silah üretmemesi şartıyla 1955 yılında eşit yetki ve haklarla NATO'ya kabul edilmiştir. Böylece, Almanya'nın savunmasını tamamen ABD kontrolüne bırakarak siyasî ve ekonomik meseleler üzerine yoğunlaştığı söylenebilir.

Bununla beraber, Kissinger, Almanya'nın Batı politikasını uygulamasının aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin de çıkarına olduğunu ileri sürmüştür. Keza, Federal Almanya, Atlantik İttifakı sistemi içinde kalırsa, NATO'nun belirleyeceği silahlandırma koşullarına uyacaktır. Böylece, silahlı Almanya tehlikesinin de potansiyeli azaltılmış olacaktır. Öte yandan, Almanya'ya verilecek olası bir tam bağımsızlık durumu, iki dünya savaşı başlatan Almanya'nın yeniden bir tehdit olarak ortaya çıkmasına neden olabilecekti.²⁹ Bu durumun Sovyetler Birliği'ni Almanya'ya Batı'dan ayırmak yerine kendi nüfuzunu Doğu'da korumaya sevk ettiği söylenebilir.

²⁷ **Almanya Antlaşması (Deutschlandvertrag):** Almanya'nın işgal statüsü sona ermiştir. Yüksek komiserlerin yerini büyükelçiler almıştır. Federal Alman hükümetine iç ve dış işlerini yürütme yetkisi verilmiştir. Müttefikler Almanya'da üs bulundurabilecekler ve Almanya'nın savunmasında önceliğe sahip olacaklardır.

²⁸ **Avrupa Savunma Topluluğu (European Defence Community):** 1950 yılında Fransa Başbakanı René Pleven tarafından teklif edilmiş, 1952 yılında Kurucu Antlaşması imzalanmıştır. ABD'nin Almanya'nın yeniden silahlanmasına ve NATO'ya dahil edilmesine yönelik yaptığı çağrıya karşılık pan-Avrupacı bir savunma örgütü olarak gündeme getirilmiştir. Topluluğu oluşturması öngörülen Fransız, İtalyan, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg unsurları, ulusal hükümetlerine karşı sorumluyken, Alman unsurlarının ise Topluluğa karşı sorumlu olması öngörülmekteydi. Böylece, Alman hükümetinin ordu üzerindeki kontrolünün bertaraf edilerek olası bir Alman militarizminin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Plan, Fransa Parlamentosu tarafından ülkenin ulusal egemenliğini tehdit edeceği gerekçesiyle kabul edilmemiş ve yürürlüğe girmemiştir.

²⁹ **Ibid**, s.486.

Yukarıda sıralanan gelişmeler Almanya'nın sadece silahlanmasını sağlayan etkenler değil; aynı zamanda Batı dünyasına uyumuna katkıda bulunan kilometre taşları olmuştur. Kuruluşundan itibaren Federal Alman devletinin Soğuk Savaş döneminde çok taraflılık ve sorunların barışçı yollardan çözümü, uluslararası örgütlere katılım gibi hareketlere önem verdiği görülmektedir. Almanya, NATO'ya ek olarak Avrupa Konseyi, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC), Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Ajansı (EURATOM) gibi örgütlere katılmış ya da bu gibi örgütlerin kurucuları arasında yer almıştır.

Almanya'nın Batı politikasının bir boyutu da Avrupa bütünleşmesi düşüncesi olmuştur. Esasen, Batılı Avrupa devletleri arasında İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu düşünceye yönelik iki kavram arasında uyumsuzluk olmuştur. İngiltere Başbakanı Sir Winston Churchill Avrupa Birleşik Devletleri modelini öngörürken, Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle ise Anavatanların Avrupası adını taşıyan ve hükümetler arası işbirliğini esas alan bir modeli önermiştir. Almanya, Churchill'in düşüncesine uygun bir bütünleşme modeli üzerine çalışmıştır. AKÇT, AET ve EURATOM bu ekseninde kurulan örgütlerdir.

1960'lı yılların başından itibaren, Berlin Duvarı'nın inşasıyla birlikte Soğuk Savaş'ın gerilimli bir devresine girilmiştir. Bu dönemde Almanya'nın dış politika hedeflerini gerçekleştirmeyi bir kenara bırakarak müttefiklerinin politikalarına uygun hareket ettiği görülmektedir. Bu meyanda Avrupa bütünleşmesine yönelik faaliyetler de askıya alınmıştır. Max Otte, bu durumun Almanya'nın Batılı müttefikleri

arasında statüsünü güçlendirme isteğine karşılık, Fransa'nın da kontrolünü ve mevkisini kaybetmemek çabasında olduğunu; bunun da iki devlet arasında gizli bir rekabete yol açtığını belirtmektedir.³⁰ Buna paralel olarak Federal Alman hükümeti içerisinde Batı politikasının uygulanma yöntemleri üzerine farklı görüşlere sahip iki grup ortaya çıkmıştır. Ludwig Ehrhard liderliğindeki **Atlantikçiler** ABD ile her ne koşulda olursa olsun mutlak işbirliği yapılması gerekliliğini savunurken, Adenauer'in başını çektiği grup ise **Gaullistler** veya **Avrupacılar** olarak adlandırılmışlardır. Bu düşünceye göre, Avrupa, konfederal muhafazakar politikalar aracılığıyla ve Fransa ile Almanya'nın işbirliğinde iki süper güç arasında üçüncü bir güç olarak doğabilirdi. Yine de temel eksen Almanya'nın güvenliğinin ABD tarafından sağlandığı ve kendi ilkeleri doğrultusunda hareket eden ABD ve Fransa arasındaki Batı dengesini Almanya'nın tesis ettiğidir.³¹

2. 1970'ler: Doğu Bloku'yla Yakınlaşma ve Fransa'yla İlişkiler

1970'li yılların dış politikası çifte mutabakat ve dengeli bir dış politika dönemi olmuştur. Bu dönemde, **Doğu politikası (Ostpolitik)** Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Batılı müttefiklerinden bağımsız yürüttüğü bir politika olarak dikkati çekmiştir. Almanya'nın kendisini bir Batılı devlet olarak kabul ettirmesinin ardından Doğu Bloku'na açılmak istemesinin altında ticarî ve ekonomik kazanımlar elde etme amacının yattığı söylenebilir. Konrad Adenauer, Batı politikasının etkili bir biçimde uygulanması amacıyla sosyalist Alman devletine arkasını dönmüştür.

³⁰ Otte ve Greve, **op. cit.**, s.30.

³¹ Merkl, Hristiyan Demokratlar arasındaki bu ayrımı Roma'nın bir yüzünü Doğu'ya öbür yüzünü ise Batı'ya çevirmiş iki yüzlü tanrısı *Janus*'a benzetmiştir. Bkz. Peter H. Merkl, "The German Janus: From Westpolitik to Ostpolitik", **Political Science Quarterly**, C. LXXXIX, Sayı. 4 (Kış 1974-1975), s.803.

Federal Alman hükümeti Hallstein Doktrini ile Demokratik Alman Cumhuriyeti ile ilişkilerini kesmiş ve burayı Sovyet toprağı olarak kabul etmiştir. Bu dönemde Doğı Bloku ile Batı'nın olası bir yakınlaşmasının Almanya'nın Batı'yla bütünleşme hedefinde sapmaya neden olabileceğı düşünölmüştür. Bunun yanı sıra, Almanya'nın bir gün yeniden birleşeceğı düşüncesinden hareketle Federal Alman hükümetinin dünya kamuoyuna bu toprakların üzerindeki devleti gayrı meşru olarak göstermek istemesi de iddia edilmiştir.³²

1960'ların sonuna gelindiğinde ise, üçüncü ölkelerin Demokratik Almanya'yı tanımları karşısında Almanya'nın izolasyon politikası kendisine zarar vermeye başlamıştır. Scott Erb, bu zarara Adenauer'in tek taraflı Batı politikasında ısrarcı olmasını sebep göstermektedir. Almanya'nın coğrafi açıdan bir **Mittelage**; yani, tehlikelere açık, diğör devletlerce çevrelenme korkusu hisseden bir devlet olduğunu göz önüne almaksızın diğör Alman devletini hesaba katmadığını iddia etmektedir.³³

1960'lı yıllarda süregelen Atlantikçi - Avrupacı tartışmaları arasında Willy Brandt önderliğindeki bir başka grup ise insanî yardım ve silahların kontrolü gibi kavramlarla Doğı Bloku ile mutabakat yoluyla yakınlaşılması (**Wandel durch Annäherung**) gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Almanya'nın asıl hedefinin birleşme olduğu, mevcut topraklarla sınırlı kalındığı sürece bir yol kat edilemeyeceğini savunmuşlardır. Bu aynı zamanda ticarî açılımı da öngörmüş; Batı muhalifi bir hareket olmamasına rağmen Avrupacı / Gaullist modeli de reddetmiştir.

³² W. E. Paterson, "Foreign Policy and Stability in West Germany", **International Affairs**, C. XLIX, Sayı. 3 (Temmuz 1973), s.428.

³³ Scott Erb, **German Foreign Policy: Navigating A New Era**, Lyme Rienner Publications, 2003, s.41.

1967 yılında Sosyal Demokrat Willy Brandt'ın iktidara gelmesiyle Doğu politikası hayata geçirilmiştir. (1968-73) Bu politikada Federal Almanya ile Sovyetler Birliği, Polonya, Demokratik Almanya ve Berlin yönetimi arasında imzalanan birtakım münferit anlaşmalarla ilerleme kaydedilmiştir. Moskova Antlaşması ile İkinci Dünya Savaşı sonrası sınırlar teyit edilmiştir (1970). Polonya ile ilişkiler normalleştirilmiştir. Temel Antlaşma ile Demokratik Almanya ile ilişkiler başlatılmış, iki ülke topraklarında karşılıklı temsilci bulundurulmasına hükmedilmiştir. (1972) Dörtlü Antlaşma ile Berlin'in statüsünde düzenlemeye gidilmiş; Batı Berlin Komisyon'un denetiminden çıkarılmasa bile şehrin temsil hakkı Almanya'ya verilmiştir. (1971)

Doğu politikası aracılığıyla önce Almanya birleşme fikrini (**Deutschlandpolitik**) meşru bir hedef olarak kabul ettirmiş ve nihayet hedefine ulaşmıştır. Bunun yanı sıra, Soğuk Savaş statükosunu tanıyan Almanya, uluslararası diplomatik alanda daha etkin rol alma fırsatı yakalayarak giderek daha itibarlı bir konuma yükselmiştir. Her şeyden önemlisi, Soğuk Savaş gerilimini yumuşatan *Yakınlaşma sürecini (Détante / Entspannung)* tetiklemiştir. Bunun önemli bir sonucu ise, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın (AGİK) toplanması ve güvenlik meselelerinin taraflarca konferanslar yoluyla çözümünü öngören Helsinki Deklarasyonu'nun yayınlanmasıdır. (1975) Girişimin sorunların çözümünde kurumların önemini ortaya koyduğu da ileri sürülebilir.

Bu politikanın getirdiği faydalar ve zararlar üzerine akademisyenlerin çeşitli görüşleri vardır: Scott Erb, Doğu ile ilişkilerin normalleştirilmesinin Almanya'nın

Batı ittifakına bağlılığını pekiştirdiğini, karşı bloktaki ülkelerle diyalog başlatan Almanya'nın eski saldırgan tutumuna geri dönmeyeceğine yönelik bir güven verdiğini düşünmektedir. Yine Almanya'nın ekonomik mucizesinin doğu ülkelerindeki sosyalist rejimin zayıflamasına ve insanların rejime olan güvenlerini yitirmelerine neden olduğunu iddia etmektedir.³⁴ Peter Merkl, bu politikanın Soğuk Savaşı noktalayacak bir akım olmasa bile ticarî ve kültürel alışveriş vasıtasıyla uzun süreli Soğuk Savaş'ın yıpratıcı psikolojisini bir nebze de olsa düzeltici işlevinden bahsetmektedir.³⁵ Max Otte ise, Almanya içi dinamikleri göz önüne alarak, Brandt hükümetinin oy kaybı yaşadığına ve Alman hükümetinin müttefiklerine danışmaksızın kendi başına hareket etmesinin hoş karşılanmadığını söylemektedir.³⁶

1970'li yılların ikinci yarısında iktidara gelen Helmut Schmidt'in politikaları ile kamuoyu arasında ise farklılıkların olduğu söylenebilir. Schmidt, Doğu Politikası'nın önemli sonuçlarının olduğunu, ancak Almanya'nın yüzünü Batı'ya dönmesi gerektiğini savunan bir politika izlemiştir. Buna karşılık, Alman kamuoyu da Polonya'da patlak veren *Dayanışma (Solidarity)* ve Çekoslovakya'daki *Charta 77* hareketlerine destek vermiş, gelişmeleri yakından takip etmiştir. Almanya'da savaş karşıtı Yeşiller Partisi (Die Grünen) kurulmuştur.

Bu dönemde dikkat çekici olan Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da nükleer silah depolaması ve uydularına SS-20 Füzesi yerleştirmesi üzerine patlak veren krizdir. Buna karşılık, ABD de İki Seçenekli Karar ile bir taraftan Sovyetler Birliği'yle silahların azaltılması için pazarlığa otururken, diğer taraftan da Alman topraklarına

³⁴ **Ibid.**, s.48.

³⁵ Merkl, **op. cit.**, s. 823.

³⁶ Otte ve Greve, **op. cit.**, s.42.

Pershing II ve Cruise füzeleri yerleştirmeyi planlamıştır. Esasen, bu karar Alman kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştır; zira o dönem Scott Erb'in tabiriyle “*savaş öncesi dönem*” olarak algılanmış, olası bir savaşta Alman topraklarının harabeye döneceği endişesi ve yakınlaşma sürecinin baltalanacağı düşüncesi kamuoyuna hakim olmuştur.³⁷ Ne var ki bu sorunu Schmidt'in selefi Helmut Kohl çözecek ve füzeler Alman topraklarına yerleştirilecektir.

1970'li yıllar, Almanya'nın Avrupa bütünleşmesine yönelik politikalarını da yürüttüğü bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemde atılan adımların meyvelerini 1980'lerin sonunda ve 90'ların başında verdiği söylenebilir. AET içindeki gelişmeler Almanya-Fransa ilişkilerini olumlu etkilemiştir. İngiltere'nin Ortak Tarım Politikası konusundaki tutumu söz konusu ülkeleri yakınlaştırmıştır. APS'nin eksikliklerini yakın işbirliği sayesinde gidermişlerdir. Almanya, bütünleşmenin kendi çıkarına olacağını sezerek İngiltere'nin yükümlü olduğu ödemeleri karşılamıştır. Çok taraflı politikalar ile Avrupa bütünleşmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca, dünyanın nükleer silahların kısıtlanması ve füze krizleriyle ilgilendiği bir ortamda Federal Almanya'nın ekonomik meselelerle ilgilenmesi ve ticarî ilişkiler kurması kalkınmayı da beraberinde getirmiştir.

3. 1980'ler: Berlin Duvarı'nın Yıkılışı ve Dönemin Beklentileri

1980'li yılların, Almanya'nın izlediği Doğu politikasının meyvelerini topladığı bir dönem olduğu söylenebilir. Akılcı politikalarla Soğuk Savaş'ın sonunda

³⁷ Erb, *op. cit.*, s.58.

Avrupa bütünleşmesi hususunda adımlar atılırken nihai hedef olan Alman birleşmesi de gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Başbakan **Helmut Kohl** ve Dışişleri Bakanı **Hans-Dietrich Genscher**'in uyguladığı politikalar başarılı olmuştur. Kohl, ABD Başkanı Ronald Reagan'ın politikalarını eleştirmeksizin desteklemiş, diğer taraftan da Doğu Bloku ülkeleriyle ticarî ilişkileri geliştirerek siyasî çatışmalardan kaçınmıştır. Ayrıca, ABD'den destek alarak iki tarafa karşı dengeli bir siyaset izlemiştir. Diğer bir ifadeyle, Kohl hem füzelerin Federal Alman topraklarına yerleştirilmesine ön ayak olmuş hem de Doğu politikasının sorunsuz işlenmesini sağlamıştır.

Bu dönemde Avrupa bütünleşmesi yönünde başlayan Almanya-Fransa ilişkilerinde de gelişme kaydedilmiştir. Ekonominin yanı sıra, askerî ve güvenlik alanlarında da ortak çalışmalar yapılmıştır. 1980'lerin başında Sovyet rejimine karşı *Dayanışma* akımının oluşturulduğu Polonya'daki sıkıyönetim karşısında Batı dünyası Sovyetler Birliği'nin bu tutumunu boykot için işbirliğini kesmiştir. ABD, Avrupalı müttefiklerine, petrol krizinin ardından Batı ile Doğu arasında bağımlılık yaratacak bir hamle olması beklenen Sibiryâ Doğalgaz Hattı Projesi'ni ertelemesini talep etmiştir. Buna başta İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher olmak üzere Avrupalılar karşı çıkmıştır. ABD, talebini en sonunda geri çekmiştir; ancak bu olayın NATO içerisinde ABD ile Avrupa devletleri arasındaki Sovyet algısına yönelik farklılıkları ortaya koyduğu düşünülebilir.

Gelişmelere paralel olarak 1982 yılının Ekim ayında Fransa ile Almanya arasında bir Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. Bu itibarla, Fransa, Avrupa güvenliği

için ABD'den farklı bir model düşünmediğini göstermiştir. Aynı tarihte ASİ oluşturularak dönemin sorunlarına çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Söz konusu proje NATO'yu ikame edici ya da NATO'ya alternatif özellikte bir proje olmamakla beraber Almanlar açısından ileride transatlantik ilişkilerin zayıflaması durumunda açık bir kapı bırakılması şeklinde yorumlanmıştır.³⁸

Şüphesiz, 1980'li yılların en önemli gelişmesi Soğuk Savaş'ın sonuna gelmiş olmasıdır. Aslında, bu dönemdeki Batı-Doğu işbirliğinin en belirgin özelliğinin 1970'lerden farklı olarak, ilişkilerin istikrarlı kılınmasından ziyade iki Blok arasında gerçek anlamda bir yakınlaşma amacı gütmesi olduğu söylenebilir. Buradaki adım da Sovyetler Birliği lideri Mikhail Gorbaçov'dan gelmiştir. Açıklık ve şeffaflık politikaları gereğince Avrupa topraklarındaki Sovyet askerlerinin sayısının azaltılacağını belirten Gorbaçov'a başta ABD olmak üzere İngiltere ve Fransa tereddütle yaklaşıyorlar da bu çağrıya cevap veren ülke Almanya olmuştur. Batılı devletler, Sovyetler Birliği'nin aralarında ihtilaf yaratmak istediğini, bunu da Almanya üzerinden gerçekleştirdiğini düşünürken, İngiltere de bunun Sovyetler Birliği'nin NATO'yu dağıtmaya yönelik bir hamlesi olduğunu ileri sürmüştür.³⁹

Siyasî meseleler bir tarafa bırakılacak olursa, her iki toplumda da Sovyet rejimine karşı giderek muhalefet sesini yükselmiştir. Doğu Alman halkı Batılı kesimin yaşantısına özenmiş, hükümetlerine taviz çağrısı yapmışlardır. Polonya, Macaristan gibi ülkelerde de gösteriler düzenlenmiş; Doğu Bloku hükümetleri Sovyetler Birliği paralelinde olmayan kararlar almaya başlamıştır. Üstelik, Mathias

³⁸ **Ibid.**, s. 74.

³⁹ **Ibid.**, s. 77.

Rust isimli Alman pilotun Doğu Bloku ülkelerindeki güvenlik zaafını göstermek için tek kişilik planörüyle Moskova'ya inmesi de o dönem heyecan uyandırmış yankı bulmuştur.⁴⁰

1989 yılında ABD Başkanı George Bush, Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkelerini dünya sistemine entegre etmeyi tasarlayan “*çevreleme ötesi*” politikasını hayata geçirmiştir. Bununla beraber, Gorbaçov'un uyguladığı politikalar Sovyet sisteminin sonunu hazırlamıştır. Gorbaçov Haziran ayında Bonn'u ziyaret etmiş ve olumlu mesajlar vermiştir. Buna karşın Demokratik Alman hükümetinin Sovyetler Birliği'nin yeni politikalarının aksine daha sert bir tutumu tercih etmesi üzerine Doğu Alman halkı hükümeti protesto ederek kendi doğu sınırını teşkil eden Macaristan ve Polonya'ya akın etmiştir. Bu iki devlet, kendi topraklarından Avusturya ve Federal Almanya'ya geçmek isteyen Doğu Alman vatandaşlarına engel olmayacağını belirtmiş; bunun üzerine Doğu Alman hükümeti de baskılardan yılarak Berlin sınırını açmak durumunda kalmıştır. Soğuk Savaş'ın sembolü olarak kabul edilen **Berlin Duvarı** 1989 yılının Kasım ayında yıkılmıştır ve Almanya politikası başarıya ulaşmıştır. Yine Federal Alman hükümeti gelişmeler karşısında Doğu politikası gereğince bölgenin istikrarının sağlanması için insanî müdahalede bulunması ve siyasî arayışlara girmemesi dikkat çekicidir.

28 Kasım 1989 tarihinde Helmut Kohl, Alman devletleri arasındaki siyasî, ekonomik ve kültürel ilişkileri düzenleyen, Demokratik Almanya'da serbest

⁴⁰ 1987 yılının Mayıs ayında cereyan eden bu hadiseyi konu alan “**Modern Trouble – Fly To Moscow**” isimli çalışma Alman müzik listelerinde üst sıralara tırmanmıştır. Yine aynı dönemde Alman prodüktörlerce hazırlanan “**Sheree – Ronnie Talk To Russia**” gibi Sovyet rejimini eleştiren popüler müzik parçalarından da toplumun bakış açısı üzerine fikir sahibi olunabilir.

seçimleri öngören ve söz konusu süreçle ilgili diğerk devletleri endişelendirmemeyi amaçlayan 10 Nokta Planı gündeme getirmiştir. Nihayet, bu planın açtığı yolda 5 Mayıs 1990’da İki-Artı-Dört Görüşmeleri ile başlayan süreç neticesinde 12 Eylül 1990 tarihinde Almanya’ya İlişkin Nihai Düzenleme Antlaşması imzalanmış ve 3 Ekim 1990’da Almanya birleşmiştir.

Almanya’nın bu politikayı başarıya ulaştırmasındaki esas etken ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkı; yani self-determinasyon olmuştur. NATO’nun lideri ABD’ne danışmaksızın Sovyetler Birliği ile temasa geçen ve Doğu’yla uzlaşan Helmut Kohl bu ilke çerçevesinde hareket etmiştir ve diğerk devletlerce empoze edilmeyen bu politikası karşı tarafça yanıtız bırakılmamıştır. Kohl’n hedefi ise, iki Almanya’nın birleşmesi ve Ortak Pazar’ın oluşturulmasıyla Avrupa bütünleşmesinin teşvik edildiği ve Avrupa’da barışın tesis edildiği bir sistem eksenindedir.

Bu olay Batı dünyasında da geniş yankı yaratmıştır. İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher ve Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand olaya şüpheyle bakmışlardır. G dengelerinin Almanya lehine kayması Fransa ile İngiltere’nin kendi nfuzlarında bir azalmaya neden olacağını düşünerek bu iki devletin, önceki dönemin aksine birlikte çalışmaya sevk etmiştir. NATO’nun Sovyetler Birliği’nin çevrelediği bir ortamda Almanya’nın da iten çevrenmesi gerektiği ne srlmştir. ABD güçlü bir Almanya’nın ulusal çıkarlarına uygun olacağını düşünerek iki Almanya’nın birleşmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve Almanya’yı bu haliyle NATO içine almanın sorunu zeceğini savunmuştur. Bu fikre ek olarak, Thatcher da Almanya’yı NATO içine çekmek isterken, Mitterand’ın

da Almanya'yı Avrupa bütünleşmesi yoluyla kontrol altında tutma düşüncesi yeniden hayat bulmuştur.⁴¹ Burada İngiltere ve Fransa'nın güçlü bir Almanya'nın tarihte nelere mal olduğunu bilen ve gelecekte böyle bir senaryodan endişe eden devletler olduğu gözlenirken, ABD'nin Almanya'yı uluslararası sorunları işbirliği yoluyla çözmeye çalışan ve ulusal çıkarlarından arınmış bir devlet olarak gördüğü söylenebilir.

Esasen, Federal Almanya bütünleşen Almanya'ya giden bir yol, bir geçiş devlet olarak görülmüştür. Bu yüzden halkın gözünde Reich devletinin yerini tutmamıştır. Onlar için Almanya 1937 yılındaki sınırlardan müteşekkil olmalıydı. Nitekim, Alman halkı tam bağımsız olmayan devletlerinin Anayasası için **Temel Yasa (Grundgesetz)** tabirini kullanmıştır.⁴²

Gregor Schöllgen, Soğuk Savaş dönemi Alman dış politikasını değerlendirmek isteyen bir araştırmacının olayların neticelerini göz önünde bulundurması gerektiğini düşünmektedir. Tam bağımsız ve egemen olarak nitelendirilemeyecek, pazarlık gücünden yoksun Federal Alman devleti kağıt üzerinde diğer devletlerle eşit haklara sahip görünse bile bu dönemde aşağı bir konumda olmuştur. Bu kırılgan ortama rağmen Alman dış politikasının *kumdan kalelere* benzetilmemesi gerektiğini savunan Schöllgen, diğerlerinden daha geride yarışa başlayan bir devletin bu açığını kapatmak için birtakım manevralar yapması zorunluluğunun altını çizmektedir.⁴³ Yani, Adenauer'in Batı politikası, Brandt'ın

⁴¹ Otte ve Greve, **op. cit.**, s.101.

⁴² Kelime anlamıyla *Anayasa* Alman dilinde *Staatsverfassung* demektir.

⁴³ Gregor Schöllgen, **Die Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: Von den Anfängen bis zur Gegenwart**, München, Verlag C. H. Beck, 1999, s.227.

Doğu politikası yaklaşımıyla sentezlenerek Almanya'nın birleşmesi şeklinde başarıya ulaşmıştır. Bu da tarihte iki dünya savaşına neden olan ve sorunların çözümünün Realpolitik ile gerçekleşeceğini düşünen ama hedefine ulaşamayan Almanya'nın sorunları barışçıl yollardan çözmesi de Scott Erb tarafından tarihin bir cilvesi olarak dile getirilmiştir.⁴⁴ Sonuç olarak, bu dönemin dış politikası dalgalı bir denizde yapılan ustaca manevralarla karaya ulaştırılan gemiye benzetilebilir.

C. 1990'LAR ve 2000'LER: YENİ DÜNYA DÜZENİNDE ALMANYA

Bu başlık altında Alman dış politikasının Soğuk Savaş sonrasında ne açıdan değişikliklere uğradığı tartışılacaktır. Bu kavram akademisyenler tarafından “*Bonn-Berlin ayrımı*” olarak da nitelendirilmektedir. Temel mesele Almanya'nın özellikle Soğuk Savaş dönemi güvenlik nosyonu olan ABD'ye sırtını dayamaktan vazgeçerek kendi ayakları üzerinde durmaya çalışıp çalışmadığıdır. Buna da Almanya'nın NATO ve transatlantik ilişkilerini tahlil ederek cevap bulmak mümkündür. 1990'lı yıllarda Almanya için esas meselelerden biri de kuşkusuz Avrupa bütünleşmesidir. ABD'den kopan ve kendi ayakları üzerinde durmak isteyen bir Almanya'nın bu amacına ulaşması için güçlü bir AB'nin yaratılmış olması gerekmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Almanya'nın bunu başarıp başaramayacağını ve Avrupa içerisinde ne gibi faaliyetlerde bulunduğu ayrıntılarıyla irdelenecektir. Burada ise Soğuk Savaş sonrası Almanya'nın geçiş döneminde yaşanan sıkıntılar ve yeni dünya düzeninde Almanya'nın kendisine ne tür bir konum tayin ettiğine ilişkin fikirsel

⁴⁴ Erb, **op. cit.**, s.105.

tartışmalar gözler önüne serilecektir. Nihayet, genel bir değerlendirme yapılarak Alman dış politikasının devamlılık arz edip etmediği aydınlatılmaya çalışılacaktır.

1. Birleşmenin Getirdiği Sancılar: Siyasî, Ekonomik ve Sosyokültürel Yaklaşım

Almanya, 1871'den 1945'e kadar büyük bir güç olmuştur. Bu yüzden iki Almanya'nın birleşmesi Avrupa kıtasının tarihini, istatistiklerini, ekonomik ve siyasî dengelerini kaçınılmaz şekilde etkileyecektir. Birleşme, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki çözülmenin de tetikleyicisi olmuştur. Her şeyden önce Almanya, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde işbirliğine karşı çıkacak potansiyele sahip, uluslararası sistemi, Schöllgen'in tabiriyle, "sabote edebilecek" bir ülke olarak görülmüştür.⁴⁵ Bu durumda diğer ülkeler de mevcut sistemin savunucusu ve kalkınmanın motor kuvveti rolüne bürünmüşlerdir. Bu yüzden Almanya, Soğuk Savaş döneminde tam egemen bir devlet olamamıştır. 1990'larda ise mesele bu egemen devletin nasıl bir yol izleyeceğine ilişkin doğmuştur. Kısacası olay Berlin yönetiminin, Bonn yönetiminin tutumunu sergileyip sergilemeyeceği tartışmasıdır: *"Bonn'un ne yaptığını bilen, işbirliği ve kurumsallaşmayı esas alan politikası mı yoksa Berlin'in Weimar'ı çağrıştıran egemen ve revizyonist politikaları mı"* tercihi bu tartışmaya noktayı koyacaktı.

Önceden de bahsedildiği üzere, Soğuk Savaş süresince Almanya'nın iki büyük sorunu olmuştur: Sovyet tehdidi ve Almanya politikası. Almanya'nın o dönemdeki kötü imajını silmek ve işbirliğine açık olduğunu göstermeyi

⁴⁵ Schöllgen, **op. cit.**, s.201.

hedeflemiştir. Gerek gelişen ekonomisi gerekse uluslararası örgütlerdeki faaliyetlerinin etkisiyle Almanya'nın itibarı giderek yükselmiştir. Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Avrupa Toplulukları'nın (AT) büyük ülkesi, NATO'dan destek gören bir devlet olması da iç politikadaki desteğini arttırmıştır. Böylece Almanya uluslararası anlaşmazlıkların çözümünün saldırgan ve milliyetçi politikalarla olmayacağını kavramış ve tutumunu değiştirmiştir. Esasen, milliyetçilik kavramına ufak atıflarda bulunduğu platformlarda karşısına Hitler ve Auschwitz gibi eskiyi çağrıştıran kavramlar çıkmıştır.⁴⁶

Almanya belki de hiç beklemediği şekilde Berlin Duvarı'nın yıkılmasını takip eden süreçte İki-Artı-Dört Görüşmeleri ve ilgili antlaşmalarla birleşmişti ama Mary MacKenzie'nin de belirttiği gibi zihinlerdeki Berlin Duvarı'nın kalkıp kalkmadığı konusunda şüpheler uyanmıştır.⁴⁷ Birleşme sonrası Almanya'nın dünyadaki konumunda bir değişim yaşanmıştır. Soğuk Savaş kutuplaşmasında ortada dengeleyici devlet durumundaki Almanya'nın bu işlevi sona ermiştir. Yeni bir millet yaratma çabasına girilmiştir.⁴⁸ AET içerisinde Ortak Pazar'ın ardından geçilmesi planlanan Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) Alman Markı'nın yerini tutup tutmayacağı tartışmaya açılmıştır. Nihayet, Kohl'ün nasıl bir siyaset izleyeceği merak konusu olmuştur. Bu itibarla, yeni dönem birtakım sorunları da beraberinde

⁴⁶ Thomas U. Berger, "A Perfectly Normal Abnormality: German Foreign Policy After Kosovo and Afghanistan", **Japanese Journal Of Political Science**, C. III, Sayı. 2 (Kış 2002), s. 182.

⁴⁷ Mary M. Mc Kenzie, "The Origins Of Berlin Republic", **Germany At Fifty-Five: Berlin Ist Nicht Bonn?** içinde, der. James Sperling, Manchester University Press, 2004, s.71.

⁴⁸ Bu durum başkentin Bonn'dan Berlin'e taşınması ile sembolize edilmektedir. Burada iki görüş ortaya atılmıştır: İlk görüştekiler Bonn'un Alman misyonuna yeterince başarılı hizmet ettiğini, Doğulu halkın Bonn'un felsefesini anlayamayacağını, onların Berlin gibi bir başkentle kucaklanması gerektiğini savunurken; ikinci grup ise Berlin'in üzerinde "hayaletlerin" dolaştığını, saldırgan Alman imajının sembolü olduğunu iddia etmişlerdir. Neticede egemen Almanya'nın başkenti olarak Berlin seçilmiştir.

getirmiştir. Bu sorunları siyasî, ekonomik ve sosyokültürel olarak üç grupta toplamak mümkündür.

Öncelikle, siyasî sorunların hem Alman iç politikasında hem de dış politikasında farklı şekillerde oluştuğunu belirtmek gerekir. Almanlar kendilerine şunları sormak durumundaydı: Biz kimiz; biz ne tür bir ülkeyiz; biz Avrupa'nın neresine aitiz; biz Batı Avrupalı mıyız yoksa Doğu Avrupalı mı; ulusal çıkarlarımız var mıdır, varsa nelerdir? Öte yandan, gelişmeleri takip eden müttefikler ve Doğu Bloku ülkeleri de birleşmeden sonra Almanya'nın nasıl bir politika izleyeceğini, Doğu Almanlar'ın demokrasi çatısı altında nasıl toplanacağını ve her şeyden önemlisi, Sovyetler Birliği'nin buna müsaade edip etmeyeceğini merak etmişlerdir. Bu gibi sorular Almanya'nın Avrupalı ortağı Fransa'da, birleşmenin milliyetçi duyguları tetikleyerek Almanya'nın sivil karakterini zayıflatacağı yönünde endişelere yol açmıştır.⁴⁹ Almanya'nın artık ABD'nin nükleer şemsiyesi altına sığınması gerekliliği de ortadan kalkmış olduğuna göre Almanya'nın tehdit olarak düşünülmesi mantıklı bir yaklaşım olarak yorumlanabilir. Avrupalı devletlerin burada ABD'yi dengeleyici bir devlet olarak görmek yönünde bir eğilimleri olmuştur.

Aslında, Almanya bu gibi sorunların yaşanmaması için İki-Artı-Dört Görüşmeleri esnasında gereken mesajı vermiştir. Kohl hükümeti, eski konumunu devam ettirmiş, Almanların Avrupalılaştırılması ve Avrupa entegrasyonuna yoğunlaşacağını belirtmiştir. Bununla beraber NATO'ya olan bağlılığını da bildirmiş, NATO'nun askerlerini topraklarında konuşlandırmaya devam

⁴⁹ Adrian Hyde-Price, **Germany and the European Order: Enlarging NATO & The European Union**, Manchester, Manchester University Press, 2000, s. 39.

edebileceğini taahhüt etmiştir. Bununla beraber, birleşmeden sonra Yalta ve Potsdam Konferansları ile Polonya'ya verilen toprakları yeniden talep edebileceği gündeme gelmiştir. Yine İki-Artı-Dört Görüşmeleri ile yeni Almanya'nın sınırlarının Demokratik ve Federal Cumhuriyet'lerin dış sınırları olacağını ve Oder ile Neisse nehirlerinin de Polonya sınırı olarak kalacağını belirtmiştir.

Başka bir siyasî ikilem de Almanya'nın NATO'yla ilişkilerinde cereyan etmiştir. Soğuk Savaş döneminde ABD'nin güvenliği sağladığı bir konumdan çıkan Alman Devleti'ne müttefikleri artık elini taşın altına sokması gerektiğini telkin etmişlerdir.⁵⁰ Ancak, Alman karar vericiler güvenlik politikalarında eski yaklaşımın taraftarı olmuşlardır. Körfez Savaşı esnasında bölgeye Almanya'nın da asker göndermesi üzerine düşünceler olmuştur. Alman hükümeti, kamuoyu takdirini de göz önünde bulundurarak bu fikre sıcak bakmamıştır. İlerleyen dönemlerde ise Alman kamuoyunun özellikle Kosova Krizi'nde asker gönderilmesine yönelik desteğini arttırdığı gözlemlenmiştir. Bu bakımdan Körfez Savaşı tecrübesi dikkate değerdir.

Birleşmenin ekonomik boyutuna bakıldığında, Bonn döneminde özellikle 1950'lerde enflasyonun olmadığı bir dönem yaşanmıştır. Bonn döneminin en yüksek işsizlik rakamı yüzde kırk yediyken bu rakam Berlin döneminin en düşük işsizlik oranına tekabül etmektedir.⁵¹ Yine aynı zamanda Bonn hükümeti döneminde işsizlik oranları giderek düşerken Berlin'de ise artmaktadır. İstihdamı körükleyici yatırım sorunlarına dikkat çekilmektedir. Bundaki en büyük etken olarak Doğu Alman

⁵⁰ Berger, **op. cit.**, s. 178.

⁵¹ James Sperling, "Berlin ist nicht Bonn?: Continuity and Change in Postwar Germany", **Germany At Fifty-Five: Berlin Ist Nicht Bonn?** içinde, der. James Sperling, Manchester University Press, 2004, s.13.

Markı'nın Batı Alman Markı'na eş değeri olması esnasında Doğu Almanlar'ın satın alma gücüne yönelik ortaya çıkan sorunlar kanıt gösterilmektedir. Kısacası birleşmenin ardından *harikalar ekonomisi (Wirtschaftswunder)*, *harikası olmayan ekonomiye (Wirtschaft-ohne-wunder)* dönüşmüştür.⁵²

Michael Huellshoff, bu durumu, ekonomide Alman Modeli'nin çökmesiyle açıklamaktadır.⁵³ Alman hükümeti yıllık 80-100 milyar ABD Doları değerinde bir rakamı bölge kalkınması için ayırmıştır. Hükümet, birleşme sonrası işçilerin ücretlerinin ödenmesi, emeklilik, sigorta gibi sosyal politikayı ilgilendiren konularda yaşanan aksaklıkların bütçeye aşırı yük bindirdiğini düşünmektedir. Ayrıca, KDV ve benzin fiyatlarına zam yapılmış, Doğu'daki devlet kurumlarının özelleştirilmesinde sıkıntı yaşanmıştır.⁵⁴

Önceden de bahsedildiği üzere Batı'daki yaşam tarzını yakından takip eden Doğu Alman halkının bütünleşmeye yönelik arzusundan söz etmek mümkündür. Canbolat da halkın büyük kesiminin birleşmeden yana olduğunu ortaya koymuştur.⁵⁵ Öte yandan, siyasîler arasında bu durumun Almanya'yı zayıflatacağını düşünen bir kesim olmuş ve bütünleşme fikrine sıcak bakmamışlardır. Bununla beraber 1960'lı yıllarda iki tarafın birbirine yabancılaştığı dönemde **Ossi** (Doğulu) ve **Wessi** (Batılı) adıyla anılan iki sosyal grubun da ortaya çıktığı söylenmiştir. Birleşmeyle iki tarafın Batı değerlerinde kaynaşacağı düşünülmesine rağmen çizgilerin korunduğu

⁵² **Ibid.**, s.16.

⁵³ 1960'lı yıllarda endüstriyel ekonomilerin durgunlukla boğuştuğu dönemde Almanya'nın sıfır enflasyonu yakalamış olması **Modell Deutschland (Almanya Modeli)** ile açıklanır.

⁵⁴ Michael Huellshoff, "Standort Deutschland Revisited", **Germany At Fifty-Five: Berlin Ist Nicht Bonn?** içinde, der. James Sperling, Manchester University Press, 2004, s. 372.

⁵⁵ Canbolat, **op. cit.**, s.156.

söylenabilir. Burada sosyoekonomik eşitsizlik, siyasî sosyalleşme süreci ve Protestan-Katolik ayrımının etkili olduğu ileri sürülmüştür.⁵⁶

Buna paralel olarak, dikkati çeken bir sorun da Batı'nın demokratik kurumlarının, siyasî partilerin, sivil toplumun, çıkar gruplarının, parlamentonun Doğu'nun kurumlarını bastırması, kendi içinde eritmesi biçiminde tezahür etmiştir. Buna alışık olmayan Doğu Alman halkı oylarını Demokratik Sosyalizm Partisi'ne verme eğilimi göstermişlerdir.⁵⁷

Son olarak, Doğu Almanya'daki iktidara yönelik eylemler yapan Batı yanlısı sivil toplum, birleşmeden sonra özellikle çevre ve kadın hakları konularında ikileme düşmüşlerdir. Doğu tarafının kadınları sosyal hayata adapte olmakta ve haklarını savunmakta sıkıntı yaşamışlardır. Az gelişmiş teknoloji, devlet-halk ilişkisi, konuya hakim uzman sayısının az oluşu gibi hususlardan ötürü Doğu Alman halkında çevre bilinci de gelişmemiştir. Bu itibarla, bölgeye akan sivil toplumun çabaları 1993'ten sonra meyvelerini vermiştir. Yine Doğu Alman tarafında yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi eğilimlerin Batı'ya oranla daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.⁵⁸

Bütün bu sorunlar ışığında dış politika konusunda da birtakım uyuşmazlıkların yaşanabileceği sorusu akla gelebilir. 1960'lardan beri süregelen çeşitli ticarî ve kültürel ilişkilerin bu alanda yaşanabilecek sıkıntıların aşılması hususuna yardımcı olduğu söylenebilir. Yine de yukarıda açıklanmaya çalışılan

⁵⁶ Sperling, *op. cit.*, s. 23.

⁵⁷ Mc Kenzie, *op. cit.*, s.73.

⁵⁸ Alice Cooper, "Social Movements in the Federal Republic", **Germany At Fifty-Five: Berlin Ist Nicht Bonn?** içinde, der. James Sperling, Manchester University Press, 2004, s.211.

birleşme sancılarının Alman dış politika karakterinde yeniden düzenlemelere gidilmesine neden olduğu iddia edilebilir. Aşağıda bu düzenlemelerin ne olduğu ve Alman dış politikasında zaman içinde bir değişimin olup olmadığı masaya yatırılacaktır.

2. Genel Bir Değerlendirme: İstikrar mı? Değişim mi?

Soğuk Savaş'ın sona erdiği dönemde bahsi geçen kaygılar ve beklentilerin yanı sıra dikkati çeken başka bir husus, Almanya'nın birleşmeden sonraki dış politika düsturunun Bonn Cumhuriyeti ekseninde mi devam edeceği yoksa İngiltere ve Fransa gibi büyük güçlerin kendilerine özgü yaklaşımları gibi mi şekilleneceği olmuştur. Bu konuda uluslararası ilişkiler teorisi göz önünde bulundurularak çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Realist, neo-realist, kurumsalcı, davranışsalcı, faydacı-liberal, konstrüktivist modeller öne sürülmüştür. Burada modeller bir kenara bırakılıp tarihsel gelişim çerçevesinde bir analiz yapılmaya çalışılacaktır.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla beraber sadece Almanya'nın birleşmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması gerçekleşmemiş, aynı zamanda ABD'nin de dünyadaki tek süper güç haline gelmesiyle bu devletin Avrupa'daki *koruyucu şemsiye* rolü sona ermiştir. Soğuk Savaş sonrası güç yapısı değişmese bile devletler kendi güvenlik algılarını tesis etmeye başlamışlardır. Böyle bir ortamda, Almanya da tehdit unsurunun ortadan kalkmasıyla kendine güvenen politikalar izlemeye meyilli olmuş ve Avrupa güç hiyerarşisinde yeri olduğuna vurgu yapmaya başlamıştır. Bu durum 1990'dan sonra Alman dış politikasının Batı güvenlik ve savunma

değerlerinden ayrıldığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Sadece güvenlik meseleleri ve askerî sorumluluk alma konusunda değişiklikler görülmektedir. Sebastian Harnisch bu durumu “**geliştirilmiş devamlılık**” kavramıyla açıklamaktadır.⁵⁹

2002 yılının Bahar ayı itibarıyla altmış binin üzerinde Alman askeri dünya üzerinde konuşlanmış durumdadır. Almanya’nın Avrupa Çok Taraflı Acil Müdahale Gücü oluşturulması konusunda öncü girişimleri olmuştur. Bu tarz girişimlerin Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) lideri konumuna yükselmek ve Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi’nin daimî üyeleri arasına katılmak için sarf ettiği çabalar olduğu iddia edilmektedir.⁶⁰ Bu durumun yeniden dünya gücü olarak yükselen bir Almanya’ya işaret olup olmadığı tartışılan bir husustur. Almanya’nın son zamanlarda ulusal çıkarlarını elde etmek için yumuşak politika yöntemleri olan çok taraflılık, işbirliği, kurumsallaşma, sorunların barışçı yollardan çözümü gibi araçları Soğuk Savaş’tan beri kullandığı bir gerçektir. Ancak, yeri geldiğinde askerî müdahaleyi de öngören sert politika yöntemlerini de kullanması gerekliliği üzerine de tartışmalar sürmektedir. Kaiser, ihracat devi, refah devleti ve piyasa belirleyicisi bir Almanya’nın küreselleşmenin olumsuz etkilerinden kendisini korumak için öncelikle yumuşak politika araçlarının önemini savunurken, gerektiğinde askerî müdahaleden de kaçınılmaması gerektiğini öne sürmektedir.⁶¹ Buna karşılık, Harnisch de Almanya’nın uluslararası örgütlerdeki etkinliğine atıfta bulunarak Alman dış politikasını “**sivil güç**” olarak nitelendirmektedir. Almanya’nın barışçı yolları esas alan Almanya Politikası’nın başarısının yeni sorunlara karşı dayanak ve güven teşkil

⁵⁹ Harnisch, **op. cit.**, s. 50.

⁶⁰ Berger, **op. cit.**, s. 176.

⁶¹ Karl Kaiser, “Die neue Weltpolitik: Folgerungen für Deutschlands Rolle”, **Die Europäische Sicherheit’s und Verteidigungspolitik** içinde, der. Hans-Georg Ehrhart, Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, s. 603.

etmesinin, Alman Merkez Bankası sisteminin AB boyutuna taşınmasının ve MDAÜ'nün demokratikleştirilmesine katkıda bulunmasının Soğuk Savaş sonrasındaki dış politikasında devamlılığa neden olduğunu söylemektedir.⁶²

Otte ise, Harnisch'in düşüncesiyle ilişkilendirilebilecek bir tahlil yaparak, çoğulculuk, çoktaraflılık, demokrasiye yapılan atıf, saldırmazlık, Batı'yla bütünleşme, statükonun devamı gibi kavramların Alman dış politikasında önemli yer tuttuğunu savunarak Almanya'ya **“orta güç”** yakıştırmasını yapmıştır.⁶³ Yine aynı eksende, Schöllgen, Almanya'nın Soğuk Savaş sonrası bir gecede yükselen bir orta güç olduğunu belirtmektedir.⁶⁴ Hyde-Price da Almanya'nın benzer vasıflarını göz önünde bulundurarak, bu ülkenin Avrupa bütünleşmesinin itici gücü olduğunu, ABD'nin savunma şemsiyesine sığınmakla kalmayıp, aynı zamanda Amerikan değerlerinin savunuculuğunu yaptığını ve 1990'lı yıllarda Doğu ile Batı halkları arasındaki uçurumun kapatılması için köprü işlevi gördüğünü öne sürmekte ve Alman dış politikasının devamlılık arz ettiğini söylemektedir.⁶⁵

Görüldüğü üzere, bu konuda çalışan akademisyenler, temel değerler dikkate alındığında Alman dış politikasında Soğuk Savaş kültürünün devam ettiğini düşünmektedirler. Özellikle 1998 yılına kadar süren Helmut Kohl'ün Şansölyeliği döneminde bu duruma bağlılık olduğu görülmektedir. Ancak, yukarıda da bahsi geçen dış politika düsturunda güvenlik perspektifi farklılaşmasının özellikle Gerhard Schröder'in iktidara gelmesiyle ve kendisinin iktidarı dönemindeki Kosova Krizi ile

⁶² Harnisch, **op. cit.**, s. 51.

⁶³ Otte ve Greve, **op. cit.**, s.14.

⁶⁴ Schöllgen, **op. cit.**, s.201.

⁶⁵ Hyde-Price, **op. cit.**, s.46.

başladığı söylenebilir. Soğuk Savaş esnasında İngiltere ve Fransa gibi devletler, ABD ile güvenlik konusunda fikir ayrılığı yaşamış olsalar da Almanya bu gibi ihtilaflardan kaçınmıştır. Hatta Falkland Krizi gibi konularda kurulan Barış Gücü'ne girmeyi dahi reddetmiştir. Helmut Kohl döneminde de Körfez Savaşı için sevk edilecek birliklerin içinde Alman askerlerinin yer alması fikrine Alman kamuoyunun da etkisiyle olumsuz yaklaşmıştır .

Ne var ki, 1999 yılına gelindiğinde kamuoyunun Kosova Krizi'ne müdahale edilmesi yönündeki desteği de artmıştır. Almanya bu dönemden itibaren BM Yugoslavya Barış Gücü'nde, NATO'nun Kosova Krizi sırasında Belgrad'ı bombalaması görevinde ve Afganistan'daki, Kosova'daki, Makedonya'daki Kara Barış Güçleri'nde görev almıştır. Scott Erb, Almanya'nın Schröder döneminde potansiyel gücünü hedeflerine ulaşmak için kullanan bir devlet kimliğine büründüğünü; yani Schröder'in ulusal çıkarlara daha fazla göndermede bulunduğunu söylemektedir.⁶⁶ Christian Hacke de Schröder'in Bonn'dan farklı bir Berlin yaratma çabasına girdiğini iddia etmektedir. Bunu da ABD nüfuzundan kurtulma isteğine bağlamaktadır.⁶⁷ Berger, o zamana değin Alman kültürünün bir parçası olan anti-militarist değerlerin Afganistan Savaşı'yla birlikte aşınmaya başladığını düşünmekte, insan haklarına yapılan atfın ikinci planda kaldığını vurgulamaktadır.⁶⁸ Burada mesele Almanya-ABD ilişkilerini irdeleyerek incelenmelidir.

⁶⁶ Erb, **op. cit.**, s. 210.

⁶⁷ Christian Hacke, "Challenges for German Foreign Policy at the Beginning of the 21st Century", **European Review**, C. XIII, Sayı. 4 (2005), s.543.

⁶⁸ Berger, **op. cit.**, s. 191.

Almanya'nın 1999'dan itibaren cereyan eden olaylar dikkate alındığında Kosova Krizi esnasındaki taahhütlerini yerine getirmesi, 11 Eylül olaylarını ve terörü lanetlemesi, Afganistan ve Balkanlar'da kurulan düzenin bir parçası olması ve ABD'yi Irak Savaşı'ndaki tutumundan ötürü eleştirmesi sonucunda dış politikada kendisine güven aşıladığı söylenebilir. Bununla beraber, 1997 yılında alınan bir kararla iktidardaki Alman Sosyal Demokrat Partisi, NATO'yu Avrupa güvenliği için vazgeçilmez olarak gördüğünü vurgulamasına rağmen bu ittifakın yapısında birtakım değişikliklere gidilmesi gerektiğini belirtmiş; ABD'yi ise Avrupa'yı kendi stratejilerinin yürütme sahası olarak görmekle eleştirmiştir.⁶⁹ Aynı dönemde, Almanya nükleer silahların kısıtlanması meselesinde, bu tür faaliyetlerin barışçı amaçlara hizmet ettiği sürece barındırılmasını savunarak NATO'lu müttefikleriyle uyuşmazlığa düşmüştür. Yine Kosova Krizi esnasında savaşın genişletilmemesini savunarak müttefikleriyle anlaşmazlık yaşamış ve bu konuda Rusya'yla karşılıklı çözüm önerilerinde bulunmuştur. Kısacası, Harnisch'in tabiriyle bu dönemde Almanya'nın NATO algısı “*kader topluluğu*” rolünden “*amaç topluluğu*” rolüne dönüşmüştür.⁷⁰

Her şeyden önce, Almanya'nın bu konudaki politikaları ve Schröder'in değişime yönelik tutumu eleştiriye uğramıştır. İlk eleştiri konusu Almanya'nın Fransa'yla olan ilişkileri üzerinedir. Özellikle Soğuk Savaş esnasında güvenlik konularında ABD'den ayrı görüşler savunan Fransa'nın, Soğuk Savaş'ın ardından oluşan dünya düzeninde ABD'nin Avrupa'yı hiyerarşik olarak düşük bir konuma yerleştireceğini ve Avrupa'nın pazarlık gücünün arttırılması gerektiğini düşündüğü

⁶⁹ Otte ve Greve, **op. cit.**, s. 199.

⁷⁰ Harnisch, **op. cit.**, s.39.

iddia edilmiştir. Bunun da Fransa'nın Avrupa bütünleşmesi aracılığıyla ortaklık kurduğu Almanya'ya kaymasına neden olduğu ileri sürülmüştür. Yine Almanya'nın Avrupa güvenliği için Fransa, Rusya ve Çin'le görüşmeler yapması da eleştirilmiştir. Böylece, Almanya, Paris ve Washington arasında denge işlevi gören bir konumdayken bir anda ABD ile karşı karşıya gelme riski konusunda uyarılmıştır. Bu halde ABD'nin Avrupa'dan desteğini çekebileceğini belirten Christian Hacke, Almanya'nın ABD ile ilişkilerini düzeltmesi gerektiğinin altını çizmiş; Schröder hükümetinin bu hamlesini NATO'yu zayıflatıcı ve askerî eksenden uzaklaştırıcı olarak nitelemiştir.⁷¹ Haftendorn ise bu konuda şunu söylemektedir: “Almanya için Avrupa bütünleşmesi konusunda Fransa'nın, Avrupa güvenliği konusunda da ABD'nin önemi açıktır. İkisinden birine kaymak, diğerini küstürecektir. Bu yüzden, iki ortakla da iyi ilişkiler kurmak gerekmektedir.”⁷²

Eleştiriye uğrayan diğer bir konu da Almanya'nın Irak Savaşı esnasında ABD'ye muhalif bir politika izlemesidir. 11 Eylül'den sonra “Bizimle olmayan bizim düşmanımızdır” sloganıyla hareket eden ABD'nin Irak Savaşı'na ilişkin tutumunu reddeden Almanya'nın ABD'nin tepkisini çekeceğinden endişe duyulmuştur. Bu itibarla, Almanya'nın Fransa ile ilişkilerini gevşeterek ABD'ye biraz daha yaklaşması tavsiye edilmektedir.⁷³

Transatlantik'in öte yanında, ABD'nin Almanya algısının ise Canbolat'a atıfta bulunularak şu şekilde olduğu söylenebilir: Soğuk Savaş'ın sona erdiği bir

⁷¹ Hacke, **op. cit.**, s.546.

⁷² Helga Haftendorn, “Sicherheitspolitik im strategischen Dreieck ‘Berlin-Paris-Washington’ ”, **Politische Vierteljahresschrift**, C. XLV, Sayı. 1 (Mart 2004), s.3.

⁷³ **Ibid.**, s.6.

ortamda sadece Avrupa içinde ekonomik dengelerin sağlandığı bir refah bölgesi ya da devleti olmak yetmez; dünya meseleleriyle ilgilenen bir güç olarak ortaya çıkmak gerekir. Bu yüzden AB ortak bir savunma nosyonu geliştirmek istemektedir. Bu da ABD'nin çıkarlarına aykırı bir durum oluşturmaktadır. ABD'nin AB algısının Almanya ve Fransa olduğu göz önüne alınırsa, bu iki devletin gerçekleştirmek istediği EPB ile siyasî homojen ortam, ortak bir dış politika ile de taçlandırılırsa bu durum ABD için sorun teşkil edebilir. Şu durumda, NATO'ya yeni katılan eski Doğu Bloku ülkelerini taraflar kendi yanlarına çekmek isteyeceklerdir. Bu da kendi güvenlik meselelerini kendi çatısı içinde çözmek isteyen AB ile NATO'nun mevcudiyeti arasında ikileme neden olmaktadır. Sorun da bu ekseninde tezahür etmektedir.⁷⁴

Son olarak, Peters, 2001 yılında Alman dış politikasını inceleyen akademisyenlerin düşüncelerini gruplayan bir çalışma yapmıştır. Buna göre, Almanya'nın daha iddialı bir dış politika izlemesini savunan akademisyenler Michael Grossheim, Kralheinz Weissmann, Rainer Zitelmann, Arnulf Baring, Gregor Schöllgen ve Hans-Peter Schwarz'dır. Bu akademisyenler, Batı ittifakına mevcut haliyle bağlı kalınmamasını, Avrupa bütünleşmesinin ve genişlemesinin daha ileri gitmemesini tavsiye ederlerken, bunun yerine Doğu'daki komşu devletlerin istikrarı için çalışmalar yapılması gerektiğini savunmaktadırlar. Mevcut dış politikada devamlılığı savunanlar ise iki ayrı grupta toplanmışlardır. Helga Haftendorn, Karl Kaiser ve Gerd Langguth, 1990'lı yılların başında Almanya'nın gücünün fazla artmadığını ve Almanya'nın uluslararası toplumun örgütlerine angaje olduğunu

⁷⁴ Canbolat, **op. cit.**, s.181-182.

düşünmektedirler. Politika önerileri ise Avrupa bütünleşmesinin sürdürülmesi, genişlemeye ve derinleşmeye önem verilmesiyle NATO eksenli transatlantik ilişkilerin iyileştirilmesidir. Diğer gruba mensup Hans Maull, Dieter Senghaas ve Albert Statz ise karşılıklı bağımlılığın giderek arttığı bir dünyada ülkelerin artık kendilerine doğrudan yönelik olmayan tehditlerle uğraşmak zorunda olduğunu; bunun çözümünün ise daha sivil bir güç olmaktan geçtiğini öne sürmektedirler. İnsan hakları, demokratikleşme, dış insanî yardım gibi araçlar sivil güce vesiledir.⁷⁵

Toparlanacak olursa, Alman dış politikasının 1960'lerden itibaren birleşmeden sonra da süregelen özelliği devamlılığıdır. ABD ile ittifak yapması, Avrupa bütünleşmesi ile Merkezî ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ne (MDAÜ) yaklaşması buna örnektir.⁷⁶ Almanya'nın ekonomik başarısı ve kapasitesi sorunlarının üstesinden gelmesini sağlamıştır ve Yeni Dünya Düzeni'nde güvenlik meseleleriyle ilgilenilmesi hususunda Almanya'yı teşvik etmiştir. 1998'e kadar bu konudaki tartışmalar asgarî düzeyde seyretmiştir. Ancak, aynı tarihten itibaren güvenlik perspektifinde, askerî müdahalelerde bulunma, NATO faaliyetlerine katılma, alternatif seçenekler üzerinde durma gibi değişiklikler yaşanmıştır. Bunu yaparken anti-militarizm, insan hakları, demokrasi gibi kavramlara öncelik veren Almanya'nın bu önceliklerini gözardı ettiği de gözlemlenmektedir. Yine de bu girişimin köklü bir değişim olduğu söylenemez. Bu noktada Almanya'nın geleneksel politikalarının öngördüğü sivil bir güç olarak mı kalacağı yoksa özellikle güvenlik

⁷⁵ Dirk Peters, "The Debate About A New German Foreign Policy After Unification", **German Foreign Policy Since Unification: Theories & Case Studies** içinde, der. Volker Rittberger, Manchester University Press, 2001, s.31.

⁷⁶ Avrupa genişlemesinin beşinci dalgasına mensup ülkeler AB terminolojisinde MDAÜ olarak adlandırılmaktadır. Bu ülkeler, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Estonya, Litvanya, Malta ve Kıbrıs Rum Kesimi'dir. Kimi Türkçe kaynaklarda bu ülkeleri sınıflandırmak için *Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri* terimi de kullanılmaktadır.

meselesinde NATO’lu müttefiklerinin beklentisini karşılamak ve taahhütlerini yerine getirmek uğruna tavizler mi vereceği sorusu akla gelmektedir. İlerleyen bölümlerde bu soruya AB’nin dış politikası ile Alman etkisi ilişkilendirilerek yanıt bulunmaya çalışılacaktır.

II. AVRUPA GÜVENLİK ve SAVUNMA POLİTİKASI

A. AVRUPA GÜVENLİĞİ: GERÇEKLEŞEBİLİRLİĞİ ÜZERİNE

1. ODP / AGSP Fikri Nedir? Ne Değildir?: Düşüncenin İtici Güçleri

AB'nin kuruluş amacı ekonomik bütünleşmeyi sağlamaktır. Dolayısıyla dış ilişkileri uzun yıllar ekonomik amaçlar sınırlamıştır. Bu vesileyle güvenlik, savunma gibi yüksek politika konuları yerine, ticaret, ekonomik yardım gibi düşük politikalar konusunda girişimlerde bulunulmuş; AB'nin ekonomik bütünleşmeye bir adım daha yaklaştığı andan itibaren yüksek politika konuları gündeme getirilmiştir.¹ Zaten AB ticaret, ikili yardım, yaptırımda bulunma gibi sivil güce özgü dış politika nosyonlarına sahiptir. Bu da zamanla güvenlik ve savunma konusunda gelişme fikrini tetiklemiştir.

ODP, teorilere dayanılarak açıklanmak istenirse iki grup bütünleşme yaklaşımının olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, **işlevselci / yeni işlevselci** teori, ulusal yetkilerin ilgili kurumlara devredilerek bütünleşmenin sağlanabileceğini savunmaktadır. Bu meyanda, hedeflerin takibi ve yürütülmesi de kurumların inisiyatifine bırakılmaktadır. Diğer yaklaşım ise **hükümetlerarasıcılık** olarak bilinmektedir. Hükümet çıkarlarının, pazarlıkların ön plana çıkarıldığı bir

¹ Michael E. Smith, **Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation**, Cambridge University Press, 2005, s.6.

yaklaşımıdır. İşlevselci görüşün aksine, hedeflerin takibini ve belirlenmesini kurumların düzgün işleyişiyle ilişkilendirmektedir.

İşlevselcilere göre Gümrük Birliği, Tek Pazar'a geçiş için baskı oluşturacak, Tek Pazar ekonomik birliğe vesile olacaktır. Bu da Birliğin daha demokratikleşmesini sağlayacak, demokrasi de ortak çıkarların doğmasını beraberinde getirecektir. En sonunda da ODGP oluşacaktır. Buna örnek de Ortak Ticaret Politikası'nın yaratılmış olmasıdır.²

ODGP, AB'yi Kuran Antlaşma ile yaratılmıştır, ama kırk seneyi aşkın süreyi geçen çabalar sonucunda oluşturulmuştur. Avrupa güvenliğine yönelik çabalardan en önemli ikisi Batı Avrupa Birliği (BAB) ve ASİ'dir. BAB, 1955 yılında kurulmuştur. Amacı, Avrupa'nın güvenliği kapsamında belirlenen görevleri yerine getirmek ve Atlantik İttifakı'nın Avrupa ayağını güçlendirmektir. BAB'a üye veya gözlemci statüsünde olmak üzere tüm AB üyeleri davet edilmiş ve katılım gönüllülük esasına bağlanmıştır. AB'ye üye olmayan NATO üyeleri de ortak üye statüsünde birliğe kabul edilmişlerdir.

BAB'ın ODGP'ye en değerli katkısı 1992 yılında kabul edilen **Petersberg Görevleri**'nin hazırlanmasıdır. İnsanî yardım, arama-kurtarma, barışın korunması gibi görevlerin yanı sıra, kriz yönetiminde güç kullanma yetkisi de görevlerin kapsamında tutulmuştur.

² Philip H. Gordon, "Europe's Uncommon Foreign Policy", **International Security**, C. XXII, Sayı. 3 (Kış 1997-1998), s.78.

İkinci olarak, 1950’li yıllardaki başarısız AST ve 1960’lı yıllardaki Fouchet Planı’nın ardından, AT’nin 1969 tarihinde gerçekleştirilen Lahey Zirvesi’nde ASİ projesi gündeme getirilmiş ve proje 1970 yılında hayata geçirilmiştir. 1968 yılında Gümrük Birliği sürecine geçilmesi Avrupalı liderleri gelecek için konuşmaya sevk etmiş ve proje doğmuştur. Proje, bakanların, siyasî direktörlerin, diplomatların ve üye ülkelerin diğer dış politika aktörlerinin düzenli olarak bir araya gelerek istişarelerde bulunduğu ve dış politikalarını koordineli biçimde yürütmeye çalıştıkları bir girişimdir. AT Antlaşmaları’nda resmî bir statüsü olmamıştır. Üye ülkelerin dışişleri bakanlarının etkin olduğu; kararların oybirliğiyle alındığı hükümetler arası işbirliği süreci olarak dikkat çekmektedir.³

Söz konusu proje Tek Avrupa Senedi’yle beraber Topluluk Antlaşması’na dahil edilmiştir. 30. Madde 1. Paragraf, Komisyon’a güvenliğin siyasî ve ekonomik boyutlarını gözetme görevini verirken, üye ülke hükümetlerine de “mutabakatın önünü tıkamamaları”nı deklare etmektedir.

ASİ’nin AT’nin dış politika yaklaşımına büyük tesiri olduğu söylenemez. Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali ya da ABD’nin Grenada’yı işgali esnasında AT üyeleri arasında koordinasyonun sağlanması ve ortak hareket edilmesi oldukça güç olmuştur. Ancak, bunu beyhude bir çaba olarak değil; ilerleyen yıllarda atılacak adımların bir tohumu olarak nitelemek mümkündür. Nitekim, Vanhoonacker, yirmi üç yıl süren bu işbirliğinin üye ülkelerin birbirlerinin dış politika ilkelerini tanımasını

³ Bu dönemde karşılaşılan sorunları ortaya koyan üç önemli belge vardır: Lüksemburg (1970), Kopenhag (1973) ve Londra (1981) Raporları.

açısından faydalı olduğunu vurgulamaktadır.⁴ Smith ise, ASİ'nin uluslararası sorunları çözüme kavuşturmak için kurulmadığını; aksine bu sorunların Topluluğun ilerleyişine engel olmasının önüne geçilmesi ve ilgili durumlarda Topluluğun sesinin duyurulması amacına hizmet ettiğini belirtmektedir.⁵ Ayrıca, temel olarak ABD ile güvenlik konusunda aynı çizgide olursa da üyelerin fikir ayrılıkları arasında bir ayrım yapabilmek maksadına hizmet ettiği de düşünülebilir. Böylece, ODGP'nin, ASİ'nin eksiklerinin tespit edilmesi ışığında yaratılan bir politika olduğunu söylemek akılcıdır.

ASİ, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber gözden geçirilmiştir. Orta Avrupa'daki çözülme ve ABD'nin Avrupa'daki rol değişimi Avrupa devletlerinin güvenlik meselelerine odaklanmaları gerektiğini gözler önüne sermiştir. Bununla beraber, Fransız yaklaşımı, tam bağımsız bir Almanya'nın kontrol altında tutulmasının yolunun ortak dış politika girişiminin güçlendirilmesinden geçtiğini öngörmekteydi. Almanya'nın da bu fikre sıcak bakması Maastricht Antlaşması ile resmileşen ODGP fikrini gündeme getirmiştir.⁶

Soğuk Savaş'tan itibaren Avrupa, güvenliğini NATO'ya teslim etmiştir. Soğuk Savaş'ın ardından Doğu Bloku'nun yıkılmasıyla NATO müttefikleri çıkarlarını ve kendilerine yönelik tehdit algılarını gözden geçirmişlerdir. Sözkonusu dönemde de Avrupa güvenliğinden sorumlu örgüt NATO olmuştur. 1990'lı yılların sonuna gelinirken AB, kıtanın güvenlik meselelerini NATO çerçevesinin dışında

⁴ Sophie Vanhoonacker, "The Institutional Framework", **International Relations of The European Union** içinde, der. Christopher Hill ve Michael Smith, Oxford University Press, 2005, s. 79.

⁵ Smith, **op. cit.**, s.4.

⁶ Bu konu ile ilgili bkz. Bölüm I.B.3., s.30.

özzebileceği bir yapılanma arayışı içine girmiştir. İngiltere Başbakanı Tony Blair ve Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, 1998 yılında St. Malo’da AB içerisinde güvenlik sorunlarına ilişkin özerk karar-verme ve askerî eylemlerde bulunabilme mekanizması üzerine uzlaşmaya varmışlardır. Böylece AGSP doğmuştur. Bu durum, AB’nin siyasî iradesinin NATO’yu tek savunma ve güvenlik örgütü olarak kabul ettiği gerçeğinin artık değiştiiğinin bir göstergesi olarak nitelendirilebilir. AGSP, ODGP’nin bir devamı ve AB’nin güvenlik alanında inisiyatif alma isteğinin bir sonucu olarak görülebilir.⁷

2. Birlik İçi Kurumsal ve İdarî Kapasite

a. Temel Kurumlar, İşleyiş, Yapılan Düzenlemeler

Maastricht Antlaşması’nda belirtilen hususlar ve o zamana değin yapılan girişimlerin Yugoslavya Savaşları sırasında başarısızlığa uğraması karşısında üye devletler ODGP uygulamalarında yeni düzenlemelere gitmişlerdir. Bu doğrultuda ODGP’nin nasıl etkinleştirilebileceği üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Bu konferanslardan ilki olan Hükümetlerarası Konferans’ta üyeler, AGSP üzerinde kurumsal değişikliklere gidilip dış politika işbirliğini geliştirme amacını ilk defa telaffuz etmişlerdir.⁸ Ancak, o dönem para politikasına odaklanıldığı için ODGP’ye gereken önem verilmemiştir. Parasal birlik projesinin sorunlar yaşadığı bu dönemde

⁷ Çınar Özen, “ESDP-NATO Relations: Considerations On The Future Of European Security Architecture”, **Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı**, C.XXXIII, 2002, s.232.

⁸ 1996-1997 yıllarında cereyan eden bu konferans AB’nin MDAÜ’ye olan genişleme sürecini tetikleyen konferans olmasıyla birlikte, ortak dış politika kavramının telaffuz edilmesinin altında yatan temel sebep de bu genişleme eksenidir. Bu genişleme NATO – AB ilişkilerini etkileyen bir husustur. Bkz. Bölüm II.B.2.b.i., s.74.

dış politika konusunun Avrupa bütünleşmesinin en ümit verici kolu olduğu düşünülmüştür.

Konferans'ın sonucunda imzalanan Amsterdam Antlaşması ile ODGP'nin başına bir Yüksek Temsilci atanmıştır. Bu görevi üstlenecek kişinin tanınmış bir politikacıdan ziyade bir bürokrat olmasına özen gösterilmiştir. AB organları ile savunma örgütü işlevini gören BAB birleştirilmemiştir. Fransa, Almanya ve İngiltere güvenlik meselelerini AB'den uzak tutmak maksadıyla bu türde birleşmeye karşı çıkmışlardır. Ayrıca, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İrlanda ve İsveç, BAB üyesi olmadıkları için bu örgütü ODGP'nin içine dahil etmek konusunda isteksiz davranmışlardır. Tam birleşme yerine “*güçlendirilmiş işbirliği*”ne karar verilmiştir. Dış politikanın uygulanma safhası için kararların oyçokluğu ile alınması öngörülürken, hayati kararlar için oybirliği esası sürdürülmüştür. Bunun dışında, Petersberg Görevleri, Antlaşma'ya dahil edilmiştir.

Taslak Anayasal Antlaşma ise, AB'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerini teşkil eden diğer alanlar olan ticaret ve işbirliği politikalarından ziyade AGSP'ye yönelik gelişmeleri içermektedir. Konu, III. Bölüm V. Başlık'ta yer almaktadır. AB'nin uluslararası örgütlere katılıma ve anlaşma yapma yetkisine sahip olduğu belirtilirken, AB'nin sütunlu yapısının tamamen terk edilmediğinin altı çizilmiştir. Üye devletlere bir dış politikanın empoze edilemeyeceğine hükmedilmektedir; ancak temel amacın karşılıklı işbirliği ve dayanışma ruhu içinde sorunlara ortak bir çözüm bulmak olduğu görülebilir.⁹ Üye devletlere dış politika kararlarını veto etme hakkı verilmiştir. Yine

⁹ **Taslak Anayasal Antlaşma**, III. Bölüm 294. Madde; Bkz. <http://europa.eu/constitution/en/1stoc1_en.htm>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

Vanhoonacker, ülkelerin ulusal çıkarlarını ön plana alan bu tutumları nedeniyle söz konusu politikanın hükümetler arası özelliğinin devam ettiğini düşünmektedir.¹⁰

Anayasa’da görülen en büyük değişiklik bir AB Dışışleri Bakanlığı’nın ihdas edilmesine ilişkindir. Bu makamın görevi Avrupa Komisyonu Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü ve ODGP Yüksek Temsilcisi’nin görevlerini kendi bünyesine toplayarak AB’nin dış ilişkilerinde devamlılığı sağlamaktır. Ayrıca iki kurum arasında çıkması olası ihtilafların önüne geçilmesi açısından da faydalıdır.¹¹ Diğer taraftan, ilgili bakanın yeni anayasal düzene göre seçilmesi öngörülen AB Başkanı ile ihtilafa düşmesi durumunda yeni sorunlara yol açabileceği de düşünülmektedir. Keza AB Başkanı, Birliğin çıkarlarının ne olduğunu tespit eden ve buna uygun stratejiler belirleyen bir otorite olarak tasarlanmıştır. Üstelik, atanması düşünülen dışışleri bakanının Birlik ruhunu ne ölçüde yansıtabileceği sorusu da akıllara gelmektedir. Bu bakımdan ilgili bakanın Komisyon üyeleri arasından seçilmesi tavsiye edilmektedir.

b. İcraatlar, Eksiklikler ve Yapılması Gerekenler

Kısaca belirtmek gerekirse, ASİ altında geliştirilen kurumsal mekanizmanın daha geniş bir çerçeve içinde sunulması ODGP’dir. Bu bakımdan Maastricht buna yer verdiği için önemlidir. AB’yi Kuran Antlaşma’nın beşinci başlık ikinci sütununda kendine yer bulan ODGP görevleri ve hedefleri şunlardır:

- Ortak değerlerin, temel çıkarların, bağımsızlığın, Birlik’in bütünlüğünün

¹⁰ Vanhoonacker, **op. cit.**, s.84.

¹¹ **Ibid.**

korunması ve her açıdan güvenliğin güçlendirilmesi;

- Barışçı ortamın muhafazası ve uluslararası güvenliğin BM Şartı'nın ilkeleri, Helsinki Nihaî Senedi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Paris Şartı uyarınca korunması;
- Bölgesel ve uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi;
- Demokrasinin, hukuk devletinin, insan hakları ile temel hak ve özgürlüklerine saygının geliştirilmesi, pekiştirilmesi.¹²

Amsterdam Antlaşması'nda açıklanan ODGP hedefleri ise:

- Demokratik ilke ve kurumların tesisi;
- Bölgesel istikrarın sağlanmasıyla ekonomik bütünleşmenin sağlanması;
- İhtilafların önlenmesi ve çözümü;
- Acil durumlarda diğer uluslararası aktörlerle koordinasyonun sağlanması;
- Uyuşturucu trafiği, insan ticareti, iltica gibi sorunları önlemek için uluslararası işbirliğinin artırılması;
- Yönetimin iyileştirilmesinin teşvik edilmesi.¹³

AB, dünyanın en büyük ekonomik fon sağlayıcı örgütüdür. Ancak, 1990'lı yıllarda Avrupa'nın gördüğü bir gerçek de diplomatik gücün ve ekonomik silahın ancak askerî bir güçle desteklenmesi halinde başarılı olacaktır. Bu da, AB'yi

¹² AB'yi Kuran Antlaşma (Konsolide Edilmiş Metin) için bkz.

<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/dat/12002M/htm/C_2002325EN.000501.html>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

¹³ Amsterdam Antlaşması için bkz.

<<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/dat/11997M/htm/11997M.html#0001010001>>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

Maastricht Zirvesi'nde temelleri atılan ODGP'yi güçlendirmeye sevk etmiştir. Alman eski Şansölyesi Gerhard Schröder'in sözleri buna ne kadar önem verildiğini gösterir: "AB'yi müşterek bir savunma politikası ile tamamlamak...tek Avrupa parası kadar önemlidir"¹⁴

AB, kendini küresel olarak ispatlamaya çalışmaktadır. Avrupa Komisyonu Dışişleri Eski Yüksek Komiseri Chris Patten'ın ve Avrupa ODGP Yüksek Temsilcisi Javier Solana'nın Ortadoğu turu ile üye ülkelerin dışişleri bakanlarının dünyanın kilit yerlerine yaptıkları ziyaretler bu şekilde yorumlanabilir.¹⁵

Mayınların temizlenmesi, nükleer silahsızlanma, kitle imha silahlarının yok edilmesi gibi konularda ortak eylem ve ortak konum alınmakta sıkıntı yaşanmamasına rağmen güvenlikle ilgili meselelerde pek çok AB üyesinin ODGP ve AGSP'ye şüpheyle yaklaştıklarını belirtmekte fayda vardır. Üyeler arasında halen uluslararası kurumun ulusal mekanizmayı sınırlayacağı fikri yaygındır. Diğer taraftan, BAB'ın da ODGP'yi dikkate almaksızın harekete geçtiği durumlar vardır. 1997 yılının Mayıs ayında BAB ülkeleri, PHARE yardımından fon almak suretiyle Çok Uluslu İstisari Polis Unsuru adı altında bir oluşuma giderek Arnavutluk'tan İtalya'ya sığınan mültecileri kontrol ve güvenlik altında tutmayı amaçlamıştır.¹⁶

¹⁴ "Europe: The Issues", **BBC**, 3 Haziran 1999, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/events/euros_99/europe/358819.stm>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

¹⁵ Steven Everts, "Analysis: Europe's Global Gamble", **BBC**, 23 Mart 2001, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/1237795.stm>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

¹⁶ **Ekonominin Yeniden Yapılandırılması İçin Polonya ve Macaristan Yardımı (PHARE / Poland and Hungary Aid for Restructuring the Economy)**: İlk defa 1989 yılında Merkezî ve Doğu Avrupa ülkelerinin demokrasi ve pazar ekonomisine geçişlerini kolaylaştırmak için sağlanan bir yardımdır; 1997 yılından itibaren aday ülkelerin katılım sürecini destekleme amacını taşımaya başlamıştır.

Ancak, son zamanlarda, AB'nin ekonomik kaynaklarını siyasî bir araç olarak daha sık kullanmaya başladığı görülmektedir. Bununla beraber, AB'nin güven arttırıcı önlemlere de başvurması AGSP'nin hayata geçirilişinin ilk adımlarıdır.¹⁷

AB, AB Antlaşması ve Taslak Anayasal Antlaşma ile tüm faaliyet alanlarını tek bir kurumsal çatı altında toplamak istemesine rağmen bunun şimdiye kadar amacına tam anlamıyla ulaşamadığı görülebilir. AB'nin uluslararası ilişkileri başlıca Ortak Ticaret Politikası, Kalkınma ve İşbirliği Politikası ile AGSP'den oluşmaktadır ve bunlardan üyeler arası uyumlaşmanın en zor yaşandığı alanın AGSP olduğu söylenebilir. Esasen, dış politika ile savunma ve güvenlik konuları devletin kendi egemenlik alanına girmektedir. Bu itibarla, üye ülkeler bu konudaki yetkilerini paylaşmakta isteksiz davranmaktadırlar. Bu durumun söz konusu politikanın kurumsal gelişimini olumsuz etkilediği açıktır. Yukarıda da anlatıldığı gibi ve ilerleyen bölümde de detayları vurgulanacağı üzere üyeler arasındaki fikir ayrılıklarının ODGP / AGSP'nin önündeki büyük bir engel olduğu yargısına varılabilir.

Bu ekseninde, ODGP / AGSP'nin temelindeki eksikliklerin sebepleri şöyle sıralanabilir: Öncelikle, içeriği çok geniş kapsamlı tutulmuştur. Uzun vadeli ekonomik yardımlar, kriz yönetimleri, askeri müdahaleler gibi alt başlıkları bütün olarak aynı anda koordine etmek zordur. Bununla beraber, üye ülkelerin AGSP'nin içeriğinin ne kadar küresel ve askerî olduğu gibi sorulara verdikleri cevaplar ile

Çok Uluslu İstişarî Polis Unsuru (MAPE / Multinational Police Advisory Element): 1997 yılında Arnavutluk polisi için tavsiye ve eğitim amaçlı AGİT ve BAB işbirliği dahilinde hayata geçirilen proje. Görevini 31 Mayıs 2001 tarihinde tamamlamıştır.

¹⁷ Everts, **op. cit.**

birleşmeye olası katkıları üzerine düşünceleri farklıdır. Gordon, AGSP'nin askerî bir saha olduğunu, AB'nin buna odaklanması gerektiğini yazmaktadır. Ayrıca, üyelerin gerçekten AGSP fikrini isteyip istemediklerini de sorgulamaktadır. Buna göre, ülkelerin kendilerini ne kadar küresel gördüklerinin de cevabını vermeleri gerektiğini düşünmektedir.¹⁸

Uzun vadede ortak dış politika arzusunun gerçekleşmemesi de olasıdır. Bu politika bilincinin üye devletlerde yerleşmeyeceği yönünde düşünceler hakimdir. Bu görüşün savunucularına göre, öncelikle, Soğuk Savaş döneminde AB üyelerinin ortak düşman olarak gördüğü Sovyetler Birliği'ne karşı ortak politikalar izlenebiliyordu. Halbuki, günümüzde üyeleri ortak adım atmaya sevk eden bir tehdit söz konusu değildir. Ayrıca, gelecekte otuz üyeye yaklaşması beklenen AB içerisinde üyelerin tümünü memnun edecek bir dış politika yaratmak son derece güç olacaktır. Yine, istihbarat elde edilmesi ve değerlendirilmesi sürecinin ulusal yükümlülük altında olması da dikkat çekici bir noktadır. Bu sebeplerden ötürü, AB üyelerinin çıkarlarının ODGP / AGSP'de aynı noktada kesişecek gibi görünmediği ileri sürülebilir.

AB'yi oluşturan ülkelerin tarihi, gelenekleri, olaylara bakışı ve çıkarları ODGP / AGSP'nin işlemesinin ne kadar zor olacağına başka bir kanıttır ve bunun işleyeceğini savunanlar 1990'lı yıllarda yanılmışlardır. Son olarak, her ne kadar üyeler arası siyasî sınırlar kaldırılacak olsa da, sosyal ve kültürel sınırların

¹⁸ Gordon, **op. cit.**, s.82.

kaldırılması süreci, bir başka sıkıntı yaratan meseledir.¹⁹ Halbuki AB'nin ekonomik ve sosyal kapasitesi, ABD'yi yegâne süper güç olarak bırakmayacak bir potansiyele sahiptir. Ancak, bu potansiyel, güçlü bir dış politika uygulanmazsa hayata geçirilemeyecek ve AB, ABD'nin NATO müttefiki olarak, ikinci planda kalan basit bir aktör konumundan kurtulamayacaktır.

Tespit edilen eksikliklerin giderilmesi kapsamında çözüm önerilerinde bulunan bilim insanlarından Gordon, Ortak Ticaret Politikası'nı ve EPB'yi göz önünde bulundurarak sağlıklı bir ODGP / AGSP'nin sağlanması için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Ortak eylemlerin getirisinin ulusal egemenlik veya itibar kaybının yaratacağı maliyetlerden fazla olması;
- Hükümet tercihleri ve ulusal çıkar algılarının üye ülkeler arasında yakınlaşması;
- AB içindeki söz sahibi ülkelerin belirli çıkarlarını gerektiğinde koruyabilecekleri bir durum oluşması. Bunun da yolu **çekince (opt-out) mekanizması** ile mümkün olabilir.²⁰

Bu fikirlere paralel olarak Smith'in çözüm önerileri ise kurumsal yapının güçlendirilmesine yöneliktir. Bürokratları ve diplomatları tek vücut halinde, koordineli hareket etmeye teşvik etmek (*elit tabakanın sosyalizasyonu*), üye ülkelerin ilgili bakanlıklarında bu işten sorumlu daimî memurların atanması suretiyle ulusal

¹⁹ Ortak dış politikanın uygulanması konusunda Balkanlar dikkate alınırsa, bu hususta, Balkan devletlerinin çoğunun Ortodoks olması bu argümanı destekler niteliktedir.

²⁰ **Ibid.**, s.82-3.

politikaların uyumlaştırılması, dış ilişkilerden sorumlu ulusal kurumların buna göre yeniden yapılandırılması, ulusal anayasalarda ODGP / AGSP'nin uygulanabilmesine yönelik değişikliklerin yapılması ve kamuoyunun ODGP / AGSP konusunda bilgilendirilmesi bu öneriler arasındadır.²¹ Major ve Riecke de dış politikadan ötürü AB'nin bir organına karşı sorumlu olması gerektiğini öne sürmekte ve bu organı da Avrupa Parlamentosu olarak tespit etmektedirler.²²

Dover, eksiklikler arasında da belirtildiği üzere, Avrupa ülkelerinin Soğuk Savaş esnasındaki ortak düşmana karşı daha koordineli çalışmasına atıfta bulunarak olası bir savaş durumunda ya da Avrupa'nın güvenliğine ve çıkarlarına karşı beklenmedik bir saldırı yahut tehdit halinde ortak bir güvenlik politikasına ulaşılabileceğini savunmaktadır. Bu ortak politikanın başarısı için ek malî kaynaklara ihtiyaç duymaması ve kendi kendine yetebilmesi gerektiğinin de altını çizmektedir.²³

B. AB ÜYELERİNİN GÖZÜNDEN ODGP / AGSP: ULUSAL ÇIKARLAR BİRLİĞİN DEĞERLERİNE KARŞI

1. ODGP / AGSP Yanlıları ve Karşıtları

Konuya girmeden önce ODGP / AGSP'ye ilişkin çalışmalarda üye devletlerin ulusal dış politikalarıyla ortak dış politika yaratma girişimleri arasındaki bağlantıya atıfta bulunan **Avrupalaştırma (Europeanization)** kavramına da açıklık getirmek

²¹ Smith, **op. cit.**, s.59.

²² Claudia Major ve Henning Riecke, "Der erste Schritt vor dem zweiten: wie steht es um die strategische Entwicklung der EU?", **Internationale Politik**, C.LXI, Sayı.3 (Mart 2006), s.97.

²³ Robert Dover, "The EU and the Bosnian Civil War 1992-95: The Capabilities-Expectations Gap at the Heart of EU Foreign Policy", **European Security**, C. XIV, Sayı. 3 (Eylül 2005), s.299.

gerekmektedir. Ulusal dış politikanın Avrupalılaştırılmasıyla anlatılmak istenen hususun *üye ülkelerin herhangi bir ulusal dış meselesinin çözümüne yönelik karar alma sürecinde hadisenin AB'nin dış politika dinamiklerini ne ölçüde etkileyeceğinin dikkate alınması* olduğu söylenebilir.²⁴ Avrupalılaştırma kavramı sadece dış politika için değil, devleti ve Topluluğu ilgilendiren her tür mesele için uyarlanabilir. AGSP açısından ele alındığında, bilhassa birinci sütunun kapsamına giren konulardan farklı olarak, AB, üye devletleri iç hukukta Birlik mevzuatına uygun düzenlemeler yapmaya zorlamamaktadır. AB, yalnızca, ASİ / ODGP'ye katılım sonucunda üye devletlerden yükümlülüklerini yerine getirmesini beklemektedir.

Wong, ulusal politikaların nasıl Avrupalılaşıcağı üzerine bir çalışma yapmıştır. Buna göre, AB'nin taleplerine uygun olarak tepeden inmeci bir yaklaşımla ulusal siyasaların yakınlaştırılması, ulusal tercihler ve modellerin tabanda yayılması ve ulusal çıkarlar ile ulusal kimliğin yeniden yapılandırılması yoluyla “Avrupa çıkarları” yaratılacaktır.²⁵

Bu analizin ışığında AB'nin ortak bir dış politika düsturuna sahip olup olmadığı tartışılmaktadır. Klasik görüşe sahip olanlar AB'nin bir dış politika aktörü olmadığını öne sürmektedirler. Buna karşın, idealist Avrupalılar da bir ulus devlet kadar olmasa da bir dış politika kültürünün var olduğunu savunmaktadır.²⁶ Yazar ise

²⁴ Smith, **op. cit.**, s.58.

²⁵ Reuben Wong, “The Europeanization Of Foreign Policy”, **International Relations of The European Union** içinde, der. Christopher Hill ve Michael Smith, Oxford University Press, 2005, s.141.

²⁶ Nitekim bir dönem AB Komisyonu Dış İlişkilerden Sorumlu Üyelik görevini üstlenen Chris Patten da AB'nin 1954 yılındaki başarısız AST girişiminin ardından uluslararası sahnede bir aktör olarak değil, bir yorumcu olarak yer aldığını ve Yugoslavya Savaşı ile beraber aktör rolüne geçiş yaptığını belirtmektedir. Bkz. Christopher Patten, “The European Union and the World”, **Europe In The New**

ABD, Japonya, Çin gibi devletlerin denge oluşturacağı bir dünyada ulus-devletin zayıflayacağını ve AB'nin motor ülkelerinin eski sömürgeleriyle geniş ilişkiler içinde olduğunu ileri sürmekte ve dış politikada Avrupalılaşmanın neticesinde fikir ayrılıklarının sona ereceğini savunmaktadır.²⁷

ODGP / AGSP'de yaşanan fikir ayrılıkları en başından itibaren var olmuştur. Maastricht Antlaşması'nı hazırlayan Hükümetlerarası Konferans (1990-91) esnasında, bu konuda İngilterenin başını çektiği Atlantikçi kanat, Avrupa'nın NATO bünyesinde güçlendirilmiş bir role sahip olması gerektiğini savunmuştur. Dış politika önceliklerinin bir üst yapıya devrine ihtiyatla yaklaşmışlarken Atlantik İttifakı'na bir zarar gelmesinden endişe etmişlerdir. Diğer taraftan, Fransa'nın savunduğu Avrupacı kanat ise Soğuk Savaş'ın sonunun bağımsız bir Avrupa güvenlik kimliğinin yaratılması için uygun bir fırsat olduğunu düşünmüştür.²⁸ Buna paralel olarak, Fransa, halihazırdaki ASI'nin güçlendirilerek daha bütünleşik ve bağlayıcı karakter kazandırılmasını istemiştir.

Bu ayrım antlaşmada şu şekilde yer almıştır: Maastricht Antlaşması ile AB üç sütun üzerine kurulmuştur. Bunlardan Avrupa Toplulukları'ndan müteşekkil birinci sütunda Topluluk kurumları bütünleşmiş bir özellik gösterirken, ikinci ve üçüncü sütunların hükümetlerarası özelliği devam etmektedir. Bu durum, AT bünyesi içinde bir dış politika bütünleşmesini destekleyen ülkeler için hayal kırıklığı yaratırken aralarında İngiltere ve Fransa'nın da bulunduğu üyelerin, ulusal dış politika

Century: Visions of an Emerging Superpower içinde, der. Robert Guttman, Lynne Rienner Publications, 2001, s.79.

²⁷ Wong, **op. cit.**, s.148.

²⁸ Vanhoonacker, **op. cit.**, s.80.

iradelerini Komisyon'a devretme yönündeki isteksizliklerini göstermesi açısından da önemlidir.

Uygulamada ise üye ülkelerin kendi çıkarlarından vazgeçemedikleri görülebilir. Fransa'nın nükleer silah denemeleri yapması, ABD'nin 1996 yılında Irak'a düzenlediği hava saldırısına İngiltere'nin destek vermesi, İtalya'nın Arnavutluk'ta konuşlandırılacak barış gücünde AB'den bağımsız olarak görev almak istemesi, ulusal çıkarlar karşısında AB'nin ağırlığını koymadığına örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, Çin'deki insan hakları ihlallerine karşı ticarî kaygılar gözetilerek alışlagelen tepkilerin verilmemesi de olumsuz bir örnek olarak göze çarpmaktadır.

2. Üyelerarası Güç Dengesinin Sağlanması

a. Yugoslavya Savaşları

i. Yugoslavya'nın Dağılma Süreci

Yugoslavya'daki olayların patlak vermesinden önce Batı kuvvetleri ülkenin bütünlüğünün korunması taraftarı olmuşlardır. 1991 yılının başında AB, Yugoslavya'ya ortaklık ve gelecekte tam üyelik taahhüt etmiştir. Soğuk Savaş esnasında Sovyet tarafı ile Batı arasında tampon işlevi gören Yugoslavya, gümrük vergilerinden muaf tutulmuştur. Bununla beraber, AB'nin buradaki rolü maddî yardım olmuştur. 24 Haziran 1991 tarihinde Avrupa Konseyi, Yugoslavya Federal

Hükümeti'ne gerekli altyapı yardımlarını yapması için 730 milyon Avro tutarında malî yardımda bulunma kararı almıştır.²⁹

Ne var ki, 23 Aralık 1990 tarihinde Slovenya'da ve 19 Mayıs 1990 tarihinde Hırvatistan'da yapılan referandumlar sonucunda ortaya çıkan bağımsızlık isteği olayların farklı yönde tezahür etmesine neden olmuştur. Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü savunan İngiltere ve Fransa'nın aksine, üçüncü bölümde detaylarına değinileceği üzere, Almanya referandum sonuçları ile iki ülkenin bağımsızlığını resmen tanıdığını ilan etmiştir. AB içinde soruna çözüm bulmak amacıyla çeşitli konferanslar toplanmasına rağmen Yugoslavya içinde etnik savaş başlamış ve bölge karışıklığın içine düşmüştür.³⁰

ABD'nin hadiseye bakışı ise Soğuk Savaş sonrasında uluslararası düzende dengelerin bozulmaması ve Yugoslavya'daki durumun kötüleşmesinden duyduğu endişeyle açıklanabilir. Dünyanın tek süper gücü olan ABD, aynı zamanda dünyada her olan biten hadiseye karşı söz konusu imajını zedelemek istememiştir. Bu itibarla, Gompert'e göre AB ve benzeri kurumları sorunları çözmesi için teşvik etmiştir.³¹

Meselenin AB dış politikasını ilgilendiren boyutu, AB'nin konunun çözümünde ne denli etkili olduğuna ilişkindir. Genel bakış açısı, AB'nin başarısız

²⁹ Avrupa Konseyi Basın Bülteni, "Signing of the Third EC/Yugoslavia Financial Protocol and Transit Agreement", **Belge No: IP/91/600**, 24 Haziran 1991, <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/91/600&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

³⁰ Daha fazla bilgi için bkz. Daniela Conversi, **German Bashing and the Breakup of Yugoslavia**, The Henry M. Jackson School of International Studies, University Of Washington, 1998, s.13.

³¹ David Gompert, "How to Defeat Serbia", **Foreign Affairs**, C. LXXIII, Sayı. 4 (Temmuz - Ağustos 1994), s.41.

olduğu yönündedir. Ancak, Yugoslavya'nın dağılma sürecinin patlak verdiği dönemde ODGP'nin yürürlükte olmadığı ve son olarak AB'nin gerekli dersleri çıkararak kurumsal düzenlemelere gittiği gerekçesine sığınılmaktadır.³²

ii. Bosna Savaşı

Bosna Savaşı'nın, Maastricht Antlaşması'nın adeta tatbik sahası olarak tezahür ettiği düşünülebilir. İhtilaf alanının coğrafi olarak AB'ye yakın olması, AB üyesi devletlere siyasî ve ekonomik etkilerinin olması ve AB için doğrudan güvenlik etkisi bu savaşı anlamlı kılmaktadır.

Uluslararası toplumun Bosna Savaşı esnasında AB'den bu işi üstlenebileceğine yönelik beklentisi olmuştur. Ancak, AB bu savaşta kendisinden beklentilere cevap verememiştir. Gordon, bunun sebeplerinin sadece ABD'nin gücüne dayandırılmayacağını düşünmektedir. ODGP'nin ilan edilmesinin ardından kısa bir süre geçtiğini; üyelerin tarihleri, çıkarları ve bürokrasilerinin olduğunu; olaylara farklı açılardan baktıklarını; bu nedenle de ODGP yaratmanın sanıldığı kadar kolay olmadığını savunmaktadır.³³

Buna karşılık, Dover da Bosna Savaşı'nın altında yatan sebebi AB'nin takip ettiği stratejinin etkisizliği ile siyasî motivasyonun olmamasına bağlamaktadır. Yazar, "AB'nin para ve ekonomik yardımda bulunarak sorunu çözebileceği

³² Smith, **op. cit.**, s.196.

³³ Gordon, **op. cit.**, s.75.

düşüncesi ve bir şekilde ABD'nin bölgeye müdahale edeceği beklentisi AB'nin etkin bir dış politika izleyememesine neden olmuştur” demektedir.³⁴

Savaş esnasındaki fikir ayrılıklarına dönülecek olursa, tartışmanın ekseninde NATO'nun olduğu görülür. Dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Douglas Hurd, ABD ile AB'nin kurumsal ve istişarî işbirliğine gitmesi gerektiğini savunurken, dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Roland Dumas ise ABD'nin AB'nin pahasına NATO'yu genişletmek istediğini savunmakta ve ABD ile işbirliği fikrine karşı çıkmıştır.³⁵

Bu savaşın olumlu bir etkisi ise İngiltere ve Fransız hükümetlerini St.Malo'da bir araya getirmesi ve Nice Zirvesi'nde Kurucu Antlaşma'ya dahil edilen AGSP üzerine uzlaşmaya varmalarını sağlamasıdır.

iii. Kosova ve Makedonya Krizi

Kosova Krizi esnasında, AB, Balkanlar'daki istikrarsızlığın kendisini de etkileyebileceğinin farkına varmış ve bu soruna eğilmeye başlamıştır. Başka bir deyişle, Kosova Krizi, AB'ye, Balkanlar'da istikrar olmazsa AB'de de istikrar olmaz mesajını vermiştir.

“Balkanlar sorunlu bir bölge olmasına
rağmen bölgenin düzene kavuşturulması

³⁴ Dover, **op. cit.**, s.305.

³⁵ **Ibid.**

Avrupalılar'ın görevidir. Balkanlarda yaşayan insanlar da en az bizler kadar Avrupalıdır.”³⁶

Kosova Krizi'yle birlikte Balkanlar'da arabuluculuk yapan AB, zamanla genişleme eksenini de bölgeye doğru kaydırmıştır. Makedonya'da ise 1990'lı yıllarda AB'nin bölgede topladığı tecrübelerin ışığında sorunun çözümüne eğildiği söylenebilir. İşte, bu genişleme ve sorunların çözüm safhası, aynı zamanda, AB'nin temelini oluşturan sütunlardan ikincisinin, AGSP'nin sınındığı bir sahadır. Bu yönüyle Balkanlar, AB için bir araç olarak nitelendirilebilir.

Aslında, AB'nin Balkan sınavının sorusu, üyelerinin dış politika emellerinin birbirine yaklaşp yaklaşmayacağı olarak yorumlanabilir. Dönemin AB Dışışleri Komiseri Hans van den Broek de bir demecinde on beş farklı üyenin ortak bir politika üzerinde uzlaşmasının zor olduğunu, Kosova Krizi esnasında AB'nin önündeki en büyük sorunun bu olduğunu söylemiştir.³⁷ Makedonya Krizi'nde de yine AB içerisinde nüfuzu olan İngiltere ve Fransa'nın konu hakkındaki görüşlerinin ayrı düştüğü görülmektedir.³⁸ Yine de, AB'nin ileri gelen isimleri geçen elli yılda pek çok politikanın yakınlaşmasının zaman aldığı gibi bu politikanın da yakınlaşacağına ve

³⁶ Christopher Patten, **Almanya Parlamentosu Avrupa İşleri Komitesi'ndeki Konuşması**, Berlin, 28 Nisan 2004, SPEECH/04/209, s. 2.

³⁷ “Eine Frage der Ehre”, **Der Spiegel**, Sayı. 19 (4 Mayıs 1998), s. 149.

³⁸ Makedonya'daki hükümet ile Arnavutların mücadelesine, Kosova Krizi'ne müdahale eden ABD karışmamış, meseleyi AB'nin çözmesini istemiştir. AB'nin bu konuyu çözmekte kullandığı araç ekonomik yardımlar, Makedon hükümetine öne sürülen teşvik de AB üyeliği taahhüdü olmuştur. Balkanlar'da bu olayların cereyan ettiği dönemde Ortadoğu'da Arap-İsrail ihtilafı yaşanmaktaydı. Üyeler arasında ise, Fransa, Makedonya'dan ziyade Ortadoğu meseleleriyle ilgilenilmesi gerektiğini savunurken, İngiltere de meselenin ABD'ye bırakılması gerektiğini savunmuştur. Bu fikir ayrılığının AB'nin Makedonya'ya müdahalesine zararı olduğu yönünde endişeler dile getirilmiştir. Sonuca bakıldığında, AB, bugün Makedonya'da güvenliği sağlamıştır. Bkz. Barnaby Mason, “The EU's Role in Macedonia”, **BBC**, 2 Nisan 2001, <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/1256788.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

bütünleşeceğine hemfikirdir.³⁹ Avrupa Komisyonu Eski Başkanı Romano Prodi'nin bu konudaki görüşleri AB'nin inancını yansıtmaktadır: “Avro’yu belli bir düzene koymamız kırk beş senemizi aldı. Dış politika da zamanla bütünleşecektir”⁴⁰

Dover, bu şekilde düşünmemektedir. AB'nin başka araçlara başvurmaya muktedir olamamasından ötürü ekonomik destekler, malî yardımlarla açığını kapatmak istediğini savunmaktadır.⁴¹ Bunun aksine, kimi akademisyenlerin bakış açısı da AB bürokratları gibidir. Nitekim Michael Smith, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ve özellikle Bosna Savaşı esnasında sadece AB'nin değil, diğer pek çok uluslararası örgütün durum karşısında ne yapacağını bilemediğini savunmaktadır. Bunun yanı sıra, AGSP'nin kriz yönetiminden ziyade uzun vadeli ihtilafların önlenmesi için tasarlandığına vurgu yapmaktadır.⁴²

b. NATO ve Transatlantik İlişkiler

Soğuk Savaş esnasında Kuzey Atlantik Sahası (Avrupa-Amerika) güvenliği ve istikrarını NATO sağlamaktaydı. Ayrıca, Sovyet tehdidine karşı örgütlenmenin başı da NATO ile ABD olmuştur. Ülkelerin egemenlik ilkesi bir kenara bırakılırsa askerî yapılanması ve bütünleşmesi ABD'nin hegemonyası altında olmuştur.

³⁹ Gordon, **op. cit.**, s. 86.

⁴⁰ Chris Morris, “The EU’s Military Ambitions”, **BBC**, 31 Aralık 2001, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/in_depth/world/2001/review_of_2001/1735223.stm>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

⁴¹ Dover, **op. cit.**, s.303.

⁴² Smith, **op. cit.**, s.196.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından NATO içerisindeki çatlaklar gün ışığına ık mış ve ihtilaflar tartışılmaya başlanmıştır. Mttetikleri bir araya getirecek ortak bir tehdit olmadığı yönünde düşünceler ileri sürülmüştür. Hem Avrupa tarafı hem de ABD için Afrika-Akdeniz ve Avrasya bölgesinin güvenliğinin ortak çıkar olduğu fikri üzerine işbirliği devam ettirilmifitir. Diğer bir deyişle, NATO bu gelişmeler karşısında temel ilkeleri ekseninde bir değişime gitmiştir. Burada yoğunlaşılması gereken sorunların öncelikle NATO'nun Doğu'ya doğru genişlemesi olduğu söylenebilir.

NATO içerisinde iki grubun varlığından söz edilebilir: Bir yandan dünyanın süper gücü ABD ve öte yanda ekonomik ve siyasî alanda söz sahibi olma potansiyeline sahip AB ve Japonya. Bu durumun, ABD'nin konumunun zayıflamasına neden olabileceği öne sürülebilir. Bunun yanı sıra, hem AB hem de ABD içinde transatlantik işbirliğine şüpheyile bakanlar mevcuttur. ABD tarafında asgarî düzeyde g, azam düzeyde yk paylaşımını isteyenler varken; Avrupa'da ise tamamen özerk bir güvenlik politikası izlemek isteyenlerden söz edilebilir.⁴³ Bütün tartışma da bu ekseninde cereyan etmektedir.

Önerilen bir yöntem, AB'nin siyasî olarak bütünleşmesine yardımcı olunarak bu politikaların NATO'ya angaje edilmesine yöneliktir. Bu yönde atılan adımlar AET ile ABD arasında imzalanan **İstikrar ve Bölgesel İhtilaflara Karşı İstişare ve İşbirliği Anlaşması** (1989), **Transatlantik Deklarasyonu** (23 Kasım 1990) ile

⁴³ Oliver Thrnert, "Zwischen Hoffnungen und Befrchtungen: Die USA und die europische Sicherheits- und Verteidigungspolitik", **Die Europische sicherheits- und Verteidigungspolitik: Positionen, Perzeptionen, Probleme, Perspektiven** içinde, der. Hans-Georg Ehrhart, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, s.221.

Berlin Zirvesi (Temmuz 1994) ve Fransa Dışışleri Bakanı Juppe'nin yeni bir **Transatlantik Şartı** teklifidir. (1995)

AB, dört yüz milyonu aşan nüfusu ve sekiz trilyon doları aşan toplam Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ile ABD'nin mevcut süper güç statüsüne kolayca meydan okuyabilecek bir potansiyele sahiptir. Ancak, önceden de belirtildiği gibi, bu gücünü diplomatik ve askerî kapasiteyle destekleyebildiği takdirde hayata geçirebilir. Aksi takdirde, ABD'nin küçük ortağı olarak kalmaya mahkum olur ve güvenlik meselelerinde söz sahibi olamaz. Dover da AB'nin ne BM içerisinde oy hakkına ne de Güvenlik Konseyi'nde bir koltuğa sahip olduğunu; buna karşılık ABD'nin daimî üyelik ve oy hakkına istinaden uluslararası nüfuzu olduğuna dikkati çekmektedir.⁴⁴ Keza, Gordon da AB'nin ortak dış politika arayışının zayıf olduğunu ve bunun değişmeyeceğini, AB'nin ABD'ye muhtaç kalacağını öne sürmektedir.⁴⁵ Ruhe ise, NATO'nun 16 Avrupalı üyesinin 2003 yılında savunma harcamaları için 200 milyar ABD doları ödediklerini; paranın ABD ekseninden ziyade ODGP'yi geliştirmek için kullanılabileceğine dikkati çekmektedir.⁴⁶

i. MDAÜ'nün NATO Üyeliği ve Hadiseye Bakışı

1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başı hem NATO'nun hem de AB'nin genişleme sancısı çektiği bir dönem olmuştur. Genişlemeyi içine alan devletlerin pek çoğunun aynı olması bu iki oluşumu bir araya getirmiştir. Güvenlik amaçlı bir örgüt

⁴⁴ Dover, **op. cit.**, s.300.

⁴⁵ Gordon, **op. cit.**, s.75.

⁴⁶ Volker Rühe, "Füreinander wichtig sein: Die USA und Europa müssen ihr Verhältnis neu begründen", **Internationale Politik**, C.LX, Sayı.3 (Mart 2005), s.64.

ile ekonomik hedefler üzerine temellendirilmiş bir oluşumun bu meydana birbirlerini tamamlamaları beklenmiştir. Ayrıca, bu oluşum ve koordinasyonun yeni üyeleri hem daha müreffeh hem de daha güvenli kılması amaçlanmıştır. Yine de aday ülkelerin bu dönemde birtakım beklentileri olmuştur.

AB'ye katılan on yeni üyenin, adaylık süreçlerinde AGSP'nin oluşturulmasıyla ABD'nin Avrupa'yı NATO'dan atacağını veya ODGP / AGSP'nin NATO'ya alternatif bir oluşum içine girmesinin endişesini taşıdıkları söylenebilir. Buna paralel olarak, duyulan başka bir endişe de İngiltere, Almanya ve Fransa gibi söz sahibi ülkelerin “güçlendirilmiş işbirliği” adı altında kendi isteklerini empoze etmeye çalışmaları ve AB içindeki dönüşümlü başkanlık sisteminin lağvedilmesi girişimleri olduğu söylenebilir.⁴⁷ Yeni üyelerin bu endişesi tam anlamıyla olmasa da doğruluk payı taşımaktadır. Şöyle ki, AB'nin Kongo'da gerçekleştirdiği askerî operasyon için yeni üyelerden asker talebinde bulunulmamasına rağmen, oluşturulacak fona katkıda bulunmaları istenmiştir.⁴⁸

Yeni üyelerin diğer bir beklentisi de NATO ile Brüksel'in arasında kalmak istememeleridir. Bundan ötürü, NATO ile AB arası koordinasyonu sağlayan “Berlin-artı” Anlaşması'nı desteklemişlerdir. AB içindeki dengelere bakıldığında bu ülkelerden Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin Atlantikçi kanatta yer aldığı söylenebilir. Zamanla Atlantikçi kanatta Polonya ve Baltık ülkeleri kalmış, NATO ile AB'nin koordineli çalıştığına ikna olan Macaristan ve Çek Cumhuriyeti, Slovakya

⁴⁷ Antonio Missioli, “Central European Between EU and NATO”, *Survival*, C.XLVI, Sayı.4 (Kış 2004-05), s.125.

⁴⁸ Söz konusu olay AB'nin Avrupa dışında gerçekleştirdiği ilk operasyondur. Bkz. “EU Troops Deployed In DR Congo”, *BBC*, 12 Haziran 2003, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2985046.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

ile beraber AGSP'ye karşı tavrını yumuşatmıştır. Ancak, bütünüyle AGSP taraftarı da olmamışlardır.⁴⁹ Bu düşünce ayrılığının etkisini Irak Savaşı'nda görmek mümkündür. Polonya, ABD ile savaşa girerek Irak'a asker gönderirken, kalan dokuz yeni üye ABD'ye destek vermiş; Almanya ile Fransa'nın muhalefetini desteklememişlerdir.

Bu ülkelerin AGSP'ye katkıları ise aralarında yaptıkları görev dağılımı ile ölçülebilir. Böylece, AB ordusu daha sağlam bir yapıya kavuşmuştur. Ancak, NATO ve AB üyeliklerinin kendi bütçelerine yük getirdiğini de belirtmekte fayda vardır.

AB'nin 2004 yılındaki genişleme dalgası AB üzerinde diğerlerinden daha farklı boyuta sahip olmuştur. Ancak, dış politika açısından diğer genişlemeler kadar büyük etkiler yaratmamıştır. Çünkü bu devletlerin uluslararası platformda söz sahibi oldukları söylenemez. Bu konuda Hill, köklü bir dış politika düsturu olmayan ülkelerin AB'ye üye olmalarıyla beraber Avrupalılaşacağını iddia etmektedir. Bunun sonucunda, Malta ve Slovenya gibi uluslararası meselelerde söz sahibi olmayan ülkelerin büyük devletlerin maşası olarak kullanılabileceğini ve AB'nin içindeki bu fikir ayrılıklarının genişlemeyle beraber artması durumunda, AGİT yapısında bir istişare örgütü tarzı bir yapıya kavuşacağı tehlikelerini belirtmektedir.⁵⁰

⁴⁹ Missiroli, **op. cit.**, s.127.

⁵⁰ Christopher Hill, "Renationalizing or Regrouping? EU Foreign Policy Since September 2001", **Journal Of Common Market Studies**, C. XLII, Sayı.1 (2004), s.159.

ii. 11 Eylül Sonrası Dönem ve AB İçinde Oluşan Çatlaklar

11 Eylül sonrası dönemin, AB açısından iki önemli etkisinden söz edilebilir. Bunlardan ilki, AB'nin Avrupa dışı operasyonlara açılmış olması; ikincisi de ABD ve dolayısıyla NATO ile süregelen ilişkilerinin yeni düzenlemeler ve yirminci yüzyıl dahilinde iyileştirilmesidir. Dünya düzenini etkileyen bu uluslararası felaket sonrasında bir kez daha AB bünyesinde ortak bir tavrın gösterilip gösterilmeyeceği merak konusu olmuştur. Bu doğrultuda, AB'nin olaylar karşısında zayıf kalıp kalmadığı da sorgulanmıştır.

Tek para uygulamasına henüz geçildiği dönemde istikrarsız bir ortamın dünya politikalarında söz sahibi olmak isteyen bir örgüt için olumsuz sonuçlar doğurmasından endişe eden AB üyeleri, terörist saldırıların ardından ABD'nin Afganistan'a savaş açması konusunda bu ülkeye destek vermişlerdir. Ancak, Birlik içerisinde üye ülkeler arasındaki farklı görüşler de böylece bir kez daha su yüzüne çıkmıştır. ABD'nin "küresel terörizme karşı savaş"ında AB ülkeleri arasında ABD komutası altında küçük bir role sahip olmaktan endişe eden Fransa'nın yanı sıra, ABD'ye kayıtsız şartsız destek vermenin ne kadar doğru olacağını sorgulayan üyeler de olmuştur. Sözgelimi, İngiltere Başbakanı Tony Blair'in Ortadoğu Barış Süreci'nde söz sahibi olabilmek adına ABD'nin askerî operasyonlarına bilfiil katılması Belçika Başbakanı Louis Michel tarafından "fazla saldırgan" olarak nitelendirilmiştir.⁵¹ Almanya'da ise hükümet Afganistan sürecine dahil olma taraftarırken muhalefet ve kamuoyunu dikkate alarak İngiltere kadar ateşli bir tutum

⁵¹ William Horsley, "Analysis: Europe's Fragmented Voice", **BBC**, 17 Ekim 2001, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1605013.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

izlememiştir. Bu fikir ayrılıklarına rağmen, hem AB hem de NATO'nun on bir yeni üyesi ABD'nin planladığı misilleme saldırısına destek vereceklerini deklare etmişlerdir.⁵²

Bu dönemde AB üyeleri arasında yaşanan fikir ayrılıklarına başka bir örnek de **Avrupa Tutuklama Garantisi**'nin kabulü ve uygulanmasına yöneliktir. AB üyeleri, sınırlarında tespit ettikleri El-Kaide militanlarını derhal tutuklayacağını taahhüt etmiştir. Bu teklif yasalaşarak 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Mamafih, bu süreç birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Almanya, İngiltere ve Fransa bu konuyu tartıştıkları bir mini zirve gerçekleştirmişlerdir. Lakin, bu zirveye davet edilmeyen başta İspanya ve İtalya olmak üzere diğer ülkeler, bir kenara itildiklerini düşünerek söz konusu yasa tasarısına şüpheyle yaklaşmışlardır.⁵³

Bu şartlar altında Afganistan Savaşı'na destek veren AB ülkeleri arasında, İtalya, İskandinav ülkeleri ve İrlanda, sorunun şiddetle çözümünden yana olmadıklarını belirtmiş; Almanya ve Fransa ABD'ye karşı çıkmamış ve savaşı desteklemişlerdir. Christopher Hill, AB'nin bu "kerhen" desteğini El Kaide'nin çökertilmesi ve terörizmin sona ermesinin iki tarafın da çıkarına olması ile ABD'nin giriştiği operasyonu, AB olmaksızın da idare edebileceğinin bilinmesi ve dolayısıyla AB'nin ABD'nin gözünde prestij kaybına uğramak istememesine bağlamaktadır.⁵⁴

⁵² "EU Gears Up To Fight Terrorism", **BBC**, 21 Eylül 2001, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1554718.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

⁵³ "Washington Presses EU in Terror War," **BBC**, 22 Ekim 2001, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1614139.stm>>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

⁵⁴ Hill, **op. cit.**, s.148.

Mamafih, Afganistan Savaşı'nın, AB üyelerinin tek vücut hareket edebilme kabiliyetlerinin gelişmesine katkıda bulunduğu da söylenebilir. Mülteci politikaları, diplomasi ve yargı-polis işbirliği gibi AB sütunlarını oluşturan konuları ilgilendiren hususlarda koordinasyon yolunda önemli adımlar atılmıştır. Özellikle, 2004 yılında Madrid'de ve 2005 yılında Londra'da meydana gelen terörist eylemler sonrasında Avrupa ülkeleri teröre karşı güvenliğin iç sınırların kaldırılmasıyla sağlanabileceğini kavramışlardır. Böylece, Avrupa Tutuklama Garantisi'nin ardından, **Avrupa Kanıt Garantisi**'nin de yasalaşması gündeme gelmiştir.⁵⁵ Ayrıca, savaş sonrasında Afganistan'ın yeniden yapılandırılması görevi AB tarafından üstlenilmiştir. Bölgede konuşlandırılan Barış Gücü'nün (ISAF) ise, savaş sonrası rehabilitasyon sürecindeki başarısına istinaden AB'nin "sivil güç" karakterinin sağlamlığını ortaya koyduğu söylenebilir.

Fikir ayrılıklarının sürdüğü bir platformda, ABD'nin Irak'a savaş ilan etmesiyle birlikte bu konu bir kez daha gündeme gelmiştir ve bu sefer durum daha da karışık bir hale bürünmüştür. Burada ABD, kitle imha silahlarının varlığını öne sürerek ve *önleyici savaş (pre-emptive strike)* argümanına dayanarak NATO nezdinde Irak'a saldırmıştır. Söz konusu durum AB içerisinde üyelerin savaş yanlısı ve savaş karşıtı olarak ikiye bölünmesine sebep olmuştur. Mutlak ABD taraftarı bir portre çizen İngiltere ve İspanya'nın aksine potansiyel bir tehlikenin savaş sebebi olarak öne sürülemeyeceğini savunan Almanya, Irak Savaşı'na girmek istememiş; Fransa ise olayların gidişatına göre bir tavır takınmayı tercih etmiştir. Fransa, bir

⁵⁵ Böylece, AB sınırları içinde suç işleyen başka bir ülkenin vatandaşının suçlanması durumunda diğer ülkeler tarafından keyfî kanıt istenmesi uygulamalarının önüne geçilerek yargıda bütünlük sağlanması hedeflenmektedir. Bkz. "Q&A: European Arrest Warrant", **BBC**, 6 Haziran 2006, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5051532.stm>>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

tarafından Almanya ile NATO'ya bağlı olmayan özel bir Acil Müdahale Gücü kurmanın hesaplarını yaparken⁵⁶; öte yandan İngiltere ile askerî operasyonlarda işbirliğinin güçlendirilmesi üzerine anlaşmıştır.⁵⁷

Hill, AB'nin Irak Savaşı'na ilişkin sessiz kalmasının sebeplerini AB'nin hem bu işi üstelenecek kapasiteye sahip olmaması hem de ABD'yi durduramayacağını bilmesine bağlamaktadır.⁵⁸ Nitekim, AB, Irak'ın savaş sonrasında yeniden yapılandırılması rolünde anahtarın BM'de olduğunu bildirmiştir.⁵⁹ Böylesine başarılı olduğu bir konuda AB'nin topu BM'ye atması, nüfuzlu üyelerin aynı zamanda Güvenlik Konseyi üyesi olmalarıyla ilişkilendirilebilir. Şöyle ki, İngiltere, Irak üzerindeki yaptırımların ileride kaldırılmasını savunurken, Fransa da BM silah müfettişlerinin Irak'ın silahsızlanmasının sağlandığını teyit etmelerini savunmuştur. Böylece, devletler istediklerini BM üyesi sıfatlarıyla kabul ettirebilecekler ve aynı zamanda AB kurumunun yıpranmasının önüne de geçebileceklerdir. AB içinde bir grup da savaş sonrası yapılandırma sürecinde ABD'nin sebep olduğu hasarın giderilmesinde AB fonlarının kullanımına karşı çıkmıştır.⁶⁰

⁵⁶ Chris Morris, "Challenges For EU's Defence 'Rebels'", **BBC**, 29 Nisan 2003, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2984509.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

⁵⁷ "UK And France Boost Defence Ties", **BBC**, 5 Şubat 2003, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2726111.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

⁵⁸ Hill, **op. cit.**, s.152.

⁵⁹ **AB Devlet ve Hükümet Başkanları Irak Üzerine Bildirgesi**, 17 Nisan 2003, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2955759.stm>>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

⁶⁰ "Iraq: EU Wants Key Role For UN", **BBC**, 17 Nisan 2003, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2955377.stm>>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

iii. AGSP'nin Askerî Boyutu

AGSP'nin olmazsa olmazının askerî yeterlilik olduğu söylenebilir. Yukarıda değinilen üyeler arası fikir ayrılıkları neticesinde askerî adımların zayıf kaldığı da ileri sürülebilir. Nitekim, AB 1990'lı yılların ikinci yarısında bu sorunun sıkıntısını yaşamıştır. Çözümün ise, ancak, bu konuya eğilecek usta, kurumsal, siyasi ve hukuki mekanizmaların geliştirilmesi halinde yaratılacak işbirliğinde yattığı anlaşılmıştır.⁶¹

1990'ların ortalarında BAB'ı AB ile arasında bir bağ kurma girişimi AB ile NATO ilişkilerinin gözden geçirilmesini gündeme getirmiştir.⁶² 1994 yılının Ocak ayında, NATO devlet ve hükümet başkanları, NATO'nun Avrupa ayağının güçlendirilmesi için Avrupalı müttefiklerin harekete geçme istekliliğinden duydukları memnuniyeti dile getirmişler, NATO ile BAB arasında gelişmekte olan işbirliğini desteklediklerini ifade etmişlerdir. Böylece, NATO'nun BAB hareketleri için imkan ve kabiliyetlerini kullandırmaya hazır olduğu, bu konuda hazırlanacak düzenlemeler ışığında ve AB'nin ODGP kapsamında BAB ile icra edeceği hareketlarda NATO imkan ve kabiliyetlerinden faydalanabileceği ilan edilmiştir. Burada üç temel hedef belirlenmiştir: NATO misyonlarının daha etkin ve esnek

⁶¹ Howorth'a göre, ABD ordusu ile Avrupa ordusu arasında farklar vardır. Avrupa ordusu demirperde önünde olduğu için savunma hattına yönelik, statik bir özellik gösterirken, ABD ordusu hareketli ve ulaştırma ve saldırı konusunda gelişmiştir. Avrupa, 1998 yılına kadar ABD sistemine angaje olmakta sıkıntı çekmiştir ve St. Malo'nun ardından buna uyumda artış göstermiştir. Bkz. Jolyon Howorth, "From Security To Defence: The Evolution of the CFSP", **International Relations of The European Union** içinde, der. Christopher Hill ve Michael Smith, Oxford University Press, 2005, s.184.

⁶² Aslında, 1997 yılında Fransa ve Almanya'nın başını çektiği devletler, AB ile BAB'ı birleştirme girişiminde bulunmuşlardır ama NATO'nun etkinliğinin azalacağı düşüncesinde olan İngiltere'nin muhalefetiyle karşılaşmışlardır. Bu durum da onları BAB'ı güçlendirmeye sevk etmiştir. Bununla beraber NATO içerisinde de AGSK'yı yaratarak bir arada olma çabalarını desteklemişlerdir.

biçimde icra edilmesi, BAB ile işbirliğinin geliştirilmesi ve **Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin (AGSK)** yansıtılması.⁶³

1996 yılında Berlin'de dışişleri ve savunma bakanları düzeyinde düzenlenen NATO Zirvesi'nde AGSK'nın NATO bünyesinde oluşturulmasına karar verilmiştir. Bunun bir parçası olarak *“NATO'dan ayrılabilir; fakat ayrı olmayan”* nitelikteki askerî yeteneklerin NATO veya BAB tarafından kullanılmasına yönelik tasarlanan kavram **Birleşik Müsterek Görev Güçleri (Combined Joint Task Forces)** adını taşımaktadır. Böylece, BAB tarafından yönetilecek olası askerî operasyonlarda NATO'nun imkan ve kabiliyetlerinden faydalanılması mümkün olacaktı. Söz konusu kavramın ODGP ve AGSK arasında bir köprü vazifesi görmesi amaçlanmıştır.

1998 yılında gerçekleştirilen St. Malo görüşmesinin ardından 1999 yılının Haziran ayında gerçekleştirilen Köln Zirvesi ve aynı yılın Aralık ayında tertiplenen Helsinki Zirvesi'ne katılan AB liderleri, ihtiyaç halinde ABD ve NATO'dan yardım almaksızın AB'nin kendi askerî hareketlerini bağımsız olarak yapabilecek ortak bir savunma stratejisi üzerinde anlaşarak AGSK'nın esaslarını belirlemişlerdir.⁶⁴ 2000 yılındaki Feira ve Nice Zirveleri'nde ise söz konusu politika olgunlaşıp ilan edilmiştir. Nice Zirvesi'nde BAB'ın operasyonel faaliyetlerinin AB içine alınması karara bağlanmıştır. Böylece, NATO içinde geliştirilen ve esas itibarıyla BAB'ın

⁶³ Haşim Türker, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2007, s.57.

⁶⁴ Dönemin Almanya Savunma Bakanı Rudolf Scharping, Avrupa'nın Balkanlar'a 1990'lı yıllarda müdahale etmemesine yönelik eleştirileri cevaplarırken, Köln Zirvesi'nde alınan kararların ve izlenecek politikanın temel hedefini de açıklamıştır: “BAB'ın kabiliyeti hakkında şimdiye kadar ne biliniyordu? NATO gibi Bosna'ya müdahale edebilecek kabiliyette değildi. Biz Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları'nda AB'nin askeri kapasitesini arttırmaya karar verdik. Bu nedenle ne kadar katkıda bulunacağımızı analiz etmeliyiz. Nakil vasıtaları mı yoksa birkaç tabur asker mi?” Bkz. Rainer Fortner ve Alexander Szander, “Alle hatten Skrupel”, **Der Spiegel**, Sayı. 13 (1 Nisan 1999), s. 218.

varlığına dayanan AGSK da yara almıştır. Diğer bir deyişle, AB, NATO'dan bağımsız olarak kararlarını alabilecek ve hareket edebilecektir.

Nice Zirvesi'yle birlikte AGSP alanında faaliyet göstermek üzere AB içinde üç yeni organ oluşturulmuştur: **Politik ve Stratejik Komite**, **Askerî Komite** ve **AB Genel Kurmayı**. Politik ve Stratejik Komite'nin görevi kriz anında stratejik ve siyasî müdahale gerektiren hususları koordine etmektir. AB Askerî Komitesi ve AB Askerî Kurmayı'nın ise Politik ve Stratejik Komiteye askerî konularda danışmanlık yapması amacı güdülmüştür. Sivil koordinasyonu ise Kriz Yönetimi Sivil Bakış Açısı Komitesi sağlamaktadır. Bu komite, AB'nin polis operasyonlarını planlar ve koordine eder. Kurulan komitelerle, AGSP'nin günlük olarak güncellenmesi hedeflenmiştir.⁶⁵

AGSP, Petersberg Görevleri ile sınırlı tutulmuştur. Buna göre, 2003 yılına kadar insanî görevler, arama-kurtarma faaliyetleri, barışın korunması, kriz yönetimi ve güç kullanımına yönelik, 50 bin ila 60 bin kişiden müteşekkil **Acil Müdahale Gücü** oluşturulması ve bu gücün havadan ve denizden takviye edilmesi öngörülmüştür. Ayrıca, komuta, kumanda, istihbarat ve stratejik ulaştırma konularında da ortak çalışmalar yapılması planlanmıştır. Böylece, **Helsinki Temel Kataloğu** hazırlanarak plana uygun hareket edilmesi sağlanmış; 2000 yılının Kasım ayında **Kapasite Taahhüt Konferansı** ile mevcut durum değerlendirilmiştir.

⁶⁵ Charles Grant, "European Defense: Post KOSOVO?," **Centre European Reform Working Paper**, <<http://www.cer.org.uk>>, Haziran 1999, s. 5, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

Gelişmelere paralel olarak, sivil güçlerin de oluşturulması üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. 2000 yılının Haziran ayında Feira Zirvesi'nde 2003 yılına kadar beş bin kişiden müteşekkil polis gücünün yaratılarak BM Barış Gücü'ne dahil edilmesi öngörülmüştür. 2001 yılının Haziran ayındaki Göteborg Zirvesi'nde ise hukuk ve kamu yönetimi uzmanları ile kurtarma ekiplerinin konuşlandırılması istenmiştir.

Burada dikkati çeken başka bir belge de kamuoyunda “Solana Belgesi” olarak bilinen **AGSP Strateji Belgesi**'dir. AGSP oluşturulurken planlanan stratejiler, amaçlar, araçlar ve yetenekler tanımlanmış olsa da 2003 yılına kadar uygulamada yaşanan eksiklikler tespit edilmiştir. Söz konusu belge aynı zamanda AB'nin bozuk imajını düzeltmek ve AB'ye Irak Krizi'ni aşmaya yardım edecek stratejileri içermektedir. Ayrıca, üyeler arası düşünce bütünlüğünün sağlanmasına yönelik tavsiyelerde de bulunmaktadır. Temel tehlikeler terörizm, kitle imha silahları, devletlerin bölünmesi, bölgesel ihtilaflar ve organize suç olarak belirlenirken, çok taraflılık ile komşuluk ve kültür politikaları temel hedefler olarak tayin edilmiştir.⁶⁶

Savunma yönü ağır basan Taslak Anayasal Antlaşma hükümlerinde Avrupa Savunma Dairesi'nin kurulması öngörülerek, NATO ile paralel olarak silahsızlandırma operasyonları, insanî ve kurtarma görevleri, askerî istişare ve yardım misyonları, ihtilafların önlenmesi ve barış gücü görevlerinin koordinasyonunun sağlanması hedeflenmiştir.⁶⁷

⁶⁶ **AB Konseyi Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi**, Brüksel, 12 Aralık 2003, <<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

⁶⁷ **Taslak Anayasal Antlaşma**, III. Bölüm 311. Madde.

Balkanlar’da NATO ve AB’nin askerî olarak beraber çalışmaları, AGSP’nin işlerliği için çok gerekli addedilmiştir. Bu sebepten ötürü, AB’nin askerî etkinliklerinde NATO’nun varlığını göz ardı etmemesi ve NATO’daki müttefiklerinin tecrübelerinden faydalanması her zaman gereklidir. Bunun yolu da, temel bir ihtilaf olmadığı sürece NATO’nun AB üyesi müttefiklerinin NATO nezdinde daha aktif rol almalarından geçmektedir.⁶⁸

Burada, NATO Eski Genel Sekreteri Javier Solana’nın, ODGP Yüksek Temsilcisi olarak atanması dikkate değerdir. Bu atama, AB’nin hem NATO’dan kopmadığının bir göstergesi hem de AB üyesi olmayan Avrupalı NATO müttefiklerinin geniş ve kapsamlı bir AB güvenlik rolü karşısında İttifak içerisinde ayrımcı hareketler içine düşmesinin engellenmesi olarak yorumlanmıştır.⁶⁹ Üstelik, Solana’nın tecrübesi AB’nin dış politika algısı olarak görülmüştür.⁷⁰ Bu bakımdan söz konusu mevkiye NATO eski Genel Sekreteri’nin atanması akılcı bir davranış olarak yorumlanmıştır.

Mesele NATO cephesinden irdelenecek olursa, AB’nin NATO’nun bir bütün olarak angaje olmadığı durumlarda, askerî faaliyetlerde bulunmak üzere özerk karar yetkisine sahip olmasının AB’nin NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmak istemesi

⁶⁸ Bu konuda, NATO ve AB’nin ileri gelenleriyle aynı fikirde olmayanlar da mevcuttur. İngiliz ana muhalefet partisi Muhafazakar Parti lideri J.Maples’in bu konudaki düşüncesiye “Avrupa’nın savunmasını sadece AB’nin eline teslim etmenin NATO’nun geleceğini risk altına alacağı ve ABD’nin Avrupa’nın savunmasındaki rolünü büyük ölçüde zayıflatacağı” yönündedir. Bkz. Mark Davies, “Why Europe Needs Its American Friends”, **BBC**, 25 Temmuz 2002, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/2146858.stm>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

⁶⁹ **After Milosevic: A Practical Agenda for Lasting Balkans Peace**, Brussels, International Crisis Group Press, Sayı. 108, 2001, s. 252.

⁷⁰ Grant, **op. cit.**, s. 6.

halinde sorun yaratacağı ileri sürülmüştür.⁷¹ Bu sorun, 16 Aralık 2002 tarihli anlaşma ile AB'ye yapacağı askerî müdahalelerde NATO'nun planları ve lojistik imkanlarına erişebilme olanağı sağlanmak suretiyle aşılmıştır.⁷² Ayrıca, 20 Nisan 2005 tarihinde Litvanya'da toplanan NATO Zirvesi'nde AB'nin askeri eylemlerine iletişimin artırılarak çalışmaların hızlandırılması yoluyla destek kararı çıkmıştır.⁷³

Ancak, madalyonun öteki yüzünde ABD tarafını endişeye sevk edecek bir mesele mevcuttur. Yine Taslak Anayasal Antlaşma hükümlerine dönülecek olursa, kararların oy birliği ile alınacak olmasının ABD'yi rahatsız etmeyeceği söylenebilir. Mamafih, "birlik çerçevesinde yapısal koordinasyon" ifadesinin NATO'yu kapsam dışı bıraktığı şüphesi vardır.⁷⁴

Bu noktadan hareketle, 2003 yılında Almanya, Fransa, Belçika ve Lüksemburg, bu hükmün hayata geçirilmesi adına Belçika'nın **Tervuren** kasabasında bir askerî karargah kurulmasına yönelik bir teklifte bulunmuşlardır. Washington öneriyi olumsuz karşılamıştır ve Avrupa savunmasının NATO kapsamında olması gerektiğini ifade etmiştir.⁷⁵ Hadise, Fransa ve Almanya'nın her koşulda NATO'nun savunma açısından çıkarak bağımsız bir Avrupa modeli geliştirmek istemelerine örnek gösterilebilir.

Tüm bu gelişmeler ışığında, AGSP kapsamında AB'nin yönettiği operasyonlar aşağıdaki gibidir:

Tamamlanmış Operasyonlar: Makedonya'da AB Polis İstişare Takımı (EUPAT), AB Askerî Operasyonu (Concordia) ve AB Polis Misyonu (Proxima); Gürcistan'da AB Hukuk Devleti Misyonu (Eujust Themis); Aceh Danışma Misyonu

⁷¹ Çınar Özen, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Temel Özellikleri", **ATAUM Bülten**, Kış 2000-2001, s.3.

⁷² Erhan Türbedar, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Balkanlar ve Avrupa Birliği", **Stratejik Analiz**, C. III, Sayı. 34 (Şubat 2003), s. 69.

⁷³ "Press Release: Enhancing NATO-Ukraine Cooperation Short-term Actions", **NATO**, 21 Nisan 2005, <<http://www.nato.int/docu/pr/2005/p050421e.htm>>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

⁷⁴ **Taslak Anayasal Antlaşma**, I. Bölüm 41. Madde ve III. Bölüm 312. Madde.

⁷⁵ Paul Reynolds, "Defence: Atlantic or European?", **BBC**, 21 Ekim 2003, <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3210418.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

(AMM); Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde AB Barış Gücü (EUFOR) ve Artemis Askerî Operasyonu.

Halihazırdaki Operasyonlar: Bosna-Hersek'te AB Barış Gücü (EUFOR-Althea) ve AB Polis Gücü (EUPM); Kosova'da AB Planlama Takımı; Filistin'de AB Polis Gücü (EUPOL COPPS), Refah Sınır Kapısı AB Yardım Misyonu (EU BAM Rafah), Irak Bütünleşik Hukuk Devleti Misyonu (Eujust Lex); Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Kinshasa Polis Misyonu (EUPOL Kinshasa), Güvenlik Sektörü Reform Misyonu (EUSEC DR Congo), Darfur'da AMIS II İçin AB Desteği.⁷⁶

c. AB Genişleme Süreci: AGSP Boyutu⁷⁷

AB, ticaret ve genişleme sürecine binaen dolaylı olarak güvenliğine de katkıda bulunmaktadır. Genişleme, yeni topraklar, yeni sınırlar yeni komşular demektir. Ruhe, AB üyelerinin 2050 yılında dünya nüfusu içindeki payının, Türkiye ve Rusya'nın da AB içine dahil edildiği göz önüne alınırsa, yüzde 11,5'ten yüzde 7,2'ye ineceğini yazmaktadır. Böylece, komşu bölgeleri güçlendirmek ve buralara istikrar ihraç etmek için fedakarlıktan kaçınılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.⁷⁸ Bu itibarla, Avrupa'nın komşuluk ve refah politikalarının arzulan güvenliğe ulaşmak için bir araç olduğu düşünülebilir.

⁷⁶ Detaylı bilgi için bkz.

<http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=268&lang=EN&mode=g>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

⁷⁷ Bu konuda bir noktaya dikkat çekmekte fayda vardır: AGSP'nin genişleme boyutu hususunda yapılan akademik çalışmalar genellikle Mayıs 2004'te AB üyeliğiyle sonuçlanan beşinci genişleme dalgasına mensup ülkelerin üzerine yapılmıştır. Bu konuya ilişkin gelişmeler daha önce anlatılmıştı. Bkz. Bölüm II.B.2.b.i., s.74

⁷⁸ Ruhe, **op. cit.**, s.60.

Bu noktadan hareketle komşuluk politikası kapsamında, Avrupa'nın ortak geleceği için Rusya ve Ukrayna'nın da Avrupa ile birlikte hareket ettirilmesi gerektiği öne sürülmüştür. İstikrar ve refah devleti olarak bu iki stratejik ülkeyi AB bünyesine katmanın öneminden bahsedilmekte, halihazırdaki işbirliği ve ortaklık anlaşmaları, ticaret yatırımı, uzmanlığı arttıracak siyasî diyalogların teşvik edilmesinden söz edilmektedir.⁷⁹

i. Romanya ve Bulgaristan

10 Aralık 1999 tarihinde Bulgaristan ve 15 Şubat 2000 tarihinde Romanya ile başlatılan katılım müzakereleri iki ülkenin 1 Ocak 2007 tarihi itibarıyla AB üyesi olmalarıyla sonuçlanmıştır. İki ülkenin de sınır komşularıyla birtakım sorunlarının olduğu ve bu durumun AB'nin güvenliğini tehdit edebileceği düşünülebilir.

Romanya, NATO ve AB üyeliklerinin birbirlerini tamamlayacağını, bu bakımdan çıkarlarının iki oluşuma da dahil olmaktan geçtiğini düşünmektedir. Bunun yanı sıra, Romanya, AGSP'yi bölgesel bir güç olan AB'yi uluslararası platforma taşıyacak bir etken olarak görmektedir. BAB'ın AB'ye dahil edilmesini desteklemiş, AB öncülüğünde gerçekleşecek operasyonlarda asker bulundurma yönünde istekli davranmıştır. Bu desteğin altında yatan etmen ise Balkan coğrafyasının üzerinden bütünleşme atmosferinin kalkması durumunda yeniden

⁷⁹ Patten, **op. cit.**, s.81.

ihtilaflara açık bir bölge haline gelmesi ve terörist eylemlere karışan kişilerin o bölgedeki varlıklarının potansiyel tehlike arz etmesidir.⁸⁰

Bulgaristan'da ise AGSP'ye karşı yaklaşım Romanya'ya benzese de bu devletin biraz daha NATO'ya meyilli olduğu söylenebilir. dönemin Bulgaristan Dışişleri Bakanı Solomon Passy, AB'nin NATO'ya bağımlı bir dış politika geliştirmesi gerektiğini savunmuştur.⁸¹ Bu meyanda, Bulgaristan Irak Savaşı'na asker göndermiş, ABD'ye destek vermiştir. Bunun haricinde AB'nin kriz yönetimi ve ihtilafların önlenmesi etkinliklerine katkıda bulunacağını taahhüt etmiştir.⁸²

ii. Türkiye

AB'nin genişleme sürecinde Türkiye, dünyanın sorunlu bölgelerine ve AB'nin doğu sınırlarına komşu olması açısından diğer genişleme konusu ülkelerden farklılık göstermektedir. AB – Türkiye ilişkilerini inceleyen yerli-yabancı akademisyenler ve politikacılar arasında Türkiye'nin üyeliğinin AB'ye fayda veya zarar getireceğine yönelik farklı görüşler mevcuttur. Burada, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinden ziyade meselenin AGSP boyutu irdelenecek olursa, Rynning, Türkiye'nin Berlin Artı Anlaşması'nı veto etmesini AB üyesi olmayan NATO üyelerinin AB ile ilişkilerini göstermesi açısından önemli olduğunu düşünmektedir.⁸³

⁸⁰ Daniel Calin, "Romania", **Bigger EU, Wider CFSP, Stronger ESDP** içinde, der. Antonio Missiroli, Institute for Security Studies Occasional Papers, Sayı. 34 (Nisan 2002), s.51.

⁸¹ Solomon Passy, **Avrupa Akademisi'ndeki Konuşması**, "The Acquis Is Not Enough", Berlin, 21-24 Kasım 2001, < <http://www.eab-berlin.de/berichte/fedtrust1101/berichtpassy221101en.PDF>>, (Erişim tarihi: 14 Mayıs 2007).

⁸² Radoslava Stefanova, "Bulgaria", **Bigger EU, Wider CFSP, Stronger ESDP** içinde, der. Antonio Missiroli Institute for Security Studies Occasional Papers, Sayı. 34 (Nisan 2002), s.57.

⁸³ Stan Rynning, "Why Not NATO? Military Planning in the European Union", **The Journal Of Strategic Studies**, C.XXVI, Sayı. 1 (Mart 2003), s.64.

Türkiye'nin bu anlaşmaya sıcak bakmamasının nedeni ise Türkiye'nin AGSP'nin askerî operasyonellik kazanmasıyla beraber NATO'daki haklarını ve itibarını kaybedeceği endişesidir. Karar verme sürecinde rol oynamaksızın ve Türkiye'nin çıkarları göz önüne alınmaksızın NATO'nun görev almayacağı, AB üyelerinin liderliğindeki ordularda göreve çağırılma ihtimali Türkiye'nin söz konusunu tutumunu belirleyen bir etmendir.⁸⁴

Öte yandan, Türkiye'nin AB üyeliğinin bölgenin istikrarına katkıda bulunacağına inanan Rühe ise, Türkiye'nin Avrupalılaştırılmasının özellikle Orta Doğu'daki Arap ülkeleri için bir model oluşturacağını ve Türkiye'nin bölgeye bir “*güvenlik ihracatçısı*” rolüyle lanse edilebileceğini savunmaktadır. Buna ek olarak, Türkiye'nin doğu bölgesinin kalkınmasının, İran, Suriye ve Irak üzerinde olumlu etki yapacağını belirtmektedir.⁸⁵

iii. Batı Balkanlar

AB tarafından yayınlanan 24 Kasım 2000 tarihli resmî tebliğ, Balkanlar ile Avrupa Birliği'nin arasında bir yaklaşma olduğunu ve AB'ye yaklaşmak isteyen her devlete bu fırsatın tanındığını söylemektedir. Böylelikle belirli standartlar yakalanarak bu ülkelerin AB üyesi olmaları beklenmektedir. Avrupa bütünleşmesi düşüncesiyle mesaj verilmek istenen Batı Balkan ülkeleri Hırvatistan, Bosna,

⁸⁴ Meltem Müftüler-Bac, “Turkey and the European Security Architecture”, **Die Europäische sicherheits- und Verteidigungspolitik: Positionen, Perzeptionen, Probleme, Perspektiven** içinde, der. Hans-Georg Ehrhart, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, s.212.

⁸⁵ Rühe, **op. cit.**, s.63.

Sırbistan, Kosova, Makedonya ve Arnavutluk'tur.⁸⁶

Balkanlar'daki etnik karışıklık alevi sönmeye yüz tutmuş olsa bile hala patlamaya hazır bir bombayı andırmaktadır. Dolayısıyla bölgedeki barış ortamının AB'nin de istikrarını beraberinde getireceği söylenebilir. Bölge devletleri için AB üyeliği, Lionel Barber'ın tabiriyle, Balkanlar üzerinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ardından "yeni bir çatı" işlevi ve bölgeyi istikrara kavuşturacak çözüm olarak sunulmaktadır.⁸⁷

Batı Balkanlar için öngörülen çözüm önerileri ekonomik temeller üzerine kurulu İstikrar ve Katılım Süreci'dir. Diğer bir politika aracı da, AGSP'yi de yakından ilgilendiren ve söz konusu bölgenin devletlerini konu alan zirve toplantılarıdır. Bu toplantılardan ilki 24 Kasım 2000 tarihinde Hırvatistan'ın başkenti Zagreb'de toplanan ve bölge ülkelerinin liderlerinin bir araya geldiği zirvedir. Zirvenin temel amacı, Balkan devletlerinin de AB'ne katılım yönünde hemfikir olduklarını göstermektir. AB cephesinden bakıldığında ise, Balkan devletlerine zirvenin düzenlenmesi için yapılan çağrıyla çalışmalarının arkasında olduğu izlenimi verilmektedir. Dönemin Almanya Dış İlişkileri'nden Sorumlu Devlet Bakanı Christoph Zöpel de bu doğrultuda düşünmektedir: "Pek çok Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmalarıyla bütün bölge AB'nin nüfuz alanına girecektir."⁸⁸

⁸⁶ **Zagreb Zirvesi Nihai Tebliği**, 24 Kasım 2000, <http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/sum_11_00/statement.htm>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

⁸⁷ Lionel Barber, "The New Transatlantic Agenda," **Europe In The New Century: Visions of an Emerging Superpower** içinde, der. Robert Guttman Lynne Rienner Publications, 2001, s.97.

⁸⁸ Sözkonusu makam, Alman Dışişleri Bakanı'nından farklı görev ve yetkilere sahiptir. Bkz. Andreas Middel, "Außenminister wollen Staaten des Balkan an die EU heranzuführen", **Die Welt**, 11 Temmuz 2000, <http://www.welt.de/print-welt/article522527/Aussenminister_wollen_Staaten_des_Balkan_an_die_EU_heranzufuehren.html>.

Zirve toplantılarının ikincisiyse 2003 yılının Haziran ayında AB'nin Selanik Zirvesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu zirve ile Batı Balkan ülkelerinin “Kopenhag Kriterleri’ni yerine getirmeden üye olamayacağı” ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra zirvede mültecilerin evlerine geri dönüşünün sağlanması, savaş suçlularının Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne teslimi, bölgesel işbirliğinin güçlendirilmesi gibi yeni kriterler öne sürülmüştür.⁸⁹

AB, Selanik Zirvesi’nde, Balkan devletlerinin karşılaması gereken standartları belirlemiştir. Bölgesel bütünleşme konusunda ise Zirve’nin, AB’nin kalıcı istikrarın sağlanması için önce “Batı Balkan ülkelerinin kendi aralarında kaynaşmasının esas olduğu” düşüncesi paralelinde bir uygulaması olduğu söylenebilir. Burada, Avrupa bütünleşmesinin Balkan devletleri’nin üyeliği olmaksızın gerçekleşmeyeceğinin altı çizilmiştir; bu sürecin geri dönüşünün olmadığı da hatırlatılmıştır.⁹⁰

(Erişim tarihi: 1 Mayıs 2007).

⁸⁹ Selanik’in coğrafi konumu bu beş Batı Balkan ülkesine yakın olduğundan bir yol haritasının hazırlanması açısından müsait olarak yorumlanmaktadır. Diğer bir deyişle, Avrupa Konseyi Zirvesi’nin Selanik’te yapılmasının sebebi, AB’nin sembolik olarak bölgeye kucak açtıklarının göstergesi olarak nitelendirilebilir. Bkz. Erhan Türbedar, “Selanik Zirvesi’nin Ardından Balkanlar Gölgeden Çıkıyor”, **Stratejik Analiz**, C. III, Sayı.40 (Ağustos 2003) s.66.

⁹⁰ Oana Lungescu, “Kosovo Talks Crown EU Summit”, **BBC**, 22 Haziran 2003.
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3011468.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

III. AGSP ve ALMANYA: ALMAN DIŞ POLİTİKASI İÇİN BİR ARAÇ MI?

A. ALMANYA ve AVRUPA POLİTİKASI

1. Birleşme Sürecinde Avrupa'nın Yeri

Birinci bölümün C başlığı altında Soğuk Savaş sonrası Almanya'nın geçiş döneminde yaşanan sıkıntılar ve yeni dünya düzeninde Almanya'nın kendisine tayin ettiği konuma ilişkin fikirler gözler önüne serilmeye çalışılmıştı. Bu bölümde ise, bahsedilen kısma konu olan zaman dilimi bu sefer farklı bir açıdan ele alınarak Almanya'nın AGSP ekseninde AB ile ilişkilerine odaklanılacaktır. Ulaşılmak istenen ise Almanya'nın kendi ayakları üzerinde durmak için AB'den destek alıp almadığıdır. Burada önemli olan husus, ilk bölümde de belirtildiği gibi, Almanya'nın sivil bir güç olarak mı kalacağını yoksa askerî araçların da dış politikaya dahil edilip edilmeyeceğini irdelemektir.

Almanlar için Avrupa politikasının ne kadar önemli olduğu anlaşılmalıdır. Çoğunlukla Almanlar Avrupa'daki ekonomik bütünleşmeden memnundurlar ama bunun siyasî bütünleşmeyle taçlandırılması gerektiği kanaatindedirler. Onlar için siyasî bütünleşme Birliğin siyasî sistem meselesi değil; demokratik kontrolün gelişimi ve vatandaşların sürece katılımı anlamını taşımaktadır. Bütünleşme, Ekonomik ve Parasal Birliğin ötesinde hem içişlerinde hem de AGSP alanında da ülkelerin bir bütünlük arz etmesidir.¹

¹ Reinhardt Rummel, "Germany's role in the CFSP: 'Normalität' or 'Sonderweg'?", **The Actors in Europe's Foreign Policy** içinde, der. Christopher Hill, Routledge, 1996, s.50.

Almanya her dönem süper güç potansiyeline sahip olmuştur. Bunu iki defa gerçekleştirmeye çalışmış ve her defasında uluslararası güçler tarafından cezalandırılmıştır. Şu durumda, uluslararası sisteme ve süreçlere diğer devletlerden daha bağımlı bir konumda olduğu düşünülebilir.

ABD'nin süper güç olduğu bir sistemde Avrupa bir alt sistemi oluşturmaktadır. Bu alt sisteme öncülük eden ülkeler ise Almanya ve Fransa'dır. Bu iki ülke, Avrupa'yı uluslararası sistemde çevreden merkeze çekmektedirler. AB üyeleri ve genişleme Almanya ve Fransa'nın ekseninde olur. Almanya'nın ise tek başına süper güç olma ihtimali oldukça zayıftır. Heurlin bunun sebebini Almanya'nın nükleer bir güç olmamasına bağlamaktadır.²

Soğuk Savaş döneminde ve devamında 1990'lı yıllarda Almanya'nın birleşme sloganı "*Alman Avrupa*" değil, "*Avrupalı Almanya*" olmuştur. Avrupa, Almanya'yı birleşme, istikrar, güvenlik ve makroekonomik performans timsali olarak görmüş ve Batı Bloku'nda savaştan ötürü açılan gedikleri kapatabileceğini düşünmüştür.³

Almanya'nın ulusal çıkarı Avrupa'nın istikrarını sağlamaktan geçmektedir. Ancak, 90'lı yılların başında temel mesele Avrupa'yı Almanya'nın bir tehdit olmadığına ikna etmektir. Esasen, Almanya, tarihi ve jeopolitiği açısından Avrupa'ya muhtaçtır. Almanya üzerinde aşırı milliyetçilik damgası olduğu düşünülmektedir.

² Bertel Heurlin, "The International Position and the National Interest of Germany in the Nineties", **Germany in Europe in the Nineties** içinde, der. Bertel Heurlin, Macmillan Press, 1996, s.53.

³ Jeffrey J. Anderson, "Germany and Europe: Centrality in the EU", **The Member States of the European Union** içinde, der. Simon Bulmer ve Christian Lequesne, Oxford University Press, 2005, s.82.

Almanya'nın en küçük olumsuz hareketi hemen dikkatlerin üzerlerine çevrilmesine neden olmaktadır. Sözelimi, bir İngiliz veya bir Fransız'ın milliyetçi söylemde bulunması normal karşılanırken, aynı söylemde bir Alman'ın bakış açısına şüpheyle yaklaşılması şaşırtıcı olmaz. Bu itibarla Almanya'nın tıpkı diğer egemen devletler gibi normal bir devlet olup olmayacağı bu dönemde merak konusu olmuştur.⁴

Alman politikacılar her zaman milliyetçi, emperyalist, hegemon gözükmek için çaba sarf etmişlerdir. Bu durumun Almanya'yı giderek "Avrupalılaştırdığı"ni düşünen bir kesim mevcuttur. Hatta son elli senedir Almanya'nın Avrupalı davrandığı söylenmektedir. Kamuoyu da giderek kendini millî değerlerden uzaklaştırmaktadır. Hatta Avrupa yanlısı oldukları ortaya atılmaktadır.⁵

Her şeye rağmen ulusal bir uyanışın olduğu da göz ardı edilmemelidir. Bu meyanda, Almanya'nın Avrupa'nın ortasındaki yerini aldığı inancı su yüzüne çıkmış, *Alman kartalının yeniden havalanacağı* beklentisi dile getirilmiştir. Yine de genel görüş, Alman birleşmesinin Avrupa bütünleşmesine model oluşturacağı yönündedir: "*Tek anavatan – birleşik Avrupa ele ele*" sloganıyla hareket edilmiştir; Maastricht Antlaşması da bunun bir sembolü olarak kabul edilmiştir.⁶ Bütünleşmenin Avrupa'nın kaderi olacağı lanse edilmiş, tarihî miras ve iki büyük savaş sonrası çıkarılan dersler Almanya'yı bütünleşmenin öncüsü olma yolunda teşvik etmiştir.

⁴ Heurlin, **op. cit.**, s.47. Nitekim 2000 yılında Avusturya'da yapılan genel seçimlerde iktidara aşırı sağcı ve milliyetçi Jörg Haider'in lideri olduğu *Özgürlük Partisi*'nin iktidara gelmesi üzerine diğer on dört AB üyesi ülke ortak bir açıklama yaparak Haider'in istifa etmemesi durumunda Avusturya ile ilişkilerini donduracaklarını deklare etmişlerdir. Bu endişenin altında yatan etmenin Nazizm'in yeniden hortlayabileceği endişesi olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır.

⁵ Ekkehart Krippendorff, "Germany as a World Power and as a European Power", **Germany in Europe in the Nineties** içinde, der. Bertel Heurlin, Macmillan Press, 1996, s.71.

⁶ Lisbeth Aggestam, "Germany", **The Foreign Policies of European Union Member States** içinde, der. Ian Manners ve Richard G. Whitman, Manchester University Press, 2000, s.67.

Bu şartlar altında, Almanya'nın ulusal çıkarları da tartışmaya açılmıştır. Tüm mesele, Almanya'nın Avrupa'nın çıkarlarından farklı hedefler peşinde koşup koşmayacağını belirlenmesinden ibarettir. Bir kesim Almanya'nın federal yapısının, özellikle AB içerisinde sübsidiarite ilkesi için ön ayak olabileceğini savunmuştur. Bu sistem dış politikaya uyarlandığında, Alman idare sistemindeki eyaletlere (*Länder*) tekabül eden üye ülkeler kendi kararlarını alabilir ama dış politika AB'nin ilgili birimine ait olacaktır.⁷

İki Almanya'nın birleşmesi aynı zamanda AB içinde de kurumsal sorunlara yol açmıştır. Sözgelimi, Konsey'deki oy ağırlığı, Parlamento'da sahip olunan koltuk sayısı gibi hususlar on iki üyeli bir Birlik için önemli addedilebilecek sorunlar olmuştur.

1994 yılında hazırlanan **Lamers Raporu**, bütünleşme sürecindeki eksiklikleri Almanya'nın resmî bakış açısıyla gözler önüne sermesi bakımından dikkate değerdir. Buna göre, 70'li ve 80'li yıllarda yapılması gereken kurumsal reformların eksikliği, üye ülkelerin çıkarlarının giderek farklılaşması, AB'nin dış politika önceliklerinin farklılık göstermesi, işsizliğin artması, hükümetlerin aşırı siyasî, ekonomik ve sosyal yükümlülüklerle maruz kalması ile MDAÜ'yü kapsayan genişleme dalgasına paralel olarak bu ülkelerin demokratikleşme süreci AB'nin bütünleşmesinin önündeki temel engellerdir.

⁷ **Ibid.**

Bunlar karşısındaki çözüm önerileri ise bir bakıma Almanya'nın bu konular karşısında ne yapması gerektiğini anlatmaktadır:

- Sübsidiarite ve yetki devri yoluyla kurumsal reform yapılması;
- AB'nin çekirdek yapısının güçlendirilmesi;
- Fransa ile ilişkilerin geliştirilmesi;
- AGSP'nin etkinliğinin artırılması;
- MDAÜ'nün her koşul altında Birliğe dahil edilmesi.⁸

Nice Antlaşması ile AB içerisinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Nitelikli çoğunluk oy sisteminin getirilmesi ve Doğu genişlemesi ile özellikle Almanya'nın Birlik içindeki ağırlığını arttırdığı düşünülmektedir. Bununla beraber, Almanya, Konsey'in ve Komisyon'un karar alma süreçlerinde Almanya'yı perde arkasında itibarlı bir konuma getirecek teklifler vermiştir. Almanya, Parlamento'nun yetkilerini arttıran ve Komisyon'u hükümetin oluşturulması prosedürünü andıran biçimde seçilmişlerden atayacak bir sistem ileri sürerek AB için federalizmi savunmuştur. Diğer bir deyişle, Berlin, AB'yi tesiri altına almaya çalışmaktan çekinmemiştir yargısına varmak mümkündür. Bununla beraber, karşı tarafta ise Almanya'nın bu girişimleriyle yerel, bölgesel ve ulusal arasındaki sınırların belirlenmesi arzusunda olduğu ileri sürülmektedir. Bunun bütünleşmenin bir parçası olduğu, Almanya'nın söz konusu sürece ket vurmadığından bahsedilmektedir.⁹

⁸ Alman Anayasa Mahkemesi, Ekim 1993 tarihli kararında, Maastricht Antlaşması'nın Birliğin demokratik kuruluşlarının bütünleşme ekseninde genişletilmesi amacının gayet açık olduğuna hükmetmiştir. Diğer bir deyişle, Alman yorumu, bütünleşmenin temel gücünün Avrupa Parlamentosu'ndan geçtiği üzerinedir ve Alman hükümeti AB'ye yetki devrini, Parlamento'ya karar alma sürecinde daha ağırlıklı bir rol verildiği takdirde yapacaktır. Bkz. Rummel, **op. cit.**, s.51.

⁹ Anderson, **op. cit.**, s.82.

Değişen ve gelişen koşullar sonucunda Anayasa için konvansiyon oluşturulmasına giden yolu da Almanya'nın açtığı ve bu oluşumda önemli bir yer edindiği de söylenebilir. Konvansiyon'un toplandığı dönem, AB içerisinde, AGSP hususundaki en keskin fikir ayrılıklarının yaşandığı Irak Savaşı'na denk gelmiştir. Bu bakımdan, Konvansiyon'un çeşitli maddeleri hala üye devletler arasında birtakım fikir ayrılıklarının olduğuna işaret eder. Ayrıca, hükümler kimi üyelerin hala ulusal çıkarlarını korumak istediklerini de düşündürmektedir. Yani, yakın işbirliğinin getirdiği güven duygusu, henüz itimatsızlığın yerini alamamıştır.¹⁰

Yaşanan en büyük sıkıntı AGSP'ye yönelik kararların Avrupa Konseyi ve Bakanlar Konseyi'nde oybirliği ile alınmasına yöneliktir. Bu oy sistemine Almanya karşı çıkmıştır. Almanya'ya göre, etkin bir Avrupa dış politikası ancak oybirliği esasının sona erdirilmesi durumunda yürütülebilir. İngiltere ve Fransa bu fikre ısrarla karşı çıkmıştır. Buna rağmen, Konvansiyon, Almanya ve Fransa'nın getirdiği güçlendirilmiş işbirliği fikrini kabul etmiştir. Buna göre, arzu eden AB üyeleri kendi aralarında ortak güvenlik taahhütlerinden oluşan mini-bloklar oluşturabileceklerdir.¹¹

Anayasa ile ilgili meselelerin askıya alınmasıyla beraber, yeni Alman hükümetinin başı Şansölye Merkel'in döneminde temel düşünce İngiltere ile Fransa'da hükümet değişimi olmaksızın bütünleşme için adım atmanın anlamsız olacağı yönündedir. Almanya 2007'nin ilk yarısında AB Dönem Başkanlığı'nı devralmıştır; bu dönemde tüm çabasını ekonomik düzenlemelere, Lizbon Stratejisi'nin öngördüğü AB'yi dünyanın en yenilikçi ve en rekabetçi ekonomisi

¹⁰ Emil J. Kirchner, "Germany and the Future of European Integration", **Germany At Fifty-Five: Berlin Ist Nicht Bonn?** içinde, der. James Sperling, Manchester University Press, 2004, s.464.

¹¹ **Ibid.**, s.465-466.

kılmak üzerine sarf etmektedir. Hacke, Merkel hükümetinin AGSP ile de ilgilenmesi gerektiğini savunmaktadır çünkü Kongo'ya AB nezdinde asker gönderilmesi söz konusudur.¹²

Bir sorun da iki vitesli-çok vitesli Avrupa yaklaşımı üzerinedir. Özellikle Ekonomik ve Parasal Birlik konusunda ortaya atılan bu model, Maastricht Antlaşması ile yasal kimliğe kavuşmuştur. Sorun, söz konusu modelin AGSP'ye uyarlanması halinde ne şekilde tezahür edeceğidir. Almanya AGSP'nin etkin kılınması taraftarıyken öte yandan bunun üyeleri daha topluluklaştıracaklarını (terminolojide Avrupalılaşıma olarak geçmektedir), daha fazla ortak eylem, kurumsal bütünlük, parlamenter katılım ve merkezî rekabet yaratacağı fikrindedirler.¹³

Kamuoyunun ise Avrupa bütünleşmesine yaklaşımı şu şekildedir: Yapılan bir araştırma, Almanya'da katılımcıların yalnızca yüzde 33'ünün AB hakkında doğru bilgiye sahip olduğunu; yine aynı araştırmada katılımcıların yüzde 61'inin AB üyeliğinin iyi bir şey olduğunu düşündüğünü göstermiştir.¹⁴ Başka bir araştırmada ise halkın yüzde 68'inin AGSP'yi desteklediği ortaya çıkmaktadır.¹⁵

Almanya'nın AGSP'nin Avrupalılaşması sürecine olan katkısı ise aşağıdaki gibidir:

¹² Christian Hacke, "Mehr Bismarck, weniger Habermas: Ein neuer Realismus in der deutschen Aussenpolitik?", **Internationale Politik**, C. LXI, Sayı.6 (Haziran 2006), s.70-71.

¹³ Rummel, **op. cit.**, s.52.

¹⁴ İbrahim S. Canbolat, **Almanya ve Dış Politikası: Ulusal Çıkar, Ulusal Birlik, Kamuoyu Tercihi Açısından İnceleme**, Bursa, ALFA Yayınları, 2003, s.164.

¹⁵ **Ibid.**, s.167.

- Fransa'yı işbirliğine ikna ederek göreceli zayıf olduğu bir alanda nüfuz sahibi olmuş;
- Kapasite Taahhüt Konferansı'nı tertipleyerek, Balkanlar'daki karışık ortamla yakından ilgilenerek ve barış güçlerine en fazla askeri göndererek model devlet (*Musterknabe*) rolüne bürünmek istemiş;
- Çok taraflı bir çerçeve içinde ikili ilişkiler geliştirmek suretiyle işbirliğini arttırmış;
- Dönemin Dışışleri Bakanı Joschka Fischer'in 2000 yılında Humboldt Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada olduğu gibi gelecekteki Avrupa vizyonunu çizmeye çalışmış;
- Pek çok alanda AB için örgütlenmenin başı olarak kurumsal inşacı bir yaklaşım izlemiştir.¹⁶

Bu süreçte en büyük sıkıntı Almanya'da federal kurumlar arası ihtilafların yaşanmasıdır. Başbakanlık daha ulusal, daha normal bir dış politika yanlısıyken, ordu NATO müttefiki olmayı savunmakta, Dışışleri Bakanlığı ise Savunma ile Maliye Bakanlıkları ve Başbakanlık arasında koordinasyon kurmak istemektedir. Bu karmaşık ilişkiler ve koordinasyonsuzluk süreci yavaşlatmaktadır.¹⁷

¹⁶ Alistair Miskimmon ve William E. Paterson, "Foreign and Security Policy: On the Cusp between Transformation and Accommodation", **Europe and the Politics of Constraint** içinde, der. Kenneth Dyson ve Klaus H. Goetz, Oxford University Press, 2003, s.336.

¹⁷ **Ibid.**, s.339.

2. Ulusal Politikaların AB'ye Uyumlaştırılma Süreci

İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman dış politikası kimlikten soyutlanmış vaziyetteydi. Batı Alman kimliği tamamen Nazizm'in reddi üzerine inşa edilmiş, askerî ve saldırgan duygular köretilmiştir. Dönemin ikinci belirgin özelliği ise Batı tarzı demokrasi modelidir. Temel Yasa, Alman Markı ve serbest piyasa ekonomisi üzerine kurulu anayasal milliyetçilik üçüncü ayağı oluştururken kimliğin dördüncü ayağında düşman devletlerle uzlaşma ve güvenliğin NATO'ya bırakılması vardır. Pekiyi, 1990'lı yıllarda AGSP kavramı Alman dış politikasını ne kadar Avrupalılaştırmıştır? Almanya'nın Soğuk Savaş'taki yarı egemen statüsü, çok taraflı bir politika izlemesine neden olmuş; haricî hedeflerini Avrupa'nın ortak değerleri olarak lanse etmesine sebebiyet vermiştir. Yani, ulusal çıkarlar bu durumda söz konusu değildir; Almanya'nın bu kültüründen vazgeçmediği görülmektedir. Aggestam ise bu durumu zihniyetin artık kurumsallaşmış ve yerleşmiş olmasına bağlamıştır.¹⁸

Hatırlanacağı üzere, ikinci bölümde ulusal politikaların AB mevzuatına uyumlaştırılması konusu Avrupalılaşıma terimiyle açıklanmaya çalışılmıştı. Burada ise, söz konusu kavramın Alman dış politikası ile nasıl ilişkilendirilebileceğine bakılacaktır. Üye devletler için AGSP'deki Avrupalılaşıma hareketleri iki şekilde gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki AB'nin dış politikadaki temel aktör olduğunu kabul edip tüm yetkileri AB'ye devretmek, ikincisi ise Avrupa sorunları için kurumlar üstü

¹⁸ Aggestam, *op. cit.*, s.66.

oluşumlara katılmak gibi çözümler üretmek suretiyle olur.¹⁹ Avrupalılaşıma kavramının Almanya dış politikasıyla ilişkilendirilebilmesi mümkündür:

Her şeyden önce, Almanya söylemini Avrupa bütünleşmesi üzerine inşa etmiştir; bu da ulusal politikaların uyumlaştırılmasıyla mümkündür. Almanya kendini bu sürecin modeli olarak görmüştür. Miskimmon, Avrupalılaşımanın hükümetler arası yaklaşımın karşısında olduğunu yazmaktadır. Bütünleşme üzerindeki federalist Alman etkisi de AGSP’de görülebilir. Almanya ile Fransa AGSP kararlarını almadan kendileri bir tutum belirleyip bunu diğer üyelere empoze etmekte, merkez olarak nitelendirilebilecek bir işbirliğinin aldığı kararlar diğer üyelere uygulanmaktadır.²⁰ Son olarak, **füzyon tezine** göre, bir ülkenin politikaları ve amacını ortaya koyması AB’deki kurumsal kapasitesi ve siyasî sınırlarına bağlıdır. Bu durum Almanya’nın güvenlik ve savunma politikası için geçerli addedilmektedir.²¹

Alman kurumlarının ulusal bazda Avrupalılaşmasının birtakım örneklerinden söz edilebilir. İlk olarak, Başbakanlık ve federal bakanlıklar bünyelerinde Avrupa işleriyle ilgilenen birimler kurulmuştur. Ardından, Parlamento’da AB ile ilgili konular AB Komitesi’ne devredilmiştir. İlaveten, tarım ve rekabet politikalarında eyaletlere salâhiyet tanınmıştır. Bu da yerel bakanlıkların federal muhataplarını yönlendirebilmeleri imkanını doğurmuştur. Diğer bir husus da sivil toplumun sesinin

¹⁹ Miskimmon ve Paterson, **op. cit.**, s.329.

²⁰ Buna *işbirlikçi hegemonya* denilmektedir.

²¹ **Ibid.**, s.327.

daha fazla duyulmaya başlanmasıdır. Son olarak, siyasî partilerin gündemini ve tartışmalarının eksenini Avrupa ile ilgili meseleler teşkil etmeye başlamıştır.²²

Birleşmeden sonra AB'yi ilgilendiren güncel meseleler bir bakıma Almanya'nın iç meselesi halini almıştır. Malî sorunlar ve buna bağlı olarak İstikrar ve Büyüme Pakti gibi sorunlar Almanya'da da doğrudan ilgi uyandıran konular olmuştur. Başta Fransa ve İngiltere olmak üzere üyeler yetkilerini Brüksel ile paylaşmakta tereddüt ederken Almanya bunu halkın desteğini de arkasına alarak yapmıştır. Esasen, 1980'lerden 90'lara kadar AB politikalarıyla Almanya'nın kamu politikaları kusursuz bir uyum içinde olmuştur; ancak birleşmeden sonra bunda da bozulmalar meydana gelmiştir. Toparlanma süreci ise halen sürmektedir. İstikrar ve Büyüme Pakti kriterlerine uyulmaması, faiz ve döviz kuru oranlarının sürekli olarak aşağı çekilmek istenmesi ve çevre politikaları sorun yaşanan alanlar olarak dikkati çekmektedir. Ayrıca, rekabet politikası, devlet yardımları ve yapısal fonlar konusunda da uyumsuzluk mevcutken, Ortak Tarım Politikası'nda ise Almanya ve Fransa arasında tahsis edilecek fonlar konusunda ihtilaf yaşanmaktadır. Bunun aksine, tam uyum ise Ortak Ticaret Politikası'nın liberalleşme sürecinde hızla yol alınması ve Tek Pazar uygulamasıyla ticarete yönelik engellerin kaldırılması hususunda gerçekleşmiştir.²³

Birleşme sonrası dönemde Almanya başka yollara sapmamış, AB bütünleşmesine sadık kalarak AGSP sürecinde normal bir devlet olarak dikkati çekmiştir. Çoğu kimse, Almanya'nın AGSP içinde ve uluslararası alanda daha fazla

²² Anderson, **op. cit.**, s.86-87.

²³ **Ibid.**, s.89.

sorumluluk alacağını düşünmüştür. Ancak, eyaletlere yapılan malî yardım ve transferlere istinaden iç bütünleşmesine odaklanan Almanya'nın bunu beklenen düzeyde gerçekleştiremediği gözlemlenmiştir.²⁴ Yine de mevzuatın giderek kabarılaştığı, meselelerin çeşitlendiği bir ortamda, eski gücünde olmasa da kurumsal düzenin dinamosunun Almanya olduğu söylenebilir.

Madalyonun öteki yüzünde ise, Avrupalılaşıma sürecine yöneltlen eleştiriler yer almaktadır. Almanya'nın normal bir devlet olup olmayacağı hususuyla ilgili bu eleştirilerin temel çıkış noktası Almanya'nın sınırlandırıldığı şüphesidir. Bir taraftan güvenlik meselelerini tamamen NATO'ya bırakmış, öte yandan AB üyesi olarak çok taraflılık örneği sergileyen bu devlet, Soğuk Savaş döneminde rahatlıkla ekonomik kalkınmaya odaklanabilmiştir. Ayrıca, Almanya, bu dönemde en çok silahlandırılan ülke olmuştur. 1990'lı yılların başında Almanya'nın birleşmesi sürecinde milliyetçi duygular artarken, Avrupa bütünleşmesinin ise Almanya'nın bağımlılığını arttırdığı, bunun da yükselen milliyetçiliği bastırdığı düşünülmektedir. Buna istinaden, milliyetçi öğelerin ve ulusal çıkarların karar alma sürecinde etkin olduğu normal devlet tanımı Almanya için kullanılmamaktadır.²⁵

Krippendorff, Alman dönüşümünün iki boyutuna dikkat çekmektedir. Dönüşümün bir kanadı sosyal demokratlar ve kanaat önderlerinden müteşekkil elit tabakayken diğer kanatta ise liberal kamuoyu vardır. İlk gruba göre, artık Almanya'nın sanayisi gelişmiş diğer devletlerle uluslararası platformda rekabet etme zamanı gelmiştir. Bunun tatbikinin de güç kullanımından geçtiğini düşünmektedirler

²⁴ Rummel, **op. cit.**, s.46.

²⁵ Heurlin, **op. cit.**, s.54.

ve yurtdışına asker gönderilmesine ilişkin 1994 yılındaki Anayasa Mahkemesi kararına atıfta bulunarak bunu kamuoyuna karşı kazanılmış bir zafer olarak lanse etmektedirler.²⁶

Alman elitlerinin tüm amacı dünyada diğer devletler gibi bir statü kazanmak, sanayileşmiş ülkeler kulübüne girmektir. İddia edildiğinin aksine, Nazizm yahut Wilhelm Almanyası gibi dünyaya hükmeden, yayılmacı bir güç olmak değildir. Almanya, ekonomisi açık bir ülkedir ve dünya ekonomisinde bozulmalar baş gösterirse bundan Almanya da etkilenecektir. Bu yüzden Almanya'nın dünya gelişmelerini yönlendirme arzusunda olduğu düşünülebilir. Bu da ister istemez bir normalleşme sürecini beraberinde getirecektir. Dünyanın da dönüşüm içinde olduğu 1990'lı yılların ilk yarısında kendi içinde de bir dönüşüm yaşayan Almanya söz konusu süreçte yine de ağırlığı olan bir aktör konumunda olmuştur.²⁷

Liberal kamuoyu ise, Auschwitz'in unutulmaması gerektiğini savunmuş; normalleşme sürecinin sadece olumsuz çağrılar bıraktığının ve tarihten ders alınmadığının bir göstergesi olduğunu öne sürmüşlerdir. Müdahaleci ve askerî güce dayalı politika karşıtı olmuşlardır. Liberal kesim, Almanya'nın askerî güç arayışının mevcut politikaları destekleme amacına şüpheyle yaklaşmakta, Almanya'nın yayılmacı ve saldırgan bir tutum izlemesinden endişe etmektedir.²⁸

Yukarıdaki görüşlerin aksine, Aggestam ise normalleşme kavramını şu şekilde açıklamaktadır: Alman dış politikasında normalleşme süreci realizme dönüş

²⁶ Krippendorff, **op. cit.**, s.77-78.

²⁷ **Ibid.**, s.84.

²⁸ **Ibid.**, s.78.

olarak nitelendirilmemelidir.²⁹ Bu noktadan hareketle, bu kavram bir tabuyu yıkarak Almanya’da milliyetçilik konusunu masaya yatırmıştır. Meselenin iç boyutu ilk bölümde de değinildiği gibi *Berlin- Bonn ayrımı*dır.³⁰ Dış boyutunda ise dört etmenin varlığından söz edilmektedir. Bunlar, Alman çıkarlarının tayininde tek taraflı davranma, uluslararası platformda daha büyük sorumluluklar üstlenme, komşu devletlerle iyi ilişkiler kurma ve geçmişteki hataların tekrarlanmaması üzerine kurulmuştur.

Birleşme esnasında da ulusal çıkarlar ve ulusal kimliğin gölgesine girmeksizin çok taraflılık ışığında yol almaya çalışılmıştır.³¹ Almanya’nın buradaki düşüncesi, uluslararası örgütlerin değişen konjonktüre ne şekilde uyum sağlayabileceği üzerineydi. Sözelimi, AB’nin Doğu genişlemesine önem vererek MDAÜ’yü katılıma teşvik etmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, Soğuk Savaş öncesi uluslararası örgütler Almanya’yı kontrol altında tutarken savaş sonrası dönemde artık Almanya’nın bu örgütleri yönlendirmeye başladığı söylenebilir.

Bu dönemde iç politikada da partiler arası fikir ayrılıkları görülmektedir. Genel olarak, Hristiyan Demokratlar barışın hüküm sürdüğü bir politika yanlısırken Sosyal Demokratlar çevrenin korunması, sürdürülebilir kalkınmaya ağırlık verilmesi gibi hususlara dikkat çekmişlerdir.³²

²⁹ Aggestam, **op. cit.**, s.71.

³⁰ Bkz. Bölüm I.C., s.36.

³¹ Kirchner, **op. cit.**, s.479.

³² Michael Kreile, “Will Germany Assume a Leadership Role in the European Union?”, **Germany in Europe in the Nineties** içinde, der. Bertel Heurlin, Macmillan Press, 1996,s.127.

AGSP hususunda Almanya içinde yaşanan fikir ayrılıkları ise şu şekilde özetlenebilir: Sosyal Demokratlar AB'nin dış politika, kalkınma ve yardım politikalarının güçlendirilmesi ile AGSP için NATO'dan bağımsız hareket edebilecek, ihtilaf önlenmesi ve kriz yönetimi politikalarına ağırlık verecek bir güvenlik yanlısı olmuştur. Hristiyan Demokratlar ise “güçlendirilmiş işbirliği” ve çekincelerin dış politika için önemli olduğuna inanmışlar, AGSP'nin ilk sütuna dahil edilmemesi gerektiğini savunmuşlar, Acil Müdahale Gücü'nün Avrupa ordusu içindeki kriz yönetimi gücü olmasını dile getirmişlerdir. Ayrıca, ulusal askerî birimlerin AB güvenlik yapısı içine dahil edilmesi ile askerî - sivil uzay politikası ile ortak silahlanma politikasının hayata geçirilmesini istemişlerdir.³³

Buna ilave olarak, “Topluluğun silahlanması”na muhalefet eden sosyal demokratlar ve yeşiller dahi bir bakıma Alman bloğunun kırılması taraftarıydılar. Bunun sebebi ise egemen bir Almanya'nın Soğuk Savaş sonrası zayıflayacağı düşünülen NATO'ya ilaveten yeni çok taraflı bağlar kurmak durumunda olmasıdır. Ancak, bu durum iki yanlış saptamayı da beraberinde getirebilirdi: Bunlardan ilki, toplu bir AGSP oluşturmak ve bütünleşmiş bir AB yaratmak için sadece Almanya değil; tüm üye ülkeler arasında aynı oranda ve adil bir yetki paylaşımı yapılmalıydı. Bunun başarılması, üyelerin AB içerisindeki ağırlıkları dikkate alındığında pek mümkün görünmüyordu. Bu durumun başarıldığı varsayıldığında ise ikinci sıkıntı başgöstermektedir. Bu da diğer üyeler gibi Almanya'nın savunma harcamalarını arttırma zorunluluğudur.³⁴

³³ Kirchner, **op. cit.**, s.464.

³⁴ Rummel, **op. cit.**, s.45.

Almanların bu tutumunu yeren, Almanya'nın askerî güç ve kuvvet olmadan benliğini yitireceğini öne süren neşriyatlar yayımlanmaktadır. Bu kesim, barışçıl düşünenlerin gerçeklerin farkına varamadığını, Alman duygularının köreltildiğini iddia etmektedir. Dönemin Alman siyasetçilerinin üstesinden gelmeye çalıştığı bir husus da bu olmuştur. Bu gelişmelerin ışığında, Almanya'da da AB karşıtı bir kesim doğmaktadır. Ortak Pazar'ın devamını savunmalarına rağmen Almanya'nın istikrarına yön verecek bir Avrupa sistemini düşünmekte ve bunun AB'nin mevcut düzeni ile olamayacağını düşünmektedirler.³⁵

Almanya için başka bir sosyal tahlil de hem birleşme sonrasını hem de Soğuk Savaşın havasını teneffüs eden **89 Kuşağı** üzerine yapılmıştır. Bu kesim geçmişî unutamamıştır, fakat geleceği de ihmal etmemektedir. Normal bir Almanya taraftarıdır ve Avrupa ile Doğu genişlemesini desteklemektedirler. Bu nesil arasında yapılan ankette yüzde 42'lik kesim Almanya'nın kendi kararlarını uluslararası örgütlerin görüşüne bakmaksızın almasını istemektedir, üçte biri ABD ile ilişkilerin sürdürülmesi taraftarıdır. Çoğunluk ise sınır ötesi operasyonlara Almanya'nın katılımını desteklemektedir. Gençlik, daha iddialı bir dış politika izlenmesi yönünde görüş bildirmektedir.³⁶

³⁵ Krippendorff, **op. cit.**, s.74.

³⁶ Kamuoyu anketlerine göre, Almanlar en fazla dış politika ve savunma sektöründe bütünleşme taraftarıdır. Esasen askerî konular haricinde kamuoyuna doğrudan AGSP sormak anlamsızdır çünkü konunun ayrıntıları hakkında fikir sahibi değildirler. Bkz. Stephen F. Szabo, "The 'German Problem' Reconsidered: The Impact of Unification on the European Order", **Germany At Fifty-Five: Berlin Ist Nicht Bonn?** içinde, der. James Sperling, Manchester University Press, 2004, s.422.

B. ALMANYA SİVİL BİR AKTÖR MÜ, YÜKSELEN ASKERİ BİR GÜÇ MÜ?

Almanya'nın sivil bir güç olup olmadığını incelemeyden önce sivil güç tanımına bakmakta fayda vardır. Sivil güç, dünyada cereyan eden olayların çözümünde askerî yöntemlerden ziyade diplomatik ve ekonomik araçları kullanarak uluslararası platformda saygın yer edinen devletlere verilen bir isimdir. Savaşın kısıtlama, yok etme ve bir çözüm aracı olarak kullanımının terk edilmesi, hukuk devleti kavramının yerleşmesine çalışması ve devletler arası demokratik ilişkilerin güçlendirilmesi sivil bir gücün görevleri olarak nitelendirilebilir.³⁷

1. Malî Yardım Devi Almanya

Almanya, satın alma gücü yüksek, 80 milyonu aşan nüfusuyla sadece büyük bir Pazar değil, aynı zamanda Birliğe malî yönden en büyük katkıyı yapan ülkedir. Almanlar, AB'nin yapısal alandaki çeşitli programları çerçevesinde işlerlik kazandırılan malî transferlerin büyük kısmını üstlenmektedir. Alman elit kesiminin Soğuk Savaş döneminde ve birleşmeden sonra mutlak surette Avrupa bütünleşmesine katkıda bulunacak bu fonları savunmasının altında yatan güdünün ise egemen eşit statüsünü uluslararası platformda yeniden elde etme çabası olduğu söylenebilir. Ticaret ile EPB politikalarının bu sürecin gelişmesine katkısı olduğu dile getirilebilir. Bu sürecin ilerleme safhasında Alman siyasî elitleri öncelikle AET'nin bürokrasisini ve kararlarını tesirleri altında bırakmaya çalışmışlar, ardından üye ülkelerin bu

³⁷ Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesiyle birlikte AB içinde artık Almanya'nın Avrupa birleşmesine sıcak bakmayacağı yönünde de birtakım korkular oluşmuştur; ancak Fransa'yı da bütünleşme için teşvik ederek ABD'yle Atlantik İttifakı'nı dengelemek için sıkı bağlar oluşturan ülke de Almanya olmuştur.

kararların nüfuzları altına girmesini arzuladıkları yazılmaktadır.³⁸ Şu halde, bugünkü ekonomik durumu göz önüne alındığında, Almanya'nın gelecekte de AB'nin ekonomik dinamosu görevini yerini getirip getiremeyeceği sorusu ortaya çıkmaktadır.

AB'nin ekonomisi için Almanya'nın katkıları şüphe götürmezdir. Ancak birleşmeden sonra Almanya'nın AB ekonomisi içinde nasıl konumlandığına da dikkat etmek gerekir. Doğu Almanya'nın da Birliğe dahil olmasıyla Almanya'nın Birlik içindeki yeri artmıştır, ancak GSYİH'nin aynı oranda artmadığı görülmektedir. 1993 yılında toplam AB nüfusunun yüzde 23.3'ü ve toplam GSYİH'nin yüzde 29.5'i Almanya'ya aitken, genişlemeyle birlikte bu rakam 1995 yılında toplam nüfusun yüzde 21.9'una ve GSYİH'nin yüzde 27.6'sına gerilemiştir. Burada 1975 yılındaki GSYİH oranının yüzde 31.5 olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Bu durum Almanya'nın malî yardım devi imajının sarsılmasına ve AB içerisinde lider konuma yükselmesinin önünde bir engel olarak algılanabilir. Bunun dışında, 1995'ten 2003'e kadar İngiltere ve Fransa yüzde 22 ve yüzde 20 ile Avrupa ortalamasının üstünde bir büyüme hızı yakalamışken, bu oran Almanya için yüzde 12'de kalmıştır. Bugün, AB'nin büyük ülkeleri arasında yalnızca İtalya'nın Almanya'dan daha kötü bir durumda bulunduğu bildirilmektedir.³⁹ Maliyedeki bozulmalara ilişkin ise, kamu borçlanması ve bütçe açığında Maastricht Kriterleri'nin öngördüğü referans değerlerinin oldukça üzerinde seyreden rakamları ile Almanya, kurallarının

³⁸ Bu durum “devlet kimliğinin Avrupalılaşması” olarak nitelendirilmektedir. Bkz. Anderson, **op. cit.**, s.79.

³⁹ Prof. Dr. Werner Gumpel, “AB'nin Doğuya Genişlemesinin Arifesinde Almanya'nın Ekonomik Durumu”, **Türk ve Alman Ekonomilerinin Yapısal Sorunları ve Çözümler** içinde, der. Werner Gumpel ve Alpay Hekimler, Ankara, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, 2004, s.16.

koyulmasında kendi rolü olmasına rağmen İstikrar ve Büyüme Paktı'nın getirdiği yükümlülüklerle uymamaktadır.

Ancak, bu olumsuz göstergelere rağmen Birliğin dış ticaret yükünü kaldıran devletin de hala Almanya olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Örneğin, 2002 yılında 126 milyar Avro değerinde ticaret fazlası verilmiştir. Özellikle Çin ve MDAÜ ile yapılan ticarete artış olmuştur. İç pazarda düşüş gösteren talepler dış pazardan gelenlerle dengelenmektedir. Yani, dış ticaret gücünün Almanya ve AB ekonomisini ayakta tuttuğu yargısına varılabilir. Diğer taraftan 90'lı yılların ilk yarısında AB ülkelerinin referans olarak kabul ettiği faiz oranlarını belirleyen kurumun da Alman Merkez Bankası olması Almanya'nın bu konuda elindeki kozları bırakmadığı biçiminde yorumlanmaktadır.⁴⁰

Şunun da altı çizilmelidir ki, Tek Pazar'ın yaratılması Almanya'nın ekonomik sınırlarını zedelemiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber küreselleşme süreci hız kazanmış, asker sayısı azalmış, ticaret olanakları artmıştır. Bu da Alman dış politikasının da ekonomik yönden değişiklik göstermesine sebebiyet vermiştir.⁴¹

AB'nin sağladığı malî yardımlara ilişkin MDAÜ'ye yapılan katkıları vurgulamak gerekir. 1990'lı yıllar, Topluluğun Doğu Avrupa'ya ilişkin dış ekonomik ilişkiler programının görünürde başarılı olduğu bir dönemdir. Ticaretin liberalleştirilmesi, PHARE ve TACIS programları ile Avrupa Anlaşmaları 1989-90

⁴⁰ Kreile, **op. cit.**, s.135.

⁴¹ Burada ekonominin yanı sıra insan hakları, çevrenin korunması gibi hususların da dış politikayı etkilediği söylenebilir. Bkz. Jürgen Hartmann, "Organized Interests and Foreign Policy", **Germany's New Foreign Policy: Decision-Making in an Interdependant World** içinde, der. Wolf- Dieter Eberwein ve Karl Kaiser, München, Palgrave Publications, 2001, s.264.

yılındaki ayaklanmaların izlerini silecek niteliktedir. Dönemin Alman başkenti Bonn için Doğu Avrupa'daki dönüşüm süreci birleşmeden sonraki en önemli ulusal öncelik olmuştur. Bunların demokratik, sosyal ve ekolojik piyasa ekonomileri en az Rusya ve Ukrayna ile hareket edilmesi kadar önemlidir. Bu yüzden Almanya bölgeye yönelik tüm genişleme faaliyetlerini, raporlarını, taahhütlerini desteklemiştir. Almanya, AGSP ile MDAÜ arasındaki istişarî ilişkilerin artması için çaba harcamış; Kiev ve Moskova ile de dış politika alanında temaslarda bulunmuştur.⁴²

2000'li yılların başından itibaren ise ülke içinde yaşanan ekonomik sıkıntılar malî yardımları da etkilemiştir. Asıl sorun artık Almanya'nın malî yardım rolüne soyunamamasından ileri gelmektedir. Ülkesinde durgunluk ve işsizlik yaşanmaktadır. Ortak Tarım Politikası, bölgesel politikalar ve genişleme için fon tahsisinde sıkıntı çekmektedir. Almanya, 1991 ila 1999 yılları arasında, AB kasasına net olarak 282 milyar Alman Markı ödeme yapmıştır. Yeni malî yükümlülüklerin yerine getirilmesi durumunda, Almanya'nın brüt ödemelerinin ise 2006 yılından itibaren yüzde 10-13 oranında artması gerektiği hesaplanmıştır.⁴³

Toparlamak gerekirse, Alman ekonomisi 1945'ten beri en kötü koşullar altındadır ve bu yüzden de, Almanya'nın genişlemenin getireceği sorunlarla başa çıkabilmesi için gerekli olan fazladan malî desteğe katkısı sınırlı kalacaktır. Bir dönemin ekonomik devinin AB içerisindeki tahtının sallantıda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

⁴² “Anbindung” kavramı Ukrayna ve Moskova ile ilişkiler için kullanılan bir terminoloji olmuştur.

Bkz. Rummel, *op. cit.*, s.55.

⁴³ Gumpel, *op. cit.*, s.18.

2. AB'nin İnsan Hakları Politikası ve Almanya

Sivil güç olma iddiasından bahsederken insan hakları kavramına da atıfta bulunmak gerekmektedir. İnsan hakları tüm devletler tarafından bir dış politika aracı olarak kullanılırken, AB'nin de kendisine siyasî rol aradığı bir platformda insan hakları savunucusu olarak sahneye çıkması şaşırtıcı değildir. Birliğin, her ne kadar, uygulamada çifte standart ve iki yüzlülük gibi ağır eleştirilere uğrasa da ateşli bir insan hakları sözcüsü olduğu ve ilgili diğer örgütlerle devletlerin de bu bakımdan desteğini kazandığını söylemek mümkündür.

Maastricht Antlaşması'nın V maddesi, insan haklarının teşviki ve korunmasının, oluşturulmak istenen AGSP'nin en önemli kollarından biri olacağına hükmetmektedir. Öncelikle, Antlaşma'nın J maddesinde ODGP'nin temel amacının “demokrasi ve hukuk devletinin geliştirilmesi, temel hak ve hürriyetler ile insan haklarının korunması” olduğu belirtilmektedir. Bu hukukî zemin ışığında AB'nin insan hakları politikası, AGSP, dış ekonomik ilişkiler ve özellikle genişleme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Gerek AB'nin dış politikası, gerekse üye devletlerin münferit yaklaşımları insan haklarının korunması yönündedir. Hak ihlallerinde ise ortak tavır takınma, bildirgeler yayınlama, kınama gibi eylemlerin yanı sıra, Maastricht Antlaşması'nın verdiği yetkiye istinaden ekonomik yaptırımlar da AGSP kapsamında uygulanabilmektedir. AB'nin bu konuda başarılı olup olmadığı ise tartışmalıdır; ancak argümanlarının kuvveti ve ticarî gücünü ön plana çıkarmasıyla kendisine uluslararası örgütler ve devletler arasında taraftar topladığı ve

muhataplarına zarar verip vermediğini dikkate almaksızın insan haklarını bir tehdit unsuru olarak öne sürdüğü iddia edilmektedir.⁴⁴

Alman insan hakları politikası ise, doğrudan Almanya'nın kendi girişimi, AB politikası ve BM bünyesindeki etkinliklere katılım olarak üç yoldan yürütülmektedir. İbrahim Canbolat, Almanya'nın AB içinde kendi politikalarına meşruiyet yaratma eğilimi gösterdiğini ve bunun için kullandığı en iyi aracın insan hakları olduğunu yazmaktadır. Yazar, bunu, soykırımdan suçlu bulunmuş bir ülke olarak Almanya'nın bozulan imajını düzeltmek amacına bağlamaktadır. Bununla beraber, yukarıda bahsedilen AB politikalarının uygulanmasında Almanya'nın rolünün büyüklüğüne değinmekte, AB içerisinde insan hakları ihlalleri yüzünden en çok siyasî sığınma talep edilen ülkenin Almanya olduğunu yazmaktadır.⁴⁵

3. AB'nin Askerî Faaliyetlerinde Almanya'nın Rolü

Askerî bir güç yüksek politika izlemek için elzemdir. Yukarıdaki bilgiler ışığında, malî gücünde zayıflama yaşayan Almanya'nın askerî bir güç olarak yükselmeye çalışacağı ve gücünü dengeleyeceği düşünülebilir. Almanya'nın merkezî jeopolitik konumu Avrupa'nın güvenlik mimarîsinde bu devleti önemli bir yere koymaktadır. Almanya, Soğuk Savaş döneminde güvenliğini NATO'nun eline teslim etmiş olsa da AGİT'in kurulmasına öncülük etmiştir. Soğuk Savaş sonrasında ise Almanya'nın güvenlik perspektifinin ne olacağı merak konusu olmuştur. NATO'ya olan bağlılığını sürdürebilir, AB'nin bağımsız bir güvenlik karakteri yaratmasına

⁴⁴ Emre Saral, "Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri ve İnsan Hakları", **Hukuk Gündemi**, C.I, Sayı.3 (Aralık 2005), s.93.

⁴⁵ Canbolat, **op. cit.**, s. 210-211.

öncülük edebilir ya da Pan-Avrupacı yani AGİT yanlısı bir tutum sergileyebilirdi. Timmins'e göre Almanya bu modellerin hepsine uygun politikalar izlemiştir.⁴⁶

Joffe, iki savaşa sebep olan, yok olan ve yeniden doğan bir millet ister istemez sivil güç rolüne soyunacağını ileri sürerek, sivil güç olarak hareket etmesinin avantajları olduğunu düşünmektedir. Diğer devletlerin bütçelerinin askerî harcamalar için tahsis ettikleri kısmını, ekonomik kalkınma için kullanmış olması buna bir örnek teşkil etmektedir.⁴⁷

Bu dönemde Körfez Savaşı ve Somali'ye asker gönderilmesi hususunda Almanya'da tartışmalar cereyan etmiş; Körfez Savaşı'na asker gönderilmemiş, Somali'ye de sadece insanî amaçlar doğrultusunda bir birlik gönderilmiştir. Alman elitlerinin ve kamuoyunun konuya yaklaşımı da zamanla değişmiştir. Askerî operasyonlara katılıma ilişkin görüşler üç grup altında toplanabilir: Bu gruplardan birincisi, **yapısal etki** olarak bilinmektedir. Sınırlama kültürü veya sosyal yapıların sınırlayıcı etkisinden söz edilebilir. Şöyle ki, Nazi Dönemi'ndeki Alman militarizminin yıkıcı etkileri sonucunda Almanya'da anti-militer bir kültür doğmuştur. Bunu bir *kısıtlama kültürü* olarak nitelendirmek doğru olacaktır, çünkü söz konusu kültür Almanya'nın egemen bir devlet gibi karar vermesini engellemektedir. Bu durum zamanla önemli siyasî gelişmeler yaşandıkça değişiklik gösterecektir.

⁴⁶ Almanya'nın güvenliği ve AGSP üzerine çalışan Timmins'i meslektaşlarından ayıran özelliği analizine AGİT'i de dahil etmiş olmasıdır. Bkz. Graham Timmins, "Germany: A New Vision of Order?", **Uncertain Europe: Building a New European Security Order** içinde, der. Martin A. Smith ve Graham Timmins, Routledge Press, 2001, s.178.

⁴⁷ Josef Joffe, "No Threats, No Temptations: German Grand Strategy After The Cold War", **Germany in Europe in the Nineties** içinde, der. Bertel Heurlin, Macmillan Press, 1996, s.260.

İkinci grupta ise siyasî eylemin sosyalleştirici etkisinden; yani **eylemci etki**den söz edilebilir. Buna göre, 1990'lı yıllardan günümüze kadar Alman politikacıların tavrı değişmiştir. Aslında başından beri asker gönderilmesi taraftarı olan Alman politikacılar bu tasarruflarını gerçekleştirebilmek için uygun zamanı kollamışlar ve uluslararası tansiyon ile silahlanmanın arttığı bir dönemde düşüncelerini hayata geçirmişlerdir. Bu yöntem salam taktiği olarak bilinmektedir.

Son grupta da uluslararası sistemde dengelerin değişmesi, uluslararası hukuk normları, karar almaya yönelik güdüler gibi yapısal etkenler ile niyet, karar alma süreci ve yürütme gibi eylemsel etkenlerin etkileşim içinde olduğu savunulmaktadır. Bu etkileşim sonucunda Alman dış politikası zamanla değişim göstermiştir. Burada söylemin, kamuoyunun ve hükümetin olaylara bakış açısının etkisi vardır.⁴⁸ Normalleşmeye yönelik istek ve değişim olarak tanımlanabilecek bu düşünceye ise **etkileşimci etki** adı verilmektedir.

Philippi ise, Almanya'nın 1990'lı yıllarda uluslararası barış güçlerine asker göndermesi hususunda yaşanan gelişmeler ve Almanya'yı tavrını değiştirmeye sevk eden olayları ikiye ayırmıştır: Uluslararası toplum açısından bakıldığında, operasyonun meşruiyeti, askerî olmayan araçlara tanınan öncelik, orantılı güç ve bunun yerinde kullanımı, çok taraflılık, müdahalenin gerçekten gerekli olup olmadığı ve askerlerin hayatı gibi hususlar etkili olmuştur. Meselenin Almanya içinde tezahür

⁴⁸ Rainer Baumann ve Gunther Hellmann, "Germany and the Use of Military Force: 'Total War', the 'Culture of Restraint' and Quest for Normality", **New Europe, New Germany, Old Foreign Policy?: German Foreign Policy Since Unification** içinde, der. Douglas Webber, London, Frank Cass Publications, 2001, s.65.

eden kısmında ise, Parlamento'nun iradesi, Almanya'nın çıkarları, malî destek, Almanya'nın geçmişi, kamuoyunun görüşleri dikkate alınmıştır.⁴⁹

Anayasa Mahkemesi'nin sınır ötesi operasyonlara asker gönderilebilmesi için Parlamento'ya yetki verdiği kararının ardından 1994 yılında Savunma Politikasını Yönlendirici İlkeler isimli askerî belge yayımlanmıştır. Belgede Alman ordusunun amacının barışın tesisi değil Almanya'nın güvenliğinin sağlanması olduğu vurgulanmıştır. Güvenlik çıkarları; özgürlük, güvenlik, refah ve Avrupa demokrasileriyle bütünleşme olarak ifade edilmiştir. Almanya'nın bu çıkarlarını takip edebilmesi ve dünyada bir güç olarak yer edinebilmesi için en büyük silahı olarak ekonomi ve verimlilik olarak gösterilmektedir.⁵⁰ Diğer yandan, Avrupa'nın da Almanya'nın gücüne ihtiyacı olduğu açıktır; yine de bu gücün orantısız olmasının doğuracağı sonuçlar iki Dünya Savaşı'nda da görülmüştür.

30 Haziran 1995 tarihinde Parlamento, hükümete eski Yugoslavya topraklarına sınır ötesi operasyon yapılması yönünde yetki vermiştir. Bu, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri ilk defa Alman birliklerinin savaşa katılması açısından önemli bir olaydır. O güne kadar Temel Yasa'nın 24. maddesi öne sürülerek böylesi eylemlerden kaçınılmıştı. Halbuki, barış gücü ve kolektif savunma gibi kavramlara dayanılarak önceden de operasyonlara katılabilme olasılığı söz konusuydu. Almanya,

⁴⁹ Yugoslavya Savaşı'na ilişkin dönemin Savunma Bakanı Volker Rühe Alman askerinin bölgede çözümün yerine sorunun bir parçası olacağını dile getirmiştir. Bu söz **Kohl Doktrini** olarak bilinmektedir ve Philippi'ye göre iki eksiği vardır: İlk olarak, Soğuk Savaş sonrası müttefiklerinin güvenini kazanmak için askerî gücünü göstermesi gerekliliğini göz ardı etmiştir. İkinci olarak, bölgede görevlendirilecek Alman askerinin bölge halkı tarafından "işgalci" olarak değil "kurtarıcı" olarak algılanacağı hususu dikkate alınmamıştır. Bkz. Nina Philippi, "Civilian Power and War: the German Debate about out-of-area Operations 1990-99", **Germany as a Civilian Power: The Foreign Policy of the Berlin Republic** içinde, der. Sebastian Harnish ve Hans W. Maull, Manchester University Press, 2001, s.55.

⁵⁰ Heurlin, **op. cit.**, s.48.

BM'ye 1973 yılında üye olduğunda tüm yükümlülükleri yerine getireceğini taahhüt etmişti. Ancak, icraat hukukî değil, tarihî ve siyasî nedenlerden ötürü 1995 yılına kadar bekletilmişti.

Asıl irdelenmesi gereken husus ise, AGSP'ye Almanya'nın sağladığı askerî katkının derecesidir. Almanya'nın askerî gücü ve savunma harcamalarındaki payı İngiltere ve Fransa'nın gerisinde kalmaktadır. Bu yüzden de Avrupa'da savunma işi sektöre uğramaktadır. 2000'li yıllarda değişen dünya koşullarıyla birlikte Alman ordusunun da modernizasyonu gündeme gelmiştir. Bu alanda Schröder'in Şansölyeliği döneminde iki reform yapılmıştır.⁵¹ Bu reformlardan ilki uyarınca Helsinki temel hedefleri kapsamında 2003 yılı itibarıyla altmış gün içinde 50 ila 60 bin kişilik bir ordunun yirmi binini temin edecek biçimde seferber olacak ve savunma harcamalarına yönelik bütçe koordinasyonunu esas alacaktı. Bu reformun gerçekleştirilmesi sürecini Kosova Krizi hızlandırmıştır. Buna göre, 338 bin olan Alman asker sayısı 282 bine indirilmiş, yedek sayısı ise 112 bin olarak belirlenmiştir. Bunlardan 150 bini sevk edilebilir asker ve 80 bini de bunların yedeği olarak tayin edilmiştir. Burada vatan savunmasının temel doktrin olduğu da belirtilmelidir.⁵²

⁵¹ Schröder'in askerî reformları **“Modell Deutschland” (Almanya Modeli)**'nin bir parçası olarak lanse etmiştir. Ne var ki, bu hareket Almanya'nın tek taraflı politikalarına geri dönüş olarak nitelendirilmiş ve “Sonderweg” doktrininin hortladığı düşünülmüştür. Aslında bu dönemde Almanya'nın, müttefiklerine elindekini sınırsızca sunan bir devlet yerine kendi çıkarı söz konusu olduğunda gerekirse ret cevabı verebilen bir ülke imajı çizmeye çalıştığı söylenebilir. Bkz. Szabo, **op. cit.**, s.419.

⁵² Alman ordusunun faaliyetlerinin şu politikalarla uyumlu olması gerektiği belirtilmiştir: NATO Stratejik Kapsam ve Savunma Kapasiteleri Girişimi (Nisan 1999), BAB Bremen Deklarasyonu (Mayıs 1999), AB Köln Zirvesi AGSP Deklarasyonu (Haziran 1999) ve Helsinki Temel Hedefi (Aralık 1999); bkz. Tom Dyson, “German Military Reform 1998-2004: Leadership and the Triumph of Domestic Constraint over International Opportunity”, **European Security**, C. XIV, Sayı.3 (Eylül 2005), s.373.

İkinci reform paketi ise Rudolf Scharping'den sonraki Savunma Bakanı Peter Struck başkanlığındaki Komisyon tarafından hazırlanan reform paketidir. Öncelikle, 21 Mayıs 2003 tarihinde Savunmayı Yönlendirici İlkeler belgesi hazırlanmıştır. Belgede, Almanya'nın 11 Eylül'den sonra askerî doktrinini değiştirmesi gerektiği savunularak, Alman ordusunun vatan savunmasına yönelik değil, uluslararası kriz yönetimine yönelik uzmanlaşması tavsiye edilmiş, bu hedefe yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Reformun, NATO'nun ruhuna aykırı olmaması gerektiği düşünülmektedir, çünkü 1999 yılında deklare edilen NATO Stratejik Kapsam uyarınca, AGSP'nin NATO'nun yükümlülük altına girmek istemediği durumlarda devreye giren bir mekanizma olduğu inancı hakimdir.⁵³

Bu belgenin ışığında ikinci reform paketi 13 Ocak 2004 tarihinde kabul edilmiştir. Buna göre, Alman ordusundaki asker sayısı 77 bini yedek olmak üzere 285 binden 250 bine indirilecek; yüzün üzerinde askerî üs kapatılacak, buna karşılık orduya 50 bin yedek alınacaktır. Uzun vadeli ve kapsamlı operasyonlar için 35 bin cephe askeri, kısa ve orta vadeli rehabilitasyon için 70 bin, destek ve lojistik için 147 bin 500 asker ayrılacaktır. Ayrıca, savunma niteliğinden kriz yönetimi niteliğine geçildiği için orduya ayrılan bütçeden 26 milyar Avro, üslerin de kapatılmasından ötürü 1 milyar Avro tasarruf yapılmıştır. Özellikle, ikinci reform sürecinde NATO genişlemesi ve Irak Savaşı etkili olmuştur. “Şayet Alman ordusu o dönemde değişikliğe gitmeseydi AGSP'nin ilerlemeyeceği”ne inanılmaktadır. Bu inanç, “Irak Savaşı esnasında çıkan fikir ayrılıklarının Almanya'nın kriz yönetimi konusuna

⁵³ Dyson, belgeyle yeni bir doktrinin yaratıldığını savunmaktadır: “Avro-Atlantik Güvenlik Topluluğu”. Bu kavramı ise “AB bütünleşmesinin derinleşmesi ve NATO'nun yeniden yapılandırılması arasında bir bağ kurulması” olarak tanımlamaktadır. Bu meyanda, ya zorunlu askerlik gündeme gelecekti ya da profesyonel ordu kurulacaktı. Bkz. **Ibid.**

odaklanmasıyla aşılabildiği” görüşüne dayandırılmaktadır. Hatırlanacağı gibi Birliğin ilerlemesi için motor kuvvetler olan Almanya ve Fransa’nın kendilerini yenilemeleri gerektiği dile getirilmişti; askerî reform da bu yenilemenin bir parçası olarak düşünülebilir.⁵⁴

Klingebiel, Schröder döneminde yapılan bu köklü değişikliklere rağmen Almanya’nın güvenlik politikalarını yeniden ele alması gerektiğini düşünmektedir. Bu tartışmayı ise yeni güvenlik sorunlarının ne olduğunu tespit edilmesi ve bu sorunların hangi siyasî yaklaşımla ele alınması gerekliliği ekseninde incelemektedir.⁵⁵ Almanya’nın yeni dönemde savunma stratejilerini belirleyen **“Sivil Araçlarla Kriz Önleme, Anlaşmazlıkların Çözümü ve Barışın Tesisi” Eylem Planı (2004)** ile **Savunma Bakanlığı Beyaz Kitabı’nın (2006)** Merkel hükümetinin bu açıdan attığı adımlarda yol gösterici nitelikte olduğu söylenebilir. Adı geçen iki belgede de savunma alanındaki beklentiler sıralanmaktadır. Belgelerde belirtilen hususların sorunsuz yerine getirilmesi durumunda hükümetin de sorunsuz işleyeceği temenni edilmektedir. Özellikle Eylem Planı’nda yerine getirilmesi gereken toplam yüz altmış üç faaliyetten bahsedilmiş ve bu hususların temel taşlarının dış politika, güvenlik politikası ve kalkınma politikası olduğunun altı çizilmiştir. Oryantasyonun kilit noktaları ise kriz önleme yöntemlerine uyum sağlanması, gelişmekte olan ve sorunlu ülkelere yapılacak yardımlarla onların Alman dış politika çıkarlarına angaje edilmesi ve son olarak icraatların münferit hareketler olarak kalmaması amacıyla kurumlar arası birlik ve bütünlüğün tesisi olarak sıralanmaktadır.⁵⁶

⁵⁴ **Ibid.**, s.380.

⁵⁵ Stephan Klingebiel, “Globaler Aktionismus reicht nicht”, **Internationale Politik**, C.LXI, Sayı. 8 (Ağustos 2006), s.96.

⁵⁶ **Ibid.**, s.97.

C. BATI BALKANLAR: AGSP ve ALMAN ULUSAL ÇIKARININ ÖRTÜŞTÜĞÜ NOKTA

Almanya'nın Yugoslavya ve Çekoslovakya'nın dağılma süreciyle başlayan, özellikle eski Yugoslavya topraklarına yakın ilgisi, devletin, Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde almak istediği yeri göstermesi bakımından önemlidir.⁵⁷

Almanya'nın bu doğrultuda Balkanlar'ı hedef almasının temelindeyse, bölgenin sınırlarının Fransa ve İngiltere'ye oranla Almanya'ya daha yakın olması yatar. Bu da Balkanlar'daki karışıklık tehdidinin Almanya tarafından daha da hissedilmesine neden olmaktadır. Ayrıca, yıllarca Avusturya – Macaristan İmparatorluğu'nun hakimiyetindeki Balkan topraklarından miras kalan tarihî ve kültürel ilişkiler, bölgede yaşayan Alman azınlıklar ve Alman kamuoyu ile işadamlarından gelen yoğun baskıdan ötürü Almanya, Balkanlar'a diğer AB üyesi devletlerden daha fazla eğilmektedir.

Esasen, 1990'lı yılların başında, Almanya'nın Balkanlar için öngördüğü belirli bir dış politikası olmamıştır; çünkü içteki birleşmenin sancıları bu konuyu geri plana atmıştır. Üstelik, ülkeye yaşanan yoğun göç dalgası da Almanya'nın bu konuda sağlıklı politikalar geliştirememesine neden olmuştur.⁵⁸

⁵⁷ Wolfgang Deckers, "Germany and The Balkans: Reflections on an Uneasy Relationship", **Journal of Southern Europe and The Balkans**, C. IV, Sayı. 2 (2002), s.159.

⁵⁸ **Ibid.**, s.158.

Almanya'nın günümüzde Balkanlar için öngördüğü dış politikası; bölgesel işbirliğinin teşvik edilmesi, AGSP'nin bölge üzerinde denenmesi ve bölgede serbest piyasa ekonomisinin inşa edilmesidir. Bu hedefleri gerçekleştirmenin yolu da *“ekonomik olarak fon sağlayıp, arabuluculuk yapan ticaret devleti”* izlenimi yaratmaktan geçmektedir; keza ortak operasyonlardan bağımsız askerî bir girişimin dünya devletlerini 1945 öncesi Almanya algısına sevk edebileceği de akılda tutulmalıdır.

Ancak, yine de Almanya'nın gücünü yeni keşfetmiş bir devlet olduğu ve henüz tek başına dünya liderliğine oynayacak konumda olmadığı; bunun da onu AB içerisinde Fransa'yla yakınlaşma yönüne ittiği düşünülmektedir.⁵⁹ Ekseriyetle askerî eylemlerden sakınan bir devletin 1990'lı yılların karışık ortamında söyleminin aksine bir tutum sergilemiş olması da bu düşünceyle bağdaştırılmaktadır.

1. Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde Almanya'nın Rolü

AB üyeleri, birleşmeden sonra da Almanya'nın Soğuk Savaş politikalarını aynen izleyeceği beklentisinde olmuşlardır; ne var ki Yugoslavya Krizi'nin baş göstermesiyle olaylar farklı biçimde tezahür etmiştir. 1991 tarihli Maastricht Zirvesi'yle birlikte Almanya'nın dış politikasıyla AB dış politikasında uyumsuzlukların olduğu ortaya çıkmıştır.⁶⁰ Almanya, Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığına ilişkin bölgedeki krizin sürmesi ve arabuluculuk girişiminin sonuçsuz

⁵⁹ Simon Bulmer ve William Paterson, “Germany In The European Union: Gentle Giant or Emergent Leader?”, **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)**, C. LXXII, Sayı. 1 (Ocak 1996), s.31.

⁶⁰ **Ibid.**, s.18.

kalması durumunda AB'nin Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığını tanıma zorunluluğu olduğunu deklare etmiştir. Almanya'nın baskısıyla, AB, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını resmen tanımıştır. Bu durumun Almanya'nın AB içindeki gücünün daha da belirgin hale geldiğini gösterdiğini savunanlar vardır.⁶¹

Yugoslavya'ya giden ilk AT gözlem misyonundaki Alman katkısı, Slovenya ile Hırvatistan'ın bağımsızlıklarının tanınması yönündeki Alman baskısı ve Bosna'ya uygulanan silah ambargosunun kaldırılması için bulunulan girişimler ile Almanya etkili olmaya çalışmıştır. Dönemin başkenti Bonn aslında şiddeti önleme, tehlikenin bölgeye sıçramaması ile insanî ve ekonomik maliyetin azaltılması amacını gütmüştür. En önemli tepkisinin ise, şiddet içermeyen sorun çözüm mekanizmalarının ihlal edilmesine sessiz kalmaması olduğu söylenebilir.

Mamafih, Almanlar ciddi eleştirilere uğramıştır. Bu eleştirilerin odağında AB'yi karar alma sürecinde aşırı baskıya uğratmış olmaları gelmektedir. Almanya, AB üyelerini istemedikleri kararları vermeye yönlendirmekle suçlanmaktadır. Bu görüşün aksine, Rummel, burada suçu sadece Almanya'ya değil tüm Birliğe yüklemektedir. Rummel, "Birlik baştan bu işe kalkışmayabilirdi; bu ülkenin kendi iç meselesidir diyebilirdi" tezini savunmaktadır.⁶²

⁶¹ Almanya, Hırvatistan ve Slovenya'daki güç kullanımını etnik temizlik ve imha olarak değerlendirip, Nazi döneminden kalan olumsuz algılamaları sona erdirmek için bölgeye müdahale ettiğini iddia etmiştir. Schröder, bunun insani müdahale olduğunu ve milli menfaate yönelik bir durum olmadığını söylemiştir. Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Milošević, Almanya'nın Slovenya ve Hırvatistan'ı tanımamasını "trajik bir hata" olarak nitelendirirken, İngiltere ve Fransa, eski "Alman kabusu"nun bir gecede hortladığını söyleyip MDAÜ'ye nüfuz eden bir Almanya'ya karşı Sırlara müttefik olacak bir İngiltere ve Fransa'yı telaffuz etmişlerdir.

⁶² Rummel, **op. cit.**, s.55.

Yugoslavya Savaşı'nın, savaş ve soykırım kavramlarının yine Avrupa'nın gündemine girebileceğini gösterdiği ileri sürülebilir. Almanya'nın Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığını tanımasının altında yatan mantık sorunu uluslararasılaştırarak bölge devletlerinin BM tarafından korunmasını sağlamaktı. Ancak, Almanya'nın soruna sadece diplomatik ve siyasî çözümler aramasının ve söz konusu arayışını askerî müdahalelere ve operasyonlara katılarak desteklememiş olmasının sıkıntıları körüklediğini öne süren eleştiriler yapılmıştır.⁶³

2. Bosna, Kosova, Makedonya Krizi'nde Almanya

Bosna Savaşı esnasında yaşanan tartışma ise bölgede güvenliği sağlayacak AWACS uçaklarına katılım hususunda olmuştur. AWACS personelinin üçte biri Alman askerlerden oluşmaktaydı ve Almanya'nın bu göreve asker göndermemesi halinde operasyonun gerçekleşmeme ihtimali belirecekti. Bu durum, Almanya içerisinde yeni tartışmalar doğurmuş, mesele Alman Anayasa Mahkemesi'ne taşınarak Alman askerinin sınır ötesi operasyonlara katılımı için Parlamento'nun yetkilendirilmesi kararının çıkmasına vesile olmuştur.

Bosna Savaşı'nın "Soykırım ve katliam karşısında diplomatik yöntemler çaresiz kalmaktadır" iddiasını doğruladığı düşünülmektedir. Srebrenica katliamı meydana geldiğinde Alman kamuoyunda konuya duyarlılık gösterilmiş, toplama kampları dönemi akıllara gelmiştir. Askerî operasyonlara bakışta da olumlu

⁶³ Almanya, bölgedeki istikrarsızlığın getireceği çevresel felaketi, göçü, belirsizliği ve ekonomik külfetti kaygıyla karşılamıştır. Esasen, Almanya'nın askeri müdahalede bulunacak konumu yoktu ve halihazırda bir dış politikası da mevcut değildi; ama gerek halk baskısıyla gerekse sivil dayanışma girişimiyle olsun Almanya insanî müdahalede bulunmak zorunda kalmıştır. Bkz. Philippi, **op. cit.**, s.55.

değişmeler olmuştur. “Barışın tesisi ve insanî amaçlar için gerekirse güç kullanılmalıdır görüşü” baskın çıkmıştır. Böylelikle, Kohl Doktrini 1995’te terk edilmiş, Almanya Bosna Barış Gücü IFOR’a katılmıştır. Joffe’ye göre, Almanya, Bosna’ya müdahale etmek için değil, bölgeden çekilen BM askerinin yerini doldurup sadık bir müttefik olduğunu göstermek amacıyla bölgeye asker göndermiştir.⁶⁴

Kosova Krizi’nde ise diğer krizlerden farklı olarak burada bir insan hakları ihlalinin olduğu düşünülüyordu. Almanya’da önceki tartışmaların aksine, meselenin meşru olup olmadığından ziyade kamuoyunun beklentileri ön plana çıkmış ve yoğun biçimde bölgeye müdahale edilmesinde mutabık kalınmıştır.

Kamuoyuna ek olarak, Almanya’nın Kosova Krizi’ne katılmakta istekli olmasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir: Müttefiklere sadakatini göstermek, Sırpların etnik temizlik girişimine müdahale ederek geçmişin izlerini silmek, bölgeden Batı Avrupa’ya gelebilecek olası göçleri önlemek.⁶⁵

Dönemin Alman Savunma Bakanı Rudolf Scharping bu durumun Almanya’yı rahatsız edip etmediğine ilişkin kendisine yöneltilen bir soruya şu şekilde cevap vermiştir:

“Kosova’da insanlık dışı bir felaketi önlemek bizim tek tercihimizdir. Bombardımandan sadece Miloseviç, o da inanılmaz vahşi bir savaşı kendi

⁶⁴ Joffe, **op.cit.**, s.261.

⁶⁵ Timmins, **op. cit.**, s.181.

halkına karşı yürüttüğü için, sorumludur. Bütün siyasî ve diplomatik araçlar tüketildiği için, askerî bir müdahale söz konusu olmuştur. Durum bundan ibarettir.”⁶⁶

Daha sonra, General Klaus Reinhardt, NATO’nun Kosova Barış Gücü (K-FOR)’un komutanlığına atanarak, NATO’da üst düzey komutanlığa yükselen ilk Alman general olmuştur.

Almanya’nın Kosova Krizi’nde takındığı tutumu Makedonya Krizi’nde de sürdürdüğü söylenebilir. 2001 yılında Arnavut azınlık için daha geniş siyasî yetkilerin tanınmasını isteyen grubun başlattığı isyana karşı Almanya askerî ve diplomatik kriz önleme araçlarını kullanmış, bölgede görev alan NATO Barış Gücü’nün komutasını üstlenmiştir. Bu dönemde Almanya’yı bu şekilde hareket etmeye iten güdünün ise, tıpkı Kosova Krizi’nde olduğu gibi, müttefikleriyle askerî dayanışma bağlarını pekiştirmenin yanında 11 Eylül terörist eylemlerine karşılık olası bir misilleme saldırısında Almanya’nın üstlenmesinin söz konusu olabileceği bir askerî göreve karşı mesafeli durulmak istenmesi olduğu iddia edilmiştir. Bu dönemde Almanya’da Afganistan’a yapılacak olası bir harekattan uzak durulması gerektiği tartışılmaktaydı ve bunun da Makedonya Krizi ile ilgilenmekten geçtiği düşüncesinden hareket edilmiştir.⁶⁷

⁶⁶ Rainer Fortner ve Alexander Szander, “Alle hatten Skrupel”, **Der Spiegel**, Sayı.13 (1 Nisan 1999), s.218.

⁶⁷ Bu meyanda, bin kişilik Barış Gücü’nün altı yüz askerini Almanya sağlamıştır. Ayrıca, Alman Maliye Bakanlığı bu görev için 76 milyon Alman Markı tahsis etmiştir. Söz konusu meblağ, Alman ordusunun modernizasyonu için daha az miktar ayrıldığı iddiasıyla eleştiriye uğramıştır. Bkz. John Schmid, “Germany to Assume NATO Mission in Macedonia”, **International Herald Tribune**, 28

3. Batı Balkanlar'a Yönelik Genişleme Faaliyetlerinde Almanya

AB'nin, istikrarın yakalanması Batı Balkanlar'a amacıyla yaptığı malî yardımda en büyük pay Almanya'nındır. Bununla beraber, bölgenin ticarete açılmasından en çok istifade edecek ülke de Almanya'dır. AB, bölgeye 2000-2006 yılları arasında 5 milyar Avro yardımda bulunurken; en büyük katkının da Almanya'dan geldiği belirtilmektedir.⁶⁸

AB'nin Batı Balkanlar için öngördüğü bir politika aracı Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı'dır. Pakt, 10 Haziran 1999 tarihinde gerçekleştirilen Köln Zirvesi'nde, Almanya'nın girişimleriyle oluşturulmuştur.⁶⁹ Temelleri ise 1999 yılının Temmuz ayında Saraybosna'da atılmıştır. Pakt'ın ana fikri uluslararası yardımın arttırılması ve bölgesel işbirliğinin sağlanmasıdır.

Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı, en büyük malî yardımı hangi devletin yapması gerektiğini belirtmemesi öne sürülerek eleştirilmektedir. Eleştirildiği bir başka nokta da, kaynak sağlanmaksızın ve yapı kurulmaksızın bu paktın kendini nasıl sürdüreceğidir. Pakt ne yeni bir uluslararası örgüt kurmaktadır ne de bağımsız

Eylül 2001, <http://www.iht.com/articles/2001/09/28/mace_ed3__11.php>, (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2007).

⁶⁸ Ray Furlong, "Schröder On Key Balkan Visit", **BBC**, 29 Ekim 2003, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3222573.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

⁶⁹ Sözkonusu pakt imzalanmadan önce, aynı yıl, ABD önderliğinde, dünya devletlerinin katılımına açık olan ve Batı Balkanlar'a yardım için bir fon kurulmasını öngören *İstikrar Paktı* imzalanmıştır. Ancak, ABD'nin AB'ye söz konusu pakt neticesinde AB'nin içine "Truva Atı soktuğu" düşünülmüştür. Bunun üzerine Almanya, ABD'yle işbirliğini güçlendirme bahanesini öne sürerek ve AB üyelerinin tek vücut halinde hareket etmelerini sağlamak amacıyla bu paktı oluşturmuştur. Bkz. **After Milosevic: A Practical Agenda for Lasting Balkans Peace**, Brussels, International Crisis Group Press, Sayı. 108, 2001, s.235.

malî kuruluşları yürütmenin yapılanması için görevlendirmiştir. Pakt'ın yürütülmesinden sorumlu tek kuruluş Özel Koordinatörlük'tür.⁷⁰

Merkel hükümeti 11 Kasım 2005 tarihinde iktidara geldikleri koalisyon antlaşmasında Batı Balkan ülkelerinin desteklenmesi gerektiğini belirterek Kosova'daki askerî barış ortamının sürdürüleceğini taahhüt etmiştir:

“Almanya'nın Batı Balkanlar'daki istikrarın sürmesinde hayatî çıkarları vardır. Müttefiklerimiz ve ortaklarımızla, Batı Balkan ülkelerinin NATO'ya ve AB'ye katılımına, ekonomik ve sosyal değişimine ve sorunların çözümüne aktif olarak iştirak edeceğiz”⁷¹

Bu taahhüte rağmen, Şansölye Merkel, AB genişlemesine sıcak bakmadığını, AB'nin derinleşme sürecine ağırlık vermesi gerektiğini dile getirmektedir. Bu bağlamda, Balkan genişlemesine destek verilmesine de şüpheyile yaklaşmaktadır. Koalisyon antlaşmasında Almanya'nın ilgili konuya destek vereceği yazmasına rağmen genişleme kapasitesinin üzerine fazla yük bineceğinin de altı çizilmiştir. Raith, bu ifadeyi, Batı Balkan ülkelerinin genişleme perspektifinde yer alacaklarını, ancak üyelik için herhangi bir imtiyaz veya kestirme yolun beklenmemesi gerektiği,

⁷⁰ Özel Koordinatörlük görevine Alman Bodo Hombach getirilmiştir. Bir Almanın bu makama getirilmesi, Almanya'nın bu Pakt'taki öncü rolünün bir göstergesidir. Bkz. Andreas Middel, “Außenminister wollen Staaten des Balkan an die EU herantführen”, **Die Welt**, 11 Temmuz 2000, <http://www.welt.de/print-welt/article522527/Aussenminister_wollen_Staaten_des_Balkan_an_die_EU_herantfuehren.html>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

⁷¹ Michael Raith, “Vorfahrt für Stabilität! Über die Notwendigkeit weiterer Konfliktnachsoorge auf dem Balkan”, **Südosteuropa**, C. LIV, Sayı.2 (2006), s.257.

aksine tüm kriterlerin harfiyen ve eksiksiz yerine getirilmesinin bekleneceği, bunun da zaman alacağı için üyeliği geciktireceği şeklinde yorumlamaktadır.⁷²

Bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerine bakıldığında ise, Almanya, tarihî düşmanı olarak gördüğü Sırbistan'la bile ekonomik ilişkiler içine girerek yakınlaşmaktadır. 2003 yılında Alman Şansölyesi Schröder'in, Sırbistan'a ziyaretinin iki amacının olduğu söylenebilir: Hırvatistan ile Bosna - Hersek'in bağımsızlıklarını tanimasından ve Kosova'nın bombalanmasından ötürü doğan husumeti ortadan kaldırarak ekonomik işbirliği içine girmek. Bunlara ek olarak Sırbistan'ın ürettiği sanayi mallarının yüzde 70'i Alman patentlidir.⁷³

AB'nin Miloseviç sonrası Sırp hükümeti için hazırladığı yardım programı *şok terapi / hızlı başlangıç* niteliği taşımakta ve AB ile ortaklığın bir timsali olarak görülmektedir. Bu hızlı başlangıcın, ekonomik reformların esası olduğuna inanılmakta ve reform olmaksızın diğer sektörlerin de düzeltilemeyeceği vurgulanmaktadır. Alman Dış İşleri'nden Sorumlu Devlet Bakanı Christoph Zöpel'in sözleri de bu yaklaşımı doğrulamaktadır: "Sırbistan - Karadağ için kapımızın açık olduğunu göstermek istiyoruz."⁷⁴

Öte yandan, Almanya, Makedonya'nın da en önemli ortağı konumundadır. Makedonya, hem AB hem de Almanya ile ikili ilişkilerini anlaşmazlıkların çözümü üzerine inşa etmiştir. Bu birliktelik şayet Makedonya uluslararası Balkan politikalarının olumlu bir örneği olarak kalırsa ilerleme sağlayacaktır. Gerçi bölgede

⁷² **Ibid.**, s.273.

⁷³ Furlong, **op. cit.**

⁷⁴ Middel, **op. cit.**

yeniden silahlanma kuvvetle muhtemeldir ama Almanya gelişmeleri yakından takip etmekte ve bölgenin istikrarı için aktif biçimde çalışmaktadır.

Son olarak, Almanya, Kosova'nın statüsü üzerine müzakereleri yürüten **Kosova İçin İletişim Grubu**'nun bir üyesidir ve Kopenhag Kriterleri'nin bölge ülkelerinde uygulanmasının ve düzgün yürütülmesinin sıkı bir takipçisidir. Bu rolünü oynamazsa bölgenin aşırı milliyetçiliğin pençesine düşmesinden endişe edilmektedir. Bu yüzden 2007 yılının ilk yarısındaki dönem başkanlığı Almanya için bir fırsat olarak nitelendirilmektedir.⁷⁵

D. AGSP'NİN GELECEĞİ ve ALMANYA: BEKLENTİLER

Avrupa'nın kendisini yirmi birinci asır için yenilemesi gerekmektedir. 2025 yılında Almanya'nın dünyada ve AB'deki konumu, gelecekteki risklerin üstesinden nasıl geleceği ve şansları nasıl değerlendireceği üzerine bir çerçeve çizmek gerekmektedir. Burada sorunların ne olduğunun belirlenmesi yol gösterici olacaktır: “Mesele terör yahut iç güvenlik mi, göç ve kaçakçılık mı, AB sınırları içinde barışın tesisi mi yoksa BM'nin Binyıl Gündemi kapsamında iklimin ve çevrenin korunması mı?” sorularına verilen cevaplarda ulusal çözümlerin yetersiz kaldığı, sorunların üstesinden uluslararası işbirliği ve çok taraflılıkla gelinmesi gerektiği söylenebilir.

⁷⁵ Raith, *op. cit.*, s.278.

Her şeyden önce, AB tek ses olarak uluslararası toplumda hareket etmelidir. Şayet birbirinden farklı düşünceler olmazsa daha sağlıklı neticeler alınabilir. Almanya'nın 2007 yılının ilk yarısındaki dönem başkanlığı duraklama içine giren bütünleşme süreci için bir fırsat olarak görülmektedir.⁷⁶ Diğer taraftan askerî önlemlerin de yetersiz kalabileceği durumlarla da karşılaşmaktadır. Bunlara karşı da sıçrama etkisi teorisi kapsamında kalkınma politikası ve ekonomi ve ticaret gibi dış politika araçlarının da savunma politikasına yardımcı olması beklenmektedir.⁷⁷

ABD ile Irak Savaşı ve 11 Eylül hususunda çıkan tartışmalardan sonra Alman meselesinin yeniden hortlayabileceği endişesi mevcuttur. Almanya, ABD'yi tamamen terk edemez ama Bismarck gibi bir sarkaç politikasına başvurup başvurmayacağı da tartışmaya açıktır. Diğer bir deyişle, Almanya çok ittifaklı bir sistem kurabilir mi? Şayet böyle bir gelişme yaşanırsa özellikle Doğu Avrupa ülkelerinde de eski korkuların su yüzüne çıkabileceği yorumu yapılmaktadır.⁷⁸

Doğu Avrupa ülkeleri ve Almanya'yı yakından ilgilendiren önemli bir gelişme, ABD ile Rusya'yı karşı karşıya getireceği düşünülen Füze Savunma Sistemi'nin kurulması üzerinedir. ABD, 2007 yılının başından itibaren, İran ve Kuzey Kore'den gelebilecek füze tehdidini engellemek maksadıyla Avrupa'ya bir füze savunma kalkını kurmak istemektedir. Bu meyanda, Çek Cumhuriyeti'ne bir radar istasyonu kurulması ve Polonya'ya da savunma füzelerinin yerleştirilmesi planlanmaktadır. Rusya, bu girişime Avrupa'nın stratejik dengelerinin bozulacağı

⁷⁶ Steven Rosenberg, "Merkel Faces Tough EU Challenge", **BBC**, 19 Ocak 2007, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6281323.stm>>, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2007)

⁷⁷ Klingebiel, **op. cit.**, s.96.

⁷⁸ Szabo, **op. cit.**, s.423.

gerekçesiyle karşı çıkmakta ve füzelerin yerleştirilmesinin düşünüldüğü bölgenin kendi Batı sınırına yakın olması itibarıyla söz konusu girişimi kendisine yönelik bir tehdit olarak algılamaktadır. Almanya ise bu konunun NATO çerçevesinde müzakere edilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmektedir ve Rusya'nın kaygılarının giderilmesi gerektiğini savunmaktadır.⁷⁹ Bu gelişmelere dayanarak, Almanya'nın Rusya'nın dünya siyasetindeki ağırlığını hafife almadığı ve gelecekte Rusya ile ABD arasında Avrupa güvenliği üzerine doğabilecek olası bir krizde arabuluculuk rolüne soyunabileceği düşünülebilir.

Gelecekte dünya gündemini meşgul edeceği düşünülen bir gelişme de Almanya'nın Rusya ile gerçekleştirdiği enerji alanındaki ticarî işbirliğidir. Şansölye Merkel, Rusya lideri Vladimir Putin'le sıkça bir araya gelmektedir. Bu görüşmeler, Rusya'nın eski bir süper güç ve halihazırda kayda değer enerji kaynaklarına sahip olan bir ülke olması bakımından dikkatle ve ihtiyatla karşılanmakta; yakından takip edilmektedir. Keza, Almanya'nın toplam gaz tüketiminin yüzde 40'ı Rusya'dan temin edilmektedir. 2005 yılında dönemin Şansölyesi Schröder, Baltık Denizi'nin altından kıyı ülkelerini transit geçen bir doğalgaz hattı projesi için Rusya'yla anlaşma imzalamıştır. Almanya'da Merkel'in iktidara gelmesiyle tesis edilen ilişkilerin bozulacağı yönünde beklentiler olmuştur, ancak karşılıklı müzakerelerle bu sıkıntılar giderilmeye çalışılmaktadır.⁸⁰

⁷⁹ "German Push For US Missile Talks", **BBC**, 2 Mart 2007, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6412549.stm>>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

⁸⁰ "Guide To Russia's Energy Clients", **BBC**, 11 Temmuz 2006, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5167062.stm>>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

Rusya'nın 2007 yılı içerisinde Beyaz Rusya'ya boru hattı vasıtasıyla petrol pompalamayı kesmesi, AB üyeleri arasında Rusya'nın kaynaklarını bir silah olarak kullanabileceği endişesini doğurmuştur. Söz konusu gelişmenin Almanya'nın dönem başkanlığı esnasında cereyan etmesi Merkel'in konuya odaklanmasına sebebiyet vermiştir. Konu üzerine istişareler gelecekte yaşanacak sıkıntıların üstesinden gelinebilmesi açısından ehemmiyet teşkil etmektedir.⁸¹

Balkan devletlerinin AB'ye olası üyeliklerinin ve ekonomik koşullarının düzeltilmesinin bölge üzerinde en çok çıkarı olan Almanya'yı nasıl etkileyeceği konusunda söylenebilecekler ise; hedeflerin gerçekleşmesi durumunda, bölgedeki Alman azınlıkların daha güvenli koşullarda yaşayacağıdır. Bununla beraber, Almanya'ya göç talebi azalacak, Almanya'nın arzuladığı ekonomik ittifaklar ve işbirliği gündeme gelecektir.

Barışın korunmasına yönelik BM, NATO ve AB görevlerinde yer alan Almanya'nın gelecekte de bu ortak misyonlarda görev almaya devam edeceği ileri sürülebilir. Yirmi birinci yüzyılın ilk yarısından itibaren Alman askerlerinin Bosna, Kosova ve Afganistan'da aktif olarak görev aldıkları bilinmektedir. 2006 yılında ise buna Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki seçimlerin demokratik bir ortamda yapılmasının sağlanması da eklenmiştir. Alman hükümeti, Kongo'ya asker gönderilmesinin Afrika'nın güvenliği için önemli olduğu doğrultusunda hareket etmiştir. Bu itibarla, Almanya'nın gelecekte Afrika ülkelerinin istikrarıyla yakından ilgileneceği de düşünülebilir. Şöyle ki, istikrarsız bir Afrika'dan, tıpkı Balkan

⁸¹ Richard Galpin, "Merkel Raps Putin over Energy now", **BBC**, 21 Ocak 2007, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6285125.stm>>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2004).

örneğinde olduğu gibi, Almanya'ya ve AB sınırlarına mülteci akını yaşanabilir. Daha da ileri gidilecek olursa, ileride Almanya'nın ileride hammadde ihtiyaçlarını bölgenin verimli toprağından karşılayabileceğı de düşünölebilir.

Buna paralel olarak, AB girişimlerinin bir daha tekrarlanmamak üzere terk edilmesi halinde Almanya'nın nasıl bir tutum izleyeceğı sorusunu biraz daha açmakta fayda vardır. Funda Tezok, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi köklü ve geçmiş zamanlarda dünyaya yön vermiş ölkelerin Avrupa'da Birliğı kurup yetkilerinden bir kısmını uluslarüstü oluşuma devrederken mutlaka iyi düşündüklerini yazmakta, AB sürecinin ilerleyeceğini ileri sürmektedir.⁸² Ne var ki, maliye alanında İstikrar ve Büyüme Paktı'nın işlerliğini yitirmesi ve her şey bir tarafa, anayasallaşma sürecinin bir süreliğine askıya alınmış olması ister istemez akıllara şu soruyu getirmektedir: Acaba AB üyesi devletler üyeliğın getirmiş olduğu yükümlölükleri bir kalemde silip münferit eylemlerde bulunabilir mi? Böyle bir durumda, dönüşüm süreci içerisinde milyonlarca Avro yardımında bulunan Almanya'nın bunun meyvesini toplayacağı düşünölebilir. Gerek tarihî gerekse coğrafi sebeplerden ötürü Almanya'nın MDAÜ ve Balkanlar ile bir işbirliğine gidecek olma ihtimali makul bir yaklaşım olacaktır. Batı Balkan ölkeleri, aralarında Romanya, Bulgaristan ve Türkiye bulunduğu halde, Almanya önderliğinde örgütlenebilirler. Üstelik, Almanya, Rusya ile anlaşarak enerji sorununu da aşarsa, bunu imrenilen Alman disiplini ve teknolojisi ile birleştirdiğı takdirde Avrupa'da ayakları üstüne basabilen bir gücün ortaya çıkma ihtimali vardır.

⁸² Funda Tezok, **AB'nizi Nasıl Alırdınız? Bir Türk Diplomatının Türkiye AET-AT-AB İlişkileri Üzerine Denemesi**, İstanbul, Büke Yayıncılık, 2003, s.22.

SONUÇ

Bu çalışmada AGSP ile Alman dış politikası arasındaki etkileşim tetkik edilmeye çalışılmıştır. Ekseriyetle, Soğuk Savaş sonrası dönemin olaylarına odaklanılmış olsa da, çalışma Almanya'nın 1871 yılında siyasî bütünlüğünü sağladığı dönemden itibaren ele alınarak okuyucunun bilgisine sunulmuştur. Bunun nedeni ise, günümüz dış politika davranışlarını sürekli olarak Otto von Bismarck, Kayzer II. Wilhelm, Adolf Hitler gibi Alman tarihindeki devlet adamlarının dış politika yaklaşımlarıyla karşılaştırma eğilimi içinde olunmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı'nda büyük felaketlere neden olan Almanya'nın, galip devletlerce şiddetle cezalandırılmak veya dünya siyaset ve ekonomisinden dışlanmak yerine, uluslararası toplum içine çekilmek suretiyle barışçıl düzene uyum sağlamasına olanak tanınmıştır. Böylece, 1945'ten bu yana çevresinde pek çok müttefiki olan, dünyanın sorunlu bölgelerine demokrasi ve barış ihraç eden, kalkınmış ekonomisine binaen, gelişmekte olan bölgelere ve ülkelere malî yardım sağlayan bir Almanya yaratılmıştır. Diğer taraftan ise, güvenlik meselelerini bir kenara bırakarak tamamen sırtını NATO'ya dayayan, ulusal askerî stratejiler belirlemeyen bir ülke olarak Almanya'nın, özellikle Soğuk Savaş döneminde “ekonomik dev, siyasî cüce” olarak nitelendirilmesi yanlış veya noksan olmayacaktır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, dünya siyasetinde yeni bir pencere açmıştır. Statükonun terk edilmesi ve mücadele edecek ortak bir düşman algısının olmayışı devletleri yeni maceralara sürüklemiştir. Bu dönemde Almanya'nın nasıl bir siyaset izleyeceği merak konusu olmuştur. Bu merak sadece devletler arasında tezahür etmemiş, Almanya'nın içinde de fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Bir kesim Almanya'nın dünya sahnesinde daha iddialı politikalar izlemesi gerektiğini savunurken başka bir kesim de Almanya'nın halihazırdaki politikalarının yerinde olduğunu, olası bir değişimin 1945 öncesi “saldırgan Almanya” algısını yeniden hortlatabileceğini öne sürmüştür.

Özellikle, 1990 yılından sonra Alman dış politikasının, sivil gücünü muhafaza etme isteğinin yanı sıra, askerî kapasitesini de artırma yönünde adımlar attığı söylenebilir. Avrupa güvenliğinin geleceğinde yer edinebilmek amacıyla Almanya, ordusunu modernleştirmiştir. Önceki yıllarda ülke savunması ilkesine dayanarak inşa edilen askerî kurumlar, günümüzde uluslararası kriz yönetimine uygun biçimde örgütlenmektedir. Yine de İngiltere ve Fransa ile karşılaştırıldığında Alman ordusunun halen zayıf olduğu da gözlerden kaçmamalıdır.

Almanya ve AB, 1990'lı yıllarda, Avrupa'daki sorunlu Balkanlar bölgesinde askerî ve diplomatik gücünü sınamıştır. 2000'li yıllardan itibaren dünyanın diğer bölgelerindeki sorunlara da yönelmeye başlamıştır. AB, sınır ötesi operasyonlara katıldıkça bu konudaki tecrübesi artacak ve bir kimliğe sahip olacaktır.

AB'nin bu müstakil girişimleri NATO'nun AGSK projesi çerçevesinde gerçekleşmektedir. ABD, projeyi üzerindeki savunma yükünün kalkması açısından destekliyor olsa da, ipleri bir bakıma elinde tutma arzusunu da gizlememektedir. ABD'nin AB'nin münferit operasyonlarına eleştiriler getirdiği durumlar görülebilmektedir. Diğer taraftan, kimi zaman ulusal güvenliğini öne sürerek müttefiklerine danışmaksızın ABD'nin attığı adımlar, başta Almanya olmak üzere NATO üyelerinin tepkisini çekmektedir.

ODGP ve AGSP'nin oluşumu aşamasında AB üyeleri arasında fikir ayrılıkları olduğundan söz edilebilir. İngiltere, Fransa ve Almanya'nın arasında süregelen anlaşmazlıkların yanı sıra, bu üyelerin diğer üye devletlerin isteklerini dikkate almadıkları gözlemlenebilir. Almanya ve Fransa gibi AB politikalarına yön veren devletlerin muhalefetine rağmen Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan gibi ülkelerin Irak Savaşı'nda ABD'ye destek vermesi gibi tercihler AGSP'nin sağlıklı bir bütün olarak işleminin önünde bir engeldir. Üstelik, anayasa referandumlarının olumsuz neticelenmesi de AGSP sürecinin yavaşlamasına neden olmuştur.

AGSP fikrinin bir daha hayata geçirilemeyecek biçimde ortadan kalkması söz konusu olursa, Almanya'nın, ekonomik gücünü, diplomatik uzlaşma yetisini ve uluslararası örgütlerdeki itibarını şimdiye dek kazandığı askerî tecrübelerle birleştirmesi durumunda, ABD'ye rakip olamasa bile, dünya üzerinde kuvvetli devlet statüsünü sürdüreceğine şüphe yoktur. 2000'li yıllarda Rusya ile girdiği enerji alanındaki işbirliği de Almanya'nın gücünü arttırabileceği bir araç olarak

düşünülebilir. Almanya'nın, bu avantajlarını BM Güvenlik Konseyi'nde daimî üyelik statüsüyle taçlandırma olasılığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak, Alman dış politikasında süreklilik ve değişim kavramları iç içe geçmiş durumdadır. AB'nin, Almanya'nın dünyada saygın bir konumda bulunmasına ve AGSP'nin bir bakıma Alman dış politikasının günümüz dünyasına uyum sağlamasına, bir araç olarak hizmet ettiği söylenebilir; ancak Almanya'nın süper güç statüsüne yükselmesi için bir yol olduğunu iddia etmek için henüz erkendir. Kısacası, Alman dış politikası ile AGSP karşılıklı etkileşim halindedir.

BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar

After Milosevic: A Practical Agenda for Lasting Balkans Peace, Brussels, International Crisis Group Press, Sayı. 108, 2001.

BULMER, Simon ve Christian Lequesne, der., **The Member States of the European Union**, Oxford University Press, 2005.

CANBOLAT, İbrahim S., **Almanya ve Dış Politikası: Ulusal Çıkar, Ulusal Birlik, Kamuoyu Tercihi Açısından İnceleme**, Bursa, ALFA Yayınları, 2003.

CONVERSI, Daniela, **German Bashing and the Breakup Of Yugoslavia**, The Henry M. Jackson School Of International Studies, University Of Washington, 1998.

DYSON, Kenneth ve Klaus H. Goetz, der., **Germany, Europe and the Politics of Constraint**, Oxford University Press, 2003.

EBERWEIN, Wolf- Dieter ve Karl Kaiser, der., **Germany's New Foreign Policy: Decision-Making in an Interdependant World**, München, Palgrave Publications, 2001.

EHRHART, Hans-Georg, der., **Die Europäische sicherheits- und Verteidigungspolitik: Positionen, Perzeptionen, Probleme, Perspektiven**, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2002.

ERB, Scott, **German Foreign Policy: Navigating A New Era**, Lyme Rienner Publications, 2003.

GUMPEL, Werner ve Alpay Hekimler, der., **Türk ve Alman Ekonomilerinin Yapısal Sorunları ve Çözümler**, Ankara, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, 2004.

GUTTMAN, Robert, der., **Europe In The New Century: Visions of an Emerging Superpower**, Lynne Rienner Publications, 2001.

HARNISH, Sebastian ve Hans W. Maull, der., **Germany as a Civilian Power: The Foreign Policy of the Berlin Republic**, Manchester University Press, 2001.

HEURLIN, Bertel, der., **Germany in Europe in the Nineties**, Macmillan Press, 1996.

HILL, Christopher, der., **The Actors in Europe's Foreign Policy**, Routledge, 1996.

HILL, Christopher ve Michael Smith, der., **International Relations of The European Union**, Oxford University Press, 2005.

HYDE-PRICE, Adrian, **Germany and the European Order: Enlarging NATO & The European Union**, Manchester University Press, 2000.

KISSINGER, Henry, **Diplomasi**, İbrahim H. Kurt, çev., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.

LEE, Stephen J., **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980**, Savaş Aktur, çev., Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2002.

MANNERS, Ian ve Richard G. Whitman, der., **The Foreign Policies of European Union Member States**, Manchester University Press, 2000.

MISSIROLI, Antonio, der., **Bigger EU, Wider CFSP, Stronger ESDP**, Institute for Security Studies Occasional Papers, Sayı. 34, Nisan 2002,

ORTAYLI, İlber, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 5. Baskı, 2003.

OTTE, Max ve Jürgen Greve, **A Rising Middle Power?: German Foreign Policy in Transformation, 1989-1999**, New York, St. Martin's Press, 1999.

RATHMANN, Lothar, **Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Giriş**, Ragıp Zarakolu, çev., İstanbul, Belge Yayınları, 2001.

RECKER, Marie Luise, **Die Aussenpolitik Des Dritten Reiches**, München, Oldenbourg Verlag, 1990.

RITTBERGER, Volker, der., **German Foreign Policy Since Unification: Theories & Case Studies**, Manchester University Press, 2001.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 13. Baskı, 2005.

SCHÖLLGEN, Gregor, **Die Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: Von den Anfängen bis zur Gegenwart**, München, Verlag C. H. Beck, 1999.

SMITH, Martin A. ve Graham Timmins, der., **Uncertain Europe: Building a New European Security Order**, Routledge, 2001.

SMITH, Michael E., **Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation**, Cambridge University Press, 2005.

SPERLING, James, der., **Germany At Fifty-Five: Berlin Ist Nicht Bonn?**, Manchester University Press, 2004.

TEZOK, Funda, **AB’nizi Nasıl Alırdınız? Bir Türk Diplomatının Türkiye AET-AT-AB İlişkileri Üzerine Denemesi**, İstanbul, Büke Yayıncılık, 2003.

TÜRKER, Haşim, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2007.

WEBBER, Douglas, der., **New Europe, New Germany, Old Foreign Policy?: German Foreign Policy Since Unification**, London, Frank Cass Publications, 2001.

Makaleler

ANDREWS, Herbert D., “Bismarck’s Foreign Policy and German Historiography, 1919-1945”, **The Journal Of Modern History**, C.XXXVII, Sayı. 3 (Eylül 1965), s. 345-356.

BERGER, Thomas U., “A Perfectly Normal Abnormality: German Foreign Policy After Kosovo and Afghanistan”, **Japanese Journal Of Political Science**, C. III, Sayı. 2 (Kış 2002), s. 173-193.

BULMER, Simon ve William E. Paterson, “Germany In The European Union: Gentle Giant or Emergent Leader?”, **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)**, C. LXXII, Sayı. 1 (Ocak 1996), s. 9-32.

DECKERS, Wolfgang, “Germany and the Balkans: Reflections on an Uneasy Relationship”, **Journal of Southern Europe and the Balkans**, C. IV, Sayı. 2 (2002), s. 157-170.

DOVER, Robert, “The EU and the Bosnian Civil War 1992-95: The Capabilities-Expectations Gap at the Heart Of EU Foreign Policy”, **European Security**, C.XIV, Sayı.3 (Eylül 2005), s. 297-318.

DYSON, Tom, “German Military Reform 1998-2004: Leadership and the Triumph of Domestic Constraint over International Opportunity”, **European Security**, C. XIV, Sayı.3 (Eylül 2005), s.361-366.

GOMPERT, David, “How To Defeat Serbia”, *Foreign Affairs*, C. LXXIII, Sayı. 4 (Temmuz-Ağustos 1994), s. 30-47.

GORDON, Philip H., “Europe’s Uncommon Foreign Policy”, **International Security**, C. XXII, Sayı. 3 (Kış 1997-1998), s. 74-100.

GRANT, Charles, “European Defence post-Kosovo?”, **Centre European Reform Working Paper**, <<http://www.cer.org.uk>>, Haziran 1999, s.1-12, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

HACKE, Christian, “Mehr Bismarck, weniger Habermas: Ein neuer Realismus in der deutschen Aussenpolitik?”, **Internationale Politik**, C. LXI, Sayı.6 (Haziran 2006), s.68-76.

--- , “Challenges for German Foreign Policy at the Beginning of the 21st Century”, **European Review**, C. XIII, Sayı. 4 (2005), 541-550.

HAFTENDORN, Helga, “Sicherheitspolitik im strategischen Dreieck “Berlin-Paris-Washington”, **Politische Vierteljahresschrift**, C. XLV, Sayı. 1 (Mart 2004), s.1-8.

HEWITSON, Mark, “Germany and France before the First World War: A Reassessment of Wilhelmine Foreign Policy”, **The English Historical Review**, C.CXV, Sayı.462 (Haziran 2000), s. 570-606.

HILL, Christopher, “Renationalizing or Regrouping? EU Foreign Policy Since September 2001”, **Journal Of Common Market Studies**, C. XLII, Sayı.1 (2004) s. 143-163.

KLINGEBIEL, Stephan, “Globaler Aktionismus reicht nicht”, **Internationale Politik**, C.LXI, Sayı. 8 (Ağustos 2006), s. 96-97.

MAJOR, Claudia ve Henning Riecke, “Der erste Schritt vor dem zweiten: wie steht es um die strategische Entwicklung der EU?”, **Internationale Politik**, C.LXI, Sayı.3 (Mart 2006), s. 92-97.

MERKL, Peter H., “The German Janus: From Westpolitik to Ostpolitik”, **Political Science Quarterly**, C. LXXXIX, Sayı. 4 (Kış 1974-1975), s.803-824.

MISSIROLI, Antonio, “Central European Between EU and NATO”, **Survival**, C.XLVI, Sayı.4 (Kış, 2004-05), s.121-136.

ÖZEN, Çınar, “ESDP-NATO Relations: Considerations On The Future Of European Security Architecture”, **Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı**, C.XXXIII, 2002, s.231-255.

PATERSON, W. E., “Foreign Policy and Stability in West Germany”, **International Affairs**, C. XLIX, Sayı. 3 (Temmuz 1973), s. 413-430.

RAITH, Michael, “Vorfahrt für Stabilität! Über die Notwendigkeit weiterer Konfliktnachsorge auf dem Balkan”, **Südosteuropa**, C. LIV, Sayı.2 (2006), s. 257-278.

RÜHE, Volker, “Füreinander wichtig sein: Die USA und Europa müssen ihr Verhältnis neu begründen”, **Internationale Politik**, C.LX, Sayı.3 (Mart 2005), s.58-64.

RYNNING, Stan, “Why Not NATO? Military Plannig in the European Union”, **The Journal Of Strategic Studies**, C.XXVI, Sayı. 1 (Mart 2003), s. 53-72.

SARAL, Emre, “Avrupa Birliği’nin Dış İlişkileri ve İnsan Hakları”, **Hukuk Gündemi**, C.I, Sayı.3 (Aralık 2005), s.93.

SCHUDDEKOPF, Otto-Ernst, “German Foreign Policy Between Compiègne And Versailles”, **Journal of Contemporary History**, C. IV, Sayı. 22 (Nisan 1969), s. 181-197.

TÜRBEDAR, Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Balkanlar ve Avrupa Birliği”, **Stratejik Analiz**, C. III, Sayı. 34 (Şubat 2003), s. 65-70.

TÜRBEDAR Erhan, “Selanik Zirvesi’nin Ardından Balkanlar Gölgeden Çıkıyor”, **Stratejik Analiz**, C. III, Sayı.40 (Ağustos 2003), s.66.

Diğ er Kaynaklar

AB’ni Kuran Antlaşma (Konsolide Edilmiş Metin)

<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/dat/12002M/htm/C_2002325EN.000501.html>,
(Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

Amsterdam Antlaşması

<<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/dat/11997M/htm/11997M.html#0001010001>>,
(Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

Taslak Anayasal Antlaşma (İngilizce)

<http://europa.eu/constitution/en/1stoc1_en.htm>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

Zagreb Zirvesi Nihai Tebliği, 24 Kasım 2000,

<http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/sum_11_00/statement.htm>,

(Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

AB Konseyi Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi, Brüksel, 12 Aralık 2003,

<<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

Avrupa Konseyi Basın Bülteni, “Signing of the Third EC/Yugoslavia Financial Protocol and Transit Agreement”, **Belge No: IP/91/600**, 24 Haziran 1991,

<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/91/600&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>>,

(Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

BLAIR, Tony, Pörtlach’daki Basın Toplantısı, 24-25 Ekim 1998,

<<http://www.iss-eu.org/chaillot/chai47e.pdf>>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

PASSY, Solomon, **Avrupa Akademisi’ndeki Konuşması**, “The Acquis Is Not Enough”, Berlin, 21-24 Kasım 2001,

<<http://www.eab-berlin.de/berichte/fedtrust1101/berichtpassy221101en.PDF>>,

(Erişim tarihi: 14 Mayıs 2007).

PATTEN, Christopher, **Almanya Parlamentosu Avrupa İşleri Komitesi'ndeki Konuşması**, Berlin, 28 Nisan 2004, SPEECH/04/209,
(Erişim Tarihi: 5 Ocak 2005).

Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Irak Üzerine Bildirgesi, 17 Nisan 2003, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2955759.stm>>,
(Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

“Europe: The Issues”, **BBC**, 3 Haziran 1999,
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/events/euros_99/europe/358819.stm>,
(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

“EU Gears Up To Fight Terrorism”, **BBC**, 21 Eylül 2001,
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1554718.stm>>,
(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

“EU Troops Deployed In DR Congo”, **BBC**, 12 Haziran 2003,
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2985046.stm>>,
(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

“Eine Frage der Ehre”, **Der Spiegel**, Sayı. 19 (4 Mayıs 1998), s. 149.

“German Push For US Missile Talks”, **BBC**, 2 Mart 2007,
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6412549.stm>>,

(Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

“Guide To Russia’s Energy Clients”, **BBC**, 11 Temmuz 2006,

<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5167062.stm>>,

(Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

“Iraq: EU Wants Key Role For UN”, **BBC**, 17 Nisan 2003,

<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2955377.stm>>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

“Press Release: Enhancing NATO-Ukraine Cooperation Short-term Actions”,

NATO, 21 Nisan 2005, <<http://www.nato.int/docu/pr/2005/p050421e.htm>>,

(Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

“Q&A: European Arrest Warrant”, **BBC**, 6 Haziran 2006,

<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5051532.stm>>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

“Washington Presses EU in Terror War”, **BBC**, 22 Ekim 2001,

<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1614139.stm>>,

(Erişim Tarihi: 5 Ocak 2007).

“UK And France Boost Defence Ties”, **BBC**, 5 Şubat 2003,

<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2726111.stm>>,

(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

DAVIES, Mark, “Why Europe Needs Its American Friends”, **BBC**, 25 Temmuz 2002, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/2146858.stm>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

EVERTS, Steven, “Analysis: Europe’s Global Gamble”, **BBC**, 23 Mart 2001, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/1237795.stm>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

FORTNER, Rainer ve Alexander Szander, “Alle hatten Skrupel”, **Der Spiegel**, Sayı. 13 (1 Nisan 1999), s. 218-219.

FURLONG, Ray, “Schröder On Key Balkan Visit”, **BBC**, 29 Ekim 2003. <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3222573.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

GALPIN, Richard, “Merkel Raps Putin over Energy now”, **BBC**, 21 Ocak 2007, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6285125.stm>>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2004).

HORSLEY, William, “Analysis: Europe’s Fragmented Voice”, **BBC**, 17 Ekim 2001, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1605013.stm>>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

LUNGESCU, Oana, “Kosovo Talks Crown EU Summit”, **BBC**, 22 Haziran

2003, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3011468.stm>>,
(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

MASON, Barnaby, “The EU’s Role in Macedonia”, **BBC**, 2 Nisan 2001,
<<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/1256788.stm>>,
(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

MIDDEL, Andreas, “Außenminister wollen Staaten des Balkan an die EU
heranführen”, **Die Welt**, 11 Temmuz 2000,
<[http://www.welt.de/print-
welt/article522527/Aussenminister_wollen_Staaten__des_Balkan_an_die_EU_h
eranfuehren.html](http://www.welt.de/print-welt/article522527/Aussenminister_wollen_Staaten__des_Balkan_an_die_EU_heranfuehren.html)>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).

MORRIS, Chris, “The EU’s Military Ambitions”, **BBC**, 31 Aralık 2001,
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/in_depth/world/2001/review_of_2001/1735223.stm>
, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

---, “Challenges For EU’s Defence ‘Rebels’”, **BBC**, 29 Nisan 2003,
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2984509.stm>>,
(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

ÖZEN, Çınar, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Temel Özellikleri”,
ATAUM Bülten, Kış 2000-2001, s.3.

REYNOLDS, Paul, “Defence: Atlantic or European?”, **BBC**, 21 Ekim 2003,

<<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3210418.stm>>,
(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2004).

ROSENBERG, Steven, “Merkel Faces Tough EU Challenge”, **BBC**, 19 Ocak 2007, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6281323.stm>>,
(Erişim Tarihi: 20 Nisan 2007).

SCHMID, John, “Germany to Assume NATO Mission in Macedonia”, **International Herald Tribune**, 28 Eylül 2001, <http://www.iht.com/articles/2001/09/28/mace_ed3__11.php>,
(Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2007).